

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Iveta Plíšková

Mravnostní trestná činnost páchaná mládeží a na mládeži

Olomouc 2013

Vedoucí práce: Ph.D. Martin Nasswetter

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila úplný seznam citované a použité literatury.

Olomouc, 17. dubna 2013

-----

podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především panu doktorovi Martinu Nasswetrovi za odborné vedení, příjemnou spolupráci a přínosné informace využitelné nejen pro sepsání této kvalifikační práce.

Dále mé díky patří Mgr. Milanu Duzbabovi, pracovníkovi sexuologického oddělení Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě, za odborné konzultace tematiky sexuálních deviací a trpělivé předávání poznatků.

Rovněž vděčím paní Šárce Voksové ze Služby kriminální policie a vyšetřování – oddělení statistiky za poskytnutí statistik Prezidia České republiky.

Iveta Plíšková

OBSAH

Teoretická část	10
1 Teoretické vymezení	10
1.1 Mládež.....	10
1.2 Znásilnění	11
1.3 Pohlavní zneužívání	11
1.4 Sexuální nátlak	11
1.5 Soulož mezi příbuznými	12
1.6 Kuplířství	12
1.7 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí.....	12
1.8 Šíření pornografie	12
1.9 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	13
1.10 Zneužití dítěte k výrobě pornografie.....	13
2 Syndrom CAN	14
2.1 Syndrom CSA – sexuální zneužívání.....	14
2.2 Sexuální zneužívání v rodině.....	15
3 Komerční sexuální zneužívání dětí.....	20
3.1 Obchod s dětmi.....	20
3.2 Prostituce.....	21
3.3 Pornografie	22
3.4 Mravnostní kriminalita v prostředí internetu.....	23
4 Pachatel sexuálního deliktu	25
4.1 Neparafilní delikventi.....	25
4.1.1 Specifika nezletilý pachatelů	29
4.1.2 Poruchy chování.....	31
4.2 Parafilní delikventi	32
4.2.1 Sexualita.....	32

4.2.2 Vznik SMS.....	32
4.2.3 Sexuální motivační systém.....	33
4.2.4 Sexuální deviace	35
4.2.5 Sexuální deviace v objektu a v aktivitě	36
4.2.6 Sexuální variace typu A – atypická náplň sexuálně motivačního systému	37
4.2.7 Sexuální variace typu B – koordinační anomálie.....	38
4.2.8 Sexuální variace typu C – chybění části sexuálně motivačního systému.....	39
4.2.9 Pedofilie	39
4.2.10 Hebefilie a efebofilie	42
4.2.11 Sexuální agresivita.....	43
4.2.12 Exhibilicionismus.....	43
4.2.13 Sadismus	44
4.2.14 Masochismus.....	44
4.2.15 Diagnostika	44
4.2.15.1 Anamnestická explorace.....	46
4.2.15.2 Falometrie	47
4.2.16 Léčba sexuálních deviantů	49
4.2.16.1 Psychoterapie.....	49
4.2.16.2 Biologická léčba.....	51
4.3 Ženy jako sexuální delikventky	52
4.4 Sexuální delikty a omamné a psychotropní látky	52
5 Oběť	53
5.1 Viktimizace.....	54
5.1.1 Primární viktimizace	55
5.1.2 Sekundární viktimizace	56
5.2 Proces traumatizace oběti incestního zneužívání	57
5.3 Okolnosti determinující dopad trestného činu na poškozeného.....	58
5.4 Jak rozpoznat varovné signály nasvědčující zneužívání?	59

5.5 Následky intrafamiliárního sexuálního zneužívání.....	61
5.6 Syndrom přizpůsobení se	62
5.7 Predestinovaná oběť a fenomén mnohočetné oběti.....	63
5.8 Strategie laické pomoci.....	64
5.8 Možné následky sexuálního zneužívání u obětí	66
5.8.1 Posttraumatická stresová porucha (F43.1)	66
5.8.2 Disociativní poruchy (F44).....	67
5.8.3 Poruchy příjmu jídla (F50.0).....	68
5.8.4 Akutní reakce na stres (F43.0).....	69
5.8.5 Depresivní porucha (F32).....	70
5.8.6 Sebepoškozování.....	70
5.8.7 Suicidiální jednání	71
5.8.8 Syndrom závislosti (F1x.2)	73
6 Vyšetřování	74
6.1 Výslech oznamovatele.....	74
6.2 Ohledání místa činu a zajištění stop	74
6.3 Lékařská prohlídka poškozeného	76
6.4 Výslech.....	76
6.4.1 Anatomické panenky.....	81
6.5 Další potřebné úkony	82
7 Specifika řešení mravnostní trestné činnosti mladistvých v kontextu zákona.....	84
7.1 Zásady procesu s mládeží	85
7.2 Orgány činné v trestním řízení	86
7.3 Trestní odpovědnost mládeže.....	86
7.4 Opatření ukládána mladistvým	86
7.4.1 Výchovná opatření	87
7.4.2 Ochranná opatření.....	89
7.4.3 Trestní opatření.....	89

7.5 Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let	92
7.6 Vazba	93
8 Současný systém školských zařízení participujících na intervenci u mladistvých v roli pachatele či oběti	94
8.1 Diagnostický ústav	95
8.2 Dětský domov	96
8.3 Dětský domov se školou	96
8.4 Výchovný ústav	97
8.5 Středisko	97
Praktická část	99
9 Metodologie.....	99
9.1 Cíl šetření.....	100
9.2 Problémové otázky.....	100
9.3 Charakteristika respondentů	101
Anotace	132
9.5 Průběh šetření	102
Závěr	118

ÚVOD

Tato diplomová práce vás zavede do oblasti velmi palčivého problému, kterým mravnostní trestná činnost páchaná na mládeži bezesporu je. Nebudeme se však tímto tématem zabývat pouze z pohledu nezletilého jako oběti, ale i jako pachatele. Cílem této práce je seznámit vás s formami sexuálních deliktů, s jejich příčinami, následky, způsoby policejního vyšetřování, ale i intervence, pokud se dítě nebo mladiství stane obětí či pachatelem.

V úvodní kapitole zmiňujeme jednotlivé trestné činy související s mravnostní kriminalitou a jejich skutkové podstaty dle trestního zákoníku (zák. č.40/2009 Sb.). Snažíme se tak otevřít obzory, o čem budeme v této kvalifikační práci pojednávat.

Ve druhé kapitole se věnujeme syndromu CAN, tedy syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Uvádíme si zde pouze definici, protože nás zajímá především sexuální zneužívání, kterému se podrobněji věnujeme v podkapitole s názvem Syndrom CSA. Poměrně rozsáhlé informace podáváme o sexuálním zneužívání mezi rodinnými příslušníky. Jedná se o bohužel vcelku rozsáhlý fenomén, kterému je třeba věnovat pozornost. Dítě je v tomto případě součástí patologického rodinného systému, ze kterého se lze jen s obtížemi vymanit, a následky pro oběť mohou být devastující.

Pornografie, prostituce a obchod s dětmi jsou blízce související jevy, které spadají do problematiky komerčního sexuálního zneužívání. Dítě se v tomto případě stává prostředkem k zisku. Více k tomuto tématu se můžete dočíst ve třetí kapitole.

Ve čtvrté části se již přesouváme od jednotlivých deliktů spadajících do mravnostní kriminality k pachateli. Rozebíráme zde příčiny. Zcela záměrně se obsáhle věnujeme sexuálním deviacím. Důvodem je fakt, že sexuální deviace jsou tématem ne příliš známým a jsou opředeny mnoha mýty. Zde je důležité upozornit, že ne v každé části této práce dostanete konkrétní odpovědi na otázky proč. Výzkumy a vědění v daných oblastech nejsou doposud na takové úrovni, aby bylo možné poskytnout jasná a neměnná stanoviska. Otázkou zůstává, zda tomu tak někdy vůbec bude.

Velká pozornost je v této práci věnována i poškozeným mravnostní trestnou činností. Snažíme se zde vysvětlit, i pro mnohé, kteří se nikdy nestali obětí zneužívání, proč se jedinec zneužívaný ve své vlastní rodině mnohdy nedokáže sám vymanit

ze spárů násilí, jak je traumatizován a jaké následky na něj toto dění může mít. Zahrnujeme i krátkou podkapitolu o strategiích pomoci. Vzhledem k tomu, že vaší motivací číst tuto práci může být právě osobní zkušenost se sexuálním zneužíváním nebo zkušenost vašeho blízkého, je příhodné, abychom se vyjádřili i k vhodnému přístupu k oběti.

Předposlední kapitola teoretické části zahrnuje způsoby vyšetřování mravnostní kriminality. Zabýváme se nejen nejrůznějšími vyšetřovacími metodami, ale především vyslycháním dětských obětí. Dítě vyžaduje specifický přístup a zvýšenou citlivost orgánů činných v trestním řízení.

V závěru teoretické části se pak soustředíme na soudnictví ve věcech mládeže. Zmiňujeme, jaká jsou opatření, dopustí-li se činu jinak trestného nebo provinění, a jaké instituce zabezpečují výkon uložených sankcí.

V teoretické části se prostřednictvím dotazníků pokoušíme prozkoumat povědomí o dané problematice nezletilých ve věku od jedenácti do devatenácti let. Zajímá nás, zda jim je věnována dostatečná pozornost v rámci prevence a zda mají informace o institucích a lidech, kteří jim mohou pomoci podobnou situaci řešit. Základním předpokladem ale je, aby byli schopni identifikovat prvky sexuálního zneužívání a rozpoznat tím hranice slušného a mravného chování i zacházení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ¹

Mravnostní trestnou činnost můžeme rozlišovat podle předmětu ochrany. Jednou kategorií jsou pak trestné činy porušující svobodné rozhodování v sexuálních vztazích a interakcích, jedná se například o znásilnění. Dále máme trestné činy narušující mravní vývoj dětí a mladistvých, typické je pohlavní zneužívání nebo využívání mládeže k vytváření pornografického materiálu. A třetí a poslední skupinou jsou trestné činy zasahující do dobrých mravů a morálního chování v pohlavních vztazích. Sem řadíme kuplířství a obchodování s lidmi.² Popsání jednotlivých skutkových podstat a stěžejních pojmů dle trestního zákoníku (zák. č.40/2009 Sb.) si uvedeme na následujících řádcích.

1.1 Mládež

Mládež je souhrnným názvem pro děti a mladistvé, obě tyto skupiny jsou dále definovány v zákoně č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže následovně. Za dítě je označen ten, který nedovršíl (v době spáchání činu jinak trestného) věku patnácti let, a za mladistvého je označen ten, který (v době spáchání provinění) patnáctý rok dovršíl, ale nepřekročil rok osmnáctý. Trestný čin, který spáchal mladiství, nazýváme proviněním. Za provinění mohou být mladistvému uložena opatření. Ta jsou ukládána s přihlédnutím k individualitě každého jedince. Individualitou chápe zákon č. 218/2003 Sb. dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje, osobnostní vlastnosti jedince, ale i jeho rodinnou výchovu a prostředí, ze kterého pochází. Mezi opatření v soudnictví mládeže patří opatření výchovná, ochranná a trestní. Dopustí-li se dítě mladší patnácti let protizákonného jednání, hovoříme o činu jinak trestném, za který lze uložit specifická opatření, o kterých také pojednáme v samostatné kapitole.³

---

¹

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2010, s. 548 – 567.

² STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 124.

³ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

1.2 Znásilnění

V případě, že je někdo násilím nebo pod pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy donucen (dále jen nedobrovolně) k pohlavnímu styku, nebo je-li zneužita jeho bezbrannost, jedná se o trestný čin znásilnění. To je charakterizováno dvojitým jednáním, a to násilným jednáním v širším slova smyslu, tedy násilím či pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy, a pohlavním stykem, přičemž pohlavním stykem se rozumí jakýkoli způsob ukájení sexuálního pudu na těle jiné osoby. Jedná se tedy o soulož, kdy dochází ke spojení mužského a ženského pohlavního orgánu, ale i o pohlavní styk vykonaný způsobem srovnatelným se souloží, tj. orální a anální styk. Rovněž sem však patří ale i osahávání prsou, genitálií, líbání přirození či vzájemná masturbace. Dříve bylo stanoveno, že obětí znásilnění může být pouze žena, u muže by se stejné jednání na něm spáchané posuzovalo jako omezování na osobní svobodě, případně vydírání. Od novely trestního zákona z roku 2001 je tento omyl již překonaný a poškozeným může být uznána jak žena, tak i muž.⁴ I příprava znásilnění je trestná. (Pozn. U znásilnění se osoba mladší osmnácti! let chápe jako dítě.)

1.3 Pohlavní zneužívání

Pohlavní zneužití je termín označující vykonanou soulož s osobou mladší patnácti let nebo jiné pohlavní zneužití takové osoby. Za jiný způsob pohlavního zneužití je považováno konání podobné souloži nebo takové konání, které se jí svoji povahou blíží - ohmatávání prsou a genitálu, jeho líbání, orální sex, anální sex apod.

1.4 Sexuální nátlak

Kdo přinutí jiného k nedobrovolnému pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, dopouští se sexuálního nátlaku. Stejněho činu se dopouští i ten, kdo přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování tím, že využije jeho závislosti nebo svého postavení.

---

⁴ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 123.

1.5 Soulož mezi příbuznými

Jako trestný čin soulože mezi příbuznými je chápáno, dojde-li k vykonání soulože mezi příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem. Jedná se o úmyslný trestný čin, při kterém jsou za pachatele považováni oba souložící příbuzní, není-li vyloučena trestní odpovědnost některého z nich. V tom případě by takové konání bylo klasifikováno jako jiný trestný čin.

1.6 Kuplířství

Pojmem kuplířství je označován děj, při němž někdo přinutí jiného (přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede) k provozování prostituce nebo z takového skutku nějakým způsobem těží. Prostituce sama o sobě trestná není. Pro vysvětlení prostituce - za prostituci opět není považován jen samotný styk pohlavní, ale i styk orální a anální, nevyjímaje osahávání prsou ženy, ohmatávání genitálií muže či ženy, vzájemnou masturbaci a podobně. O kuplířství hovoříme u dospělých, u dětí do patnácti let mluvíme o obchodu s lidmi, který je zahrnut v ustanovení § 168 trestního zákoníku, za který lze uložit přísnější trestní sazbu, která se pohybuje mezi 5-12 lety, tedy stejně jako za trestný čin vraždy.

1.7 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí

Za trestný čin je považováno provozování prostituce v blízkosti školy, školského zařízení či jiného zařízení nebo místa, které je určeno dětem.

1.8 Šíření pornografie

Nejprve si definujme pojem pornografické dílo. Jedná se o takové dílo, jehož jediným účelem je vyvolat, případně zvyšovat, sexuální vzrušení. O pornografickém charakteru díla bude rozhodovat celý jeho obsah, nikoli pouze část. Pornografické dílo může mít nejrůznější podobu, ať už písemnou, elektronickou, tak ale také podobu například sochy, která má pornografický charakter. Rozlišujeme pornografii prostou, dětskou a zvrácenou neboli deviantní. Znaky deviantní pornografie jsou násilí či neúcta k člověku a pohlavní styk se zvířetem. U pohlavního styku se zvířetem rozeznáváme tzv. **zoofilii**, kdy se jedinec dotýká zvířete za účelem

dosažení sexuálního vzrušení a tzv. **sodomii**, která představuje pohlavní styk se zvířetem.

Za trestný čin je považována výroba, dovoz, vývoz, provázení, nabízení, zpřístupňování veřejnosti, zprostředkování, uvádění do oběhu, prodej nebo jiné opatřování deviantní pornografie. V případě nabízení, přenechání nebo zpřístupnění pornografie dítěti se již nemusí jednat pouze o pornografii deviantní, ale i o ostatní její typy.

1.9 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

Trestným činem dle ust. § 192 trestního zákoníku (zák. č.40/2009 Sb.) je jakákoli výroba či nakládání s pornografickým materiálem, na kterém dochází k exponování sexuálně dráždivých snímků dětí. Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí osoba, která nedovršila osmnáct let věku. Zajímavé je, že v tomto materiálu se nemusí jednat skutečně o dítě, aby se jednalo o trestný čin. Pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu postačí, že se bude jednat o realisticky vyobrazenou animovanou postavu dítěte – tzv. virtuální dětskou pornografií.

1.10 Zneužití dítěte k výrobě pornografie

Nyní jsme u výše zmiňovaného ust. § 193 trestního zákoníku (zák. č.40/2009 Sb.), jehož cílem je ochraňovat mravní rozvoj a mravní výchovu dětí a zároveň je ochraňovat před zneužíváním k výrobě pornografie. Pachatelem tohoto trestného činu je tedy člověk, který přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografie nebo kořistí, respektive těží, z účasti dítěte v pornografickém materiálu. Tento paragraf však ochraňuje pouze osoby mladší osmnácti let, nikoli však osoby, které jsou starší, byť svojí mentální kapacitou odpovídají úrovni dítěte.

2 SYNDROM CAN

Syndrom CAN je v našem jazyce znám jako Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, název vychází z anglického Child abuse and neglect. Bohužel se jedná o celosvětově rozšířený fenomén. Je definován jako „*jakékoli nenáhodné, preventabilní (lze mu předcházet), vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.*“⁵ Zahrnuje fyzické a psychické týrání dítěte, ale i zanedbávání péče o něj. Nás nebude nejvíce zajímat sexuální zneužívání, které tento syndrom také zastřešuje.

2.1 Syndrom CSA – sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání známé pod zkratkou CSA (Child Sexual Abuse) bylo Radou Evropy definováno roku 1992 jako „*nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.*“⁶

Rozlišujeme dvě formy sexuálního zneužívání - bezdotykové a dotykové, přičemž do bezdotykových řadíme voyuerismus (pozorování dítěte při vynucené onanii), exhibicionismus, skatofilii (obscénní telefonní hovory). Dotykové zneužívání zahrnuje frotérství, polibky, hlazení intimních partií, orální, anální a vaginální styk. Pro neprůkaznost dochází také k interfemorálnímu styku, kdy je penis zasouván mezi stehna oběti a jeho třením může dojít k vyvrcholení. O některých z těchto metod můžeme mluvit jako o penetrativních, dochází při nich k průniku údem, prsty nebo jakýmkoli jiným předmětem do pochvy nebo análního otvoru. Oběť může být také nucena k penetraci pachatele. Možnou aktivitou

---

⁵ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 24.

⁶ VANÍČKOVÁ, Eva, Kamil PROVAZNÍK a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 12-13.

při pořizování pornografického materiálu může být nucení dítěte do sexuálních aktivit se zvířetem.⁷

Jednotlivé techniky lze shrnout do několika skupin, „rozlišuje se tak orálně-genitální, análně-genitální a genitálně-genitální sexuální akt.“⁸ My bychom ještě autorku doplnili o sexuální akt orálně-anální.

2.2 Sexuální zneužívání v rodině

Americký pediatr C. Henry Kempe popsal roku 1962 syndrom zneužívaného dítěte - „battered child“ jako využívání závislých, ještě psychicky nezralých dětí a mladistvých k sexuálním aktivitám, kterým nejsou schopni plně porozumět a dát k nim informovaný souhlas. Zároveň tyto aktivity narušují tabu rodinných rolí. Pro doplnění si uvedeme definici sexuálního zneužívání od Suzanne M. Sgroi, která říká, že: „sexuální zneužívání dětí dospělými (anebo staršími mladistvými) je sexuální čin dospělého s dítětem, které není schopné vzhledem k emočnímu a inteligenčnímu vývoji schopno tento sexuální čin chápat a dát k němu svobodný souhlas. Přitom dospělý zneužívá nerovný poměr moci mezi dospělým a dítětem, aby dítě přemluvil a přinutil ke spolupráci. Klíčový je přitom závazek k utajení, odsuzující dítě k mlčení, bezbrannosti a bezmocnosti“.⁹ Dochází-li k sexuálnímu zneužívání v rámci rodinného systému, hovoříme o incestu. „Slovo incest má kořeny v latinském castus (čistý, cudný) a incestus (nečistý, necudný, smilný)“¹⁰ a používáme jej, pokud dochází k sexuálním aktivitám mezi blízkými příbuznými. Z dřívější doby se dochoval pojem krvesmilství, který se ale v současnosti příliš nepoužívá.

Výzkumníci se domnívají, že se u lidstva vytvořil mechanismus, který vylučuje blízké příbuzné ze zorného pole sexuálního zájmu, a to především z důvodu snížené kvality tímto stykem vzniklého potomstva. Na základě tohoto mechanismu pak jedinec nemá zájem o sexuální aktivity s partnerem, s nímž byl v intenzivním kontaktu v době časného dětství. Tento jev se nazývá **Westermarckův efekt** podle

---

⁷ VANÍČKOVÁ, Eva, Kamil PROVAZNÍK a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 15 - 17.

⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 53.

⁹ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 16.

¹⁰ Tamtéž, s. 14.

finského antropologa, který jej roku 1891 poprvé popsal.¹¹ I přesto však k intrafamiliárnímu zneužívání dochází a nebrání tomu ani fakt, že svátost rodiny je v tomto ohledu chráněna zákonem.

Největším zlem na incestu je fakt, že přichází z blízkého okolí dítěte, právě z toho, ve kterém by dítě mělo být chráněno před zlem okolního světa, kde by mu mělo být poskytováno bezpečí, ochrana, důvěra a láska. Role intrafamiliárně zneužitého dítěte je obzvláště těžká. Je-li dítě zneužito cizím člověkem z vnějšího světa, rodina zpravidla stojí za ním, podporuje ho, pomáhá mu v uzdravování se a dítě cítí oporu, co když ale takovýto čin na dítěti spáchá někdo z rodiny? Kdo ho ochrání, kdo mu pomůže? Problém začíná již u otázky, kdo mu uvěří? Dochází při něm k porušování takřka všech dogmat rodiny jako instituce a je rovněž atakem na lidskou důstojnost a identitu. Probíhá většinou dlouhodoběji, jedná se tedy o opakující se konání, které ve svém průběhu dochází jisté proměny. Od náznaků a něžného zasvěcování do sexuality se postupem času může stát zjevně násilnějším a hrubějším.¹² Další velké úskalí pro oběť tkví v závislém postavení vůči pachateli. „Pachatel a oběť jsou citově, sociálně a ekonomicky vzájemně závislé, blízké osoby.“¹³ Incest se může objevit ve kterékoli rodině, nevyjímaje rodiny vysoce socioekonomicky postavené. Dosažené vzdělání, životní úroveň ani finanční zajištění nejsou ukazatelem toho, že se v rodině nemůže vyskytnout zneužívání. Vysoký socioekonomický status ale může být větší motivací k utajení. Rodiny na nižší sociální úrovni mohou být navíc pod drobnohledem orgánu pro sociálně právní ochranu dětí.

Nejčastější formou incestu je „vztah“ mezi otcem, potažmo nevlastním otcem, a jeho dcerou. Ve druhém případě hovoříme o tzv. pseudoincestu neboli nepravém incestu.¹⁴ Výjimečně se můžeme také setkat se stykem mezi matkou a synem, ten má ale kvalitativně i kvantitativně jiný rozsah. Dle zkušeností a pozorování Wirtzové je sexuální zneužívání na mladících páčáno především mimo rodinný kruh.¹⁵ Též incest sourozenecký. Jak se domnívá Weiss, z pohledu možných negativních

---

¹¹ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2008, s. 84.

¹² WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 16.

¹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR. *Zpravodaj BKB*. 2001, roč. 10, č. 4, s. 5-8.

¹⁴ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2008, s. 85.

¹⁵ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 19.

psychických následků v reakci na incest je nejméně ohrožující incest právě mezi sourozenci. Greenwald a Leitenberg prováděli na toto téma výzkum, z něhož vyšly takové výsledky, které potvrzují Weissovu domněnku, a to, že sourozenecký pohlavní styk nemá žádný výrazný vliv na pozdější adaptaci v sexuálním životě.¹⁶ Domníváme se ale, že je třeba na tento závěr nahlížet kriticky. Pokud se pohlavní styk mezi sourozenci odehraje dobrovolně, v rámci experimentování se sexualitou, pak bychom se mohli přiklonit k názoru těchto odborníků. Pokud by ale sexuální aktivita naplňovala definici sexuálního zneužití, již se nedá usuzovat, že by styk nezanechal žádný vliv.

Dítě žijící v rodině, kde panuje násilí, je poznamenáváno hned několikrát. Buď je přímou obětí násilného chování, anebo je svědkem ubližování někomu jinému, kdo je mu blízký, což, byť není přímo ohrožen on, výrazně determinuje jeho život a vnímání světa. V prostředí protkaném násilím pak není ani prostor pro vytváření kladných vztahů, pro pocit jistoty, důvěry a bezpečí, a především pro navázání vřelého citového vztahu mezi rodiči a dětmi. To pak negativně ovlivňuje dítě jak v jeho aktuální interakci se společností, tak v životě budoucím. Pohlavní zneužívání ovlivňuje jak rodičovskou roli, tak roli sexuálního partnera. Sexuální chování je naučené a čerpáme z toho, co jsme viděli, slyšeli a prožili. Chová-li se tedy dítě po sexuální stránce neadekvátně ke svému věku (ve čtyřech letech při spontánní hře naprosto hodnověrně napodobuje koitální aktivity), chápeme to jako varovný signál a nenechme toto dítě utéci naší pozornosti.

Cicchetti a Toth popisují čtyři oblasti, ve kterých je dítě ovlivněno, setkalo-li se ve svém rodinném kruhu s násilným chováním.¹⁷

- **Emoční regulace** – Potíže se zvládnutím emocí mohou být jedním z důsledků. Neadekvátní emoční reakce pak mohou variovat na celé škále od depresivního prožívání, apatie, zoufalství až po vztek, hysterii a agresivitu.
- **Přilnutí** – Vytvoření vzájemného pozitivního vztahu mezi rodiči a jejich dětmi významně ovlivňuje nadcházející život dítěte. Přilnutí

---

¹⁶ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2008, s. 91.

¹⁷ ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002, s. 94 – 95.

k rodičům je první vznikající vazbou dítěte a zřejmě také nejpodstatnější. U zneužívaných dětí je tato vazba nejistá (až patologická). Platí, že čím víc záhy je vazba narušena, tím jsou následky markantnější. Nevytvoření pevné vazby s rodiči může být patrné s odstupem času při vytváření citových vztahů se svými dětmi.

- **Pocit jáství** – Nepříznivé dopady se mohou projevit i při konstruování náhledu vlastního světa a svého místa v něm, což se odráží i v sebepojetí a sebehodnocení.
- **Vztahy s vrstevníky** – Týrané děti se naučili ve svém rodinném prostředí jednání, které je protkáno násilím, agresivitou, nelibostí. Pohybují se v prostředí abnormálních vzorců chování, což je diskredituje v interakci s vrstevníky a lidmi obecně. Jejich pojetí světa a toho, jaké chování a prožívání považují za normální, je dostává do konfliktu s ostatními dětmi.

Míra obtíží, kterou zneužívané dítě prožívá, se odvíjí hned od několika faktorů. Jedním z nich je věk oběti a fáze vývoje, ve které se aktuálně nachází. Čím dříve ke zneužití dojde, tím menší bude mít dítě povědomí o tom, co je na něm páčáno a nebude schopné rozlišit abnormalitu daného chování. Na základě učení pak tyto prvky převezme i do svého chování. Vážnost následků se také odráží od míry násilí a druhu zneužívání, které na něm bylo spácháno (my bychom doplnili ještě četnost!) a od jeho adaptačních mechanismů, které mu pomáhají zvládat náročnou situaci, ve které se ocitlo. Velmi podstatným faktorem pak je i prostředí, ve kterém oběť žije. Zda je harmonické a bezpečné a zda rodič ví, jak se správně a citlivě zachovat ke svému traumatizovanému dítěti, anebo zda právě v rodinném kruhu se dítě se zneužitím setkává.

„Asi 16% zneužívaných dětí uvádí, že je osoba, která je zneužívá, vzrušuje (Monck a kol 1993)“¹⁸ Tyto pocity mohou být příčinou vnitřního konfliktu, který prožívá zneužívané dítě. Situaci prožívá negativně, zraňuje ho, nepřeje si ji, přesto cítí sexuální vzrušení, když ke zneužívání dochází.

---

¹⁸ ELLIOT, Julian, PLACE, Maurice. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002, s. 97.

Že incest není pro všechny zavrženíhodným konáním, dokazují následující řádky. Ač to může být pro mnohé z nás obtížně pochopitelné, v Americe vzniklo hnutí, jehož stěžejním heslem je „pro-incest-lobby“ a jehož hlavní doménou je prosazování svobody dítěte na sexuální zábavu. Zastánci tohoto hnutí proklamují, že incestní zkušenost není a nemůže být traumatická, naopak že díky ní se „vytváří pozoruhodné erotické ženy“, a že děti, které mají brzkou sexuální zkušenost se „*vyvíjejí v mimořádně šarmantní, atraktivní a emocionálně zdravé lidi*“.¹⁹ Je otázkou, z jakého důvodu a s jakou motivací zástupci tohoto a dalších podobných hnutí prosazují uvedené názory a celospolečensky je šíří.

---

¹⁹ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 58.

3 KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Tento fenomén je v odborné literatuře označován také jako Commercial Sexual Exploitation of Children, zkráceně CSEC. Jedná se o pojem označující mravnostní trestnou činnost páchanou na mládeži za účelem finanční odměny nebo jiného zisku. Zahrnuje prostituci, pornografii a obchod s dětmi za účelem sexuálních aktivit.²⁰ „Uvádí se, že sexuální byznys je naprosto srovnatelný s výnosem obchodu se zbraněmi a drogami.“²¹ Bezesporu platí, že „zneuživatel (vykořisťovatel) porušuje takovým jednáním základní práva, důstojnost, autonomii, fyzické i duševní blaho dítěte.“²²

3.1 Obchod s dětmi

Obchodování s dětmi na našem kontinentě probíhá buď za účelem komerčního sexuálního zneužívání, nebo žebrání. Tento jev můžeme popsat pomocí takzvaných push a pull faktorů. Mezi push faktory, které donutí jedince k tomu, aby opustil své místo, patří chudoba, dysfunkční rodina, bídne socioekonomické postavení, nízká možnost pracovního uplatnění, války a další. Pull faktory jsou především rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých oblastí, přičemž dochází k přemístění s vidinou snadnějšího výdělku. Obchodovány mohou děti být s rozličným záměrem. Může se jednat o pracovní vykořisťování, zneužívání při práci v domácnosti, „vojenské povinnosti“, sňatky pro peníze, adopce, zneužívání pro zábavu, žebrání, obchod s orgány a především, což nás zajímá nejvíce, sexuální vykořisťování, při kterém jsou obchodované děti umisťovány do nevěstinců, či využívány k výrobě pornografie. Z čehož plyne vzájemné propojení jednotlivých částí CSEC.²³

Obchodování s dětmi jako součást sexuálního průmyslu je známé také pod zlidovělým názvem „obchod s bílým masem“. Jedná se o celosvětový problém, v němž Česká Republika hraje roli země tranzitní i cílové. Jsou známy i případy, kdy byla zemí zdrojovou. Pro vysvětlení zmíněných pojmů si představme unesenou dívku za účelem jejího využití v sexuálním průmyslu za hranicemi země jejího

---

²⁰ MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008, s. 10.

²¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 28.

²² Tamtéž, s. 19.

²³ MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008, s. 29 - 31.

původu. Země, ve které žila a byla unesena, je zemí zdrojovou, přes tranzitní zemi byla transportována do země cílové, kde je nucena k prostituci či natáčení pornografie.

Bohužel nejsou výjimkou případy, kdy je dítě obchodováno svojí vlastní rodinou. Ve většině případů se jedná o dítě handicapované, odkázané na trvalou péči rodičů, které je využíváno pro zajištění obživy celé rodiny. Může se jednat ale také o extrafamiliární formu, kdy dojde k únosu dítěte nebo se například jedná o dítě žijící na ulici či již prostituující. Mnohé lákavé nabídky snadno vydělaných peněz pro studenty v zahraničí mohou za sebou skrývat obchod s lidmi. Po příjezdu na místo určení pak oklamání zájemci čelí bolestnému zjištění reality, zabránění cestovních dokladů, finanční hotovosti a komunikačních prostředků, následně jsou využíváni k poskytování sexuálních služeb.

S tímto jevem může souviset i tzv. **sexuální turistika**, při které jsou cestovními kancelářemi nabízeny turistické zájezdy společně s nabídkou sexuálních služeb. Sexuální turistika souvisí s komerčním sexuálním zneužíváním dětí v případě, že jsou nabízeny sexuální služby dětí a mladistvých. „*V exotických destinacích lze dítě či dvě i více zakoupit na celou dobu pobytu a nebývá výjimkou situace, že děti jsou kupovány partnerským párem.*“²⁴

3.2 Prostituce

Důvody, proč děti prodávají své sexuální služby, mohou tkvět v jejich dřívější zkušenosti se sexuálním zneužíváním, přičemž zde svoji roli hraje i syndrom dětského přizpůsobení se sexuálnímu zneužití (viz. kapitola Syndrom přizpůsobení se). Celkově děti týrané, zanedbávané nebo sexuálně zneužívané se z důvodu patologického rodinného systému mohou ocitnout na ulici, kde se jejich vlastní tělo a sexuální služby stávají artiklem k zajímavému výdělku potřebnému pro přežití. Dívky zpravidla prostituují veřejně a své zákazníky si mnohdy shánějí přímo na ulici. Na rozdíl od toho chlapci se účastní homosexuální prostituce, při které k dojednávání zakázky dochází diskrétně, anebo jsou aktivní v pornografickém průmyslu.²⁵ Dětská

---

²⁴ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 62.

²⁵ Tamtéž, s. 26 – 27.

prostituce bývá často spjata s pornografií tímto. Ti, kteří si jako sexuálního partnera najmou dítě, mnohdy své konání dokumentují fotografiemi či videozáznamem.

Dětská prostituce funguje též jako zástěrka pro jiné trestné aktivity. Zákazník může být ještě před vykonaným pohlavním stykem uspán a okraden nebo je s dítětem přistižen například rodičem nebo partnerem ještě před tím, než došlo k aktu. Ten si následně nechá zaplatit za příslib mlčení a toho, že ho nechají odejít. Jindy děti mohou využívat zákazníků cizinců. Jazykové bariéry využijí pro okamžik, kdy potenciální zákazník vytahuje peněženku, kterou mu následně dítě vytrhne a utíká s ní. Využívají tak výhody, že zde existuje takřka stoprocentní jistota, že zákazník odcizení peněz nepůjde hlásit.²⁶

Komerční sexuální zneužívání jako takové je fenomén, jehož existence byla až do konce roku 1988 přehlížena. V době komunismu se jeho představitelé tvářili, že jisté celospolečenské problémy neexistují, což má ještě do současnosti následek nedostatečného povědomí o této problematice²⁷ a fakt, že ještě v současnosti v České Republice chybí instituce, které by se zabývaly resocializací prostituující mládeže. Péči o ně tedy většinou zajišťují nevládní organizace, výchovné ústavy a dětská oddělení při psychiatrických léčebnách.

3.3 Pornografie

Označení pornografie vychází ze spojení řeckých slov porne (děvka) a grafein (psát).²⁸ V odborné literatuře nás zaujalo, jak Radim Uzel poukazuje na vývoj společenského chápání pornografie dle toho, jak byl tento pojem definován v různých obdobích ve výkladových slovnících. Zároveň si prostřednictvím tohoto srovnání definujeme, co pornografický materiál představuje. Slovník z roku 1965 definuje pornografii jako „pseudomělecký brak mravně pochybného obsahu, vypočítaný na ukojování primitivních pohlavních pudů, soubor tohoto druhu písemností nebo projevů“. Roku 1995 už byla popisována jako „necudné, oplzlé, jednostranné užití motivu sexu a pohlaví“. S odstupem dalších několika let, tedy roku 2002,

---

²⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 68.

²⁷ VANÍČKOVÁ, Eva, Kamil PROVAZNÍK a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s. 55-61.

²⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 27.

je pojem pornografie vysvětlován jako „dílo zdůrazňující sexualitu a podněcující sexuální vzrušení, které překračuje obecně uznávané normy morálky a slušnosti.“²⁹

Pornografie se mezi dospělými i dospívajícími těší velké oblibě. Problém ale nastává, je-li v těchto materiálech vyobrazen nezletilý. Vzhledem k tomu, že je dětská pornografie ve většině států velmi přísně zakázána a potírána, jsou do ní obsazovány osoby, které již překročily zákonem stanovenou hranici minimálního věku, ale svým vzezřením připomínají nedospělé děti. Nicméně i takové jednání je klasifikováno jako sexuální zneužití, protože se jedná o úmyslné uvedení v omyl.³⁰

3.4 Mravnostní kriminalita v prostředí internetu³¹

Internet nabízí nepřehledné možnosti, napříč všem výhodám to má bohužel i svoji stinnou stránku. Otevírá nové možnosti šíření dětské pornografie. Běžná forma šíření tohoto materiálu na internetu má podobu umístění na vytvořené webové stránky, ze kterých ho pak zájemci mohou za úplatu nebo zdarma stahovat. Novější a méně odhalitelnou formou jsou tzv. peer – to- peer connection. Jedná se o chvilkové spojení dvou počítačů připojených k síti, během kterého dochází k výměně zvolených souborů. Tento přenos dat musí být smluvený, k čemuž se využívají nejrozličnější chatové místnosti webu.

Vznik sociálních sítí, jako například v současné době nejznámější facebook, dává příležitost k tipování potenciálních obětí mravnostní kriminality. V dřívějších dobách byl pornografický materiál na nosičích, které se vyvolávaly především ve fotolaboratořích. A právě tam mohlo dojít k zabránění v jeho další distribuci.

V souvislosti s virtuální realitou vznikl pojem cybergrooming, který označuje takové jednání potenciálního pachatele sexuálního zneužívání, během něhož nalákává své potenciální oběti. Získává si jejich přátelství, důvěru a posléze je podněcuje ke schůzce.

Další nově vzniklý pojem sexting vzniká spojením slov sex a textování, tedy rozesílání textových a obrazových zpráv s erotickou tematikou. Sexting označuje

---

²⁹ Tamtéž, s. 57.

³⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 28.

³¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 46.

umístění nahých fotografií oběti na internet. Zpravidla tyto fotografie na internetu uveřejňuje někdo, kdo vůči vyobrazené osobě cítí zášť, například bývalý přítel. Takovéto zdánlivě nevinné zveřejnění lechtivých obrázků však může mít nedozírné následky. Zesměšnění a znemožnění oběti může vést až k suicidiálnímu jednání poškozeného.

4 PACHATEL SEXUÁLNÍHO DELIKTU

Ze sexuologického a psychologického pohledu je nezbytné rozlišovat mezi sexuálními delikventy, kteří trpí nějakou sexuální deviací, tedy odchylkou v SMS, a sexuálními delikventy, kteří se těchto činů dopouštějí z důvodu nějaké jiné, například osobnostní nebo sociální patologie. Z toho tedy vyplývá, že ne každý sexuální delikvent je sexuální deviant a ne každý sexuální deviant je sexuální delikvent, tedy že se dopouští nějaké delikventní aktivity. Jednotlivce, kteří se dopouštějí mravnostních deliktů, si tedy rozdělíme na dvě skupiny, konkrétně na pachatele trpící sexuální aberací a na pachatele, u nichž existují jiné příčiny takové jednání než sexuální deviace.

Existuje však teorie tvrdící, že neexistují sexuální delikventi, kteří by zároveň nebyli sexuálními devianty. Podle této teorie je pravděpodobné, že každý muž, který se dopustil sexuálního trestného činu, je zároveň parafilikem a má změněný sexuální motivační systém (SMS). Normáloví by jeho SMS nedovolil napadnout dítě nebo brutálním způsobem zacházet se ženou ve fázi sexuálního namlouvání. U všech pachatelů podobných činů nebyla prováděna sexodiagnostika, tudíž nelze říci, že tito lidé nebyli deviantní. Což dává příležitost k tomu tvrdit, že existují nedevariantní delikventi. Se sexuálním motivačním systémem budete obeznámeni v kapitole o parafilních pachatelích.

4.1 Neparafilní delikventi

Každý jedinec jako svébytná bytost má svoji osobnost, která je odlišná od ostatních ve své struktuře a dynamice. To ovlivňuje, jakým způsobem reagujeme na vnější okolnosti a jak se chováme. Rozdíly v našich osobnostech jsou tedy patrné v pozorovatelném chování. „*Struktura osobnosti odráží to co je na daném člověku po psychické stránce stálé, co ho charakterizuje, a to, čím se v proměnlivých okolnostech vždy v nějaké míře projevuje.*“³² Můžeme ji chápat jako poměrně neměnné charakteristiky osobnosti, přičemž celek je tvořen několika částmi. Různé psychologické směry se pak liší v určení jednotlivých složek. Ke struktuře osobnosti

---

³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 60.

můžeme přistupovat statisticky, což znamená, že každou složku jsme schopni měřit pomocí nejrůznějších psychodiagnostických metod.

- **Schopnosti** – Předpokladem pro osvojení si a vykonávání určitých činností jsou psychické vlastnosti – schopnosti. Nejznámější jsou schopnosti rozumové, známé také pojmem inteligence. Právě snížená úroveň kognitivních schopností a dovedností na úrovni takovou, že lze diagnostikovat mentální retardaci, může být příčinou neadekvátního sexuálního chování, potažmo sexuálního zneužití. Výraznější rozumový deficit způsobuje potíže v adaptaci na společnost akceptované sexuální chování, a pokud těmto lidem není věnována péče v oblasti sexuální osvěty, je možné, že dojde k ataku sexuálního rázu. Nebo naopak, že se jedinec s takovýmto postižením snadněji stane obětí. Těmto případům sexuálního zneužití se dá předejít vhodnou edukací.
- **Rysy osobnosti** – Rysy osobnosti jsou povahové vlastnosti člověka, které se manifestují v jeho chování. Mezi rysy, které nás obvykle zajímají nejvíce se řadí projevy chování na škálách introverze – extraverze, stabilita – labilita, dominance (nadřazenost) – submise (podřízenost), afiliace (přátelskost) – hostilis (nepřátelskost), sebedůvěra – sebedoceňování, sebeovládání – špatné sebeovládání.
- **Temperament** – Zahrnuje celkové ladění člověka, lze ho vysuzovat z celkové dynamiky jedince, rychlosti jeho reakcí, pohybů, z jeho prožívání a projevovaných emocí.
- **Charakter** – Je chápán jako soubor vztahových vlastností, který souvisí s morálkou jedince. Nejen sebepojetí, osobní úroveň aspirací, prosocialita, ale i další vztahové vlastnosti ho tvoří. Nevyzrálost charakteru může souviset s proviněním nezletilého.³³

Jedinec není neměnný, po celý čas svého života se vyvíjí. Proměny probíhají jak v tělesné, tak v psychické rovině. Jiný je člověk ve třech letech a jiný je o třicet let později. Předpokládá se, že o výsledné podobě osobnosti rozhoduje jak vnitřní výbava

---

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 60 – 63.

jedince určená dědičnými a vrozenými faktory, tak vnější vlivy, tedy sociální prostředí, které ho obklopuje. Dodnes je otevřenou otázkou, jakou měrou se na osobnosti jedince podepisují biologické a sociální faktory. Zkoumá se „*podíl dědičnosti a prostředí ve vztahu ke konkrétním složkám osobnosti. Většina autorů se shoduje v tom, že největší podíl dědičnosti připadá na temperament. Následují intelektové schopnosti. Minimální podíl biologických a zejména dědičných předpokladů se uvádí u rysů osobnosti a charakteru.*“³⁴ Navzdory tomu dominuje ovlivnění jedince sociálním prostředím.

Vlivy sociálního okolí zahrnují působení celého společenského rámce, ve kterém se jedinec po svém narození ocitá, ovlivňují ho celospolečensky uznávané normy, vzory a ideály. Dále je determinován kulturou, která se výrazně podepisuje na způsobech myšlení, chování, zvyklostech, názorech a náboženském cítění. Ze způsobu fungování ve společnosti a všeobecných projevů osobnosti může být usuzováno na příslušnost k určité sociální vrstvě. Zásadním způsobem se na osobnosti jedince podepisuje výchova a celkové klima rodinného prostředí. Je-li dítě zahrnuto láskou, péčí a zdravou pozorností, s největší pravděpodobností vyrostе v silnou asertivní bytost, která bude umět v mezích projevovat emoce a prožívání. Jakmile však bude dítě vychováváno přísně a bude se potýkat s trestáním, nekompromisním a chladným přístupem, vyrostе v dospělého, který je buď také velmi autoritativní a nepřátelský, anebo vyrostе v lehce podmanivého a poslušného dospělého.³⁵ Sociální prostředí tedy může být významnou determinantou patologického vývoje dítěte.

Nežádoucí a rizikové chování se u jedince začíná projevovat po té, co na něj dlouhodobě působí z vnějšího prostředí nejrůznější negativní okolnosti, které se nazývají sociální toxiny. Rozlišujeme šest základních skupin sociálních toxinů.³⁶

- **Příčiny celospolečenské** – Do této skupiny patří přílišné pohlčení jedince virtuální realitou, změny nejen ve struktuře rodiny a jejích funkcích, ale i celkové společenské změny vyžadující neustálé přizpůsobování se jedince, z čehož mohou vznikat stresové situace.

---

³⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 68.

³⁵ Tamtéž, s. 65 – 69.

³⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 40-41.

Výrazně též působí absence pozitivních vzorů v nejbližším okolí dítěte a dospívajícího.

- **Příčiny individuální** – Příčinou individuálního rázu mohou být genetické aberace, poškození plodu v průběhu gravidity, buď vůbec nevytvořené, anebo slabé pouto mezi matkou a dítětem až po odchylky v osobnostním vývoji dítěte.
- **Rodinné klima** – I v rodině může působit řada faktorů negativně ovlivňujících vývoj osobnosti, počínaje nerespektováním osobnosti dítěte a jeho individuálních přání a potřeb, nenaplněním jeho potřeb, chybnou výchovou a konče prvky domácího násilí.
- **Příčiny ekologické** – Zahrnují snižování odolnosti dítěte, které je důsledkem zhoršujícího se životního prostředí.
- **Příčiny kulturní** – Nejen přímý vliv vrstevníků na jedince je prokazatelný, ale i celkové společenské klima a vzájemná (ne)tolerance determinuje vývoj jednotlivých členů. Setkává-li se dítě s negativním chováním rodičů a jiných autorit a vyrůstá-li v prostředí, kde je akceptováno násilí ať už psychické nebo fyzické, přejímá tyto vzory.
- **Životní okolnosti a události** – V životě se přihodí řada stresujících a frustrujících událostí, nemoc či úmrtí blízkého, rozpad rodiny, hádky rodičů, citová zklamání. Každý jedinec má jinou úroveň schopností se s tímto vyrovnat. Zatěžkávací situací může být i nápadný fyzický vzhled nebo patrný handicap.

Neparafilní delikventy dělíme do následujících kategorií:³⁷

- **Sociálně a psychosexuálně nezralí jedinci**, kteří například nemají dostatečně zvnitřněné sociální normy, podléhají velkému sexuálnímu napětí, anebo nemají striktně vyhraněný objekt sexuálního zájmu.

---

³⁷ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 31.

- **Osoby s psychopatickou strukturou osobnosti** s rysy nezdrženlivosti a anetičnosti a s potřebou okamžitého uspokojení svých nutkavých sexuálních potřeb. Jejich delikty bývají polymorfnější a agresivnější.
- **Situační delikventi**, kteří se dopustili trestného činu například pod vlivem psychotropní látky, nebo z důvodu dlouhodobé sexuální deprivace, nebo se oběť nějaký způsobem na onom činu podílela.
- **Hypersexuální delikventi** se zvýšenou potřebou sexuálního uspokojení, u kterých je jejich chování silně ovlivněno pudovou složkou, proto se u nich nejčastěji vyskytuje sexuální chování spojené s agresivitou
- **Jedinci s rozumovým deficitem**, ať už mentální retardací (vrozená) nebo demencí (získaná). Tito jedinci nejsou pro svůj kognitivní deficit schopni takové racionální kontroly svého pudového sexuálního chování, aby u nich byl sexuální delikt vyloučený. U této skupiny osob jsou pak nejčastější delikty pedofilního charakteru.
- **Psychicky nemocní pacienti**, jejichž spoluúčast na mravnostní kriminalitě však není výrazná ve srovnání s jinými typy pachatelů.

4.1.1 Specifika nezletilý pachatelů

Kriminální činnost je sice výsadou dospělců, přesto se s ní setkáváme i u dětí a mladistvých. Nutno podotknout, že delikventní a kriminální chování dětí a dospívajících v posledních letech mění výrazně svoji charakteristiku. Významně se snižuje věk pachatele a stoupá brutalita jeho chování. Přestože není právě sexuální oblast trestných činů u mladistvých dominantní, již mezi nimi jsou kuplíři, zprostředkovatelé a týpaři dětí vhodných ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání.

Existují teorie, které tvrdí, že jsou minimálně dva základní vzorce kriminálního chování u mládeže, na jejichž základě vznikají studie, které se snaží potvrdit či vyvrátit existenci tzv. chronického a epizodického pachatele. U většiny nezletilých pachatelů se jedná o epizodické trvání, u zbývajících se pak jedná o chronické neboli trvalé. Z těchto výzkumů vzešel následující poznatek. „Zatímco u většiny mladistvých

pachatelů se delikventní chování koncentruje především do tzv. teenagerských let dospívání, u zmíněné menšiny odpovědné za závažné zločiny se objevují konflikty s morálkou i zákonem v různých vývojových etapách. Existují tedy dva základní typy mladistvých pachatelů, znaky, ve kterých se tyto dva typy odlišují, jsou ve věku prvních projevů problematického chování, v jejich eskalaci (stupňování) a ve věku, kdy problémy odeznívají, mizí:

- **Chronický typ** – laicky „kriminálník“ je jedinec, u kterého se první vážnější problémy objevují již v období mezi 6. a 12. rokem, a tím tak dochází k prvním kontaktům s místy oficiální kontroly jako je policie nebo orgán pro sociálně-právní ochranu dětí. Kolem dvanáctého roku pak již přicházejí vážné delikty (loupeže, znásilnění apod.) Často delikty vzhledem k věku pachatele zůstanou utajeny. V průběhu celého života pak jedinec recidivuje a závažnost jeho činů se stupňuje.
- **Epizodický typ** – jeho konflikty s normami společnosti začínají s příchodem puberty mezi 11. a 13. rokem. Do té doby jeho vývoj probíhal bez obtíží a neměl žádné výraznější problémy s chováním. S nastupující pubertou však přichází zlom a tento jedinec přestává respektovat některé sociální, morální, ale i právní normy. Dopouští se pak například výtržnictví, záškoláctví či poškozování cizí věci. Jedná se veskrze o příležitostnou kriminalitu, která je podněcována především protestem vůči autoritám. Dalšími faktory pak může být tlak situační nebo skupinový. „Podle vývojové kriminologie se prosazuje mechanismus tzv. *aging out*, tedy jakéhosi přirozeného vybití“.³⁸ Obvykle pak v rozmezí mezi 18. a 21. rokem života dochází k utlumování delikventní aktivity, až zcela či takřka úplně vymizí. Tito epizodičtí delikventi jsou schopni se opět úspěšně socializovat, a to díky tomu, že se ve svém předchozím vývoji naučili správným prvkům prosociálního chování.³⁹

---

³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Kriminalistika*. 2003, roč. XXXVI, č. 4, s. 244.

³⁹ Tamtéž, s. 241 - 250.

„Novější výzkumy dokládají vývojové nápadnosti již v útlém dětství. Již kolem tří let si lze povšimnout „kriminogenních“ vlastností jako zvýšenou impulzivitu, sníženou úzkostnost a nezávislost na odměně.“⁴⁰

4.1.2 Poruchy chování⁴¹

S kriminálním chováním nezletilých úzce souvisejí poruchy chování, které současná desátá revize Mezinárodní klasifikace nemocí vymezuje jako „opakující se a trvalý (v trvání nejméně 6 měsíců) vzorec disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte“.⁴² Ze zmíněné definice lze vyvodit, že ne každé problémové chování, které se u dospívajícího objeví, můžeme klasifikovat jako poruchu chování. Důležitým kritériem je nejen jeho míra, ale i délka trvání. Jedná-li se o jednorázový čin, nebudeme v tomto případě hovořit o poruchách chování. Mějme ale na paměti, že každá změna v projevech dítěte nám signalizuje změny v jeho psychice. Ze zmiňovaných poruch chování se v dospělosti mohou vyvinout poruchy osobnosti.

Pro jejich diagnostikování musí být přítomny během uplynulého roku tři nebo více symptomů, přičemž jeden symptom musí být přítomen trvale po dobu posledních šesti měsíců. Na jejich vzniku se podílí faktory psychologické, sociální, ale i biologické.

Mezi příznaky se řadí následující projevy, které se dělí do čtyř hlavních skupin. Nás nejvíce zajímá skupina první:

- **Agrese vůči lidem a zvířatům** – Takový jedinec často šikanuje a zastrašuje druhé, vyvolává konflikty, používá předměty, díky kterým lze druhým ublížit (nůž, sklo apod.). Agresivně se projevuje nejen vůči lidem, ale i zvířatům. Krade tak, že se dostává do otevřeného konfliktu s poškozeným. A především, vynucuje si sexuální aktivitu.

---

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Kriminalistika*. 2003, roč. XXXVI, č. 4, s. 245.

⁴¹ HUTYROVÁ, Miluše. *Etopedie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 11 - 19.

⁴² Tamtéž, s. 15.

- **Destrukce majetku a vlastnictví** – Do této skupiny se řadí úmyslné zakládání požárů s cílem způsobit závažné škody a ničení cizího majetku.
- **Nepoctivost nebo krádeže** – K loupežím dochází bez konfrontace s okradeným. Nepoctivost se projevuje častým lhaním, které je zcela záměrné a slouží buď k získání výhod, nebo k vyhnutí se povinností.
- **Násilné porušování pravidel** – Jakmile se dítě opakovaně a dlouhodobě toulá před třináctým rokem věku po nocích venku i přes zákaz rodičů, je možné uvažovat nad poruchou chování (v případě, že jsou přítomny i další diagnostická kritéria). Stejně je tomu tak u častého záškoláctví před třináctým rokem a u častých útěků z domova.

Mezinárodní klasifikace nemocí rozlišuje čtyři typy poruch chování, které mohou koexistovat. **Porucha ve vztahu k rodině** se projevuje disociálním nebo agresivním chováním vůči členům rodiny, přesto je prognóza poměrně příznivá. Stejně tak je tomu u **socializované poruchy chování**, kdy je páchání deliktů vázáno na sociální skupinu, ve které se dotyčný pohybuje. Pozorovatelné chování může zahrnovat veškeré výše zmíněné projevy. O něco horší předpověď dalšího vývoje přichází s **nesocializovanou poruchou**. Dítě není připoutáno na stejně se projevující kolektiv, tudíž zde není perspektiva nápravy po jeho vytržení z patologického prostředí. U dětí do deseti let věku může být diagnostikován také tzv. **opoziční vzdor**, který se projevuje jako vzdorovité, nepřátelské a neposlušné chování ve vztahu k autoritě. To ale ve většině případů v průběhu dospívání vymizí.

4.2 Parafilní delikventi

4.2.1 Sexualita

Sexualita je velmi podstatnou a neovladatelnou – respektive nepotlačitelnou – součástí života každého jedince. Jejím jediným cílem není pouze rozmnožování a pokračování tak v zachování lidského plémě, ale i navozování příjemných tělesných prožitků. Musíme však mít na paměti, že pojem sexualita není omezený pouze

na samotné sexuální chování, jako je koitus, anální a orální styk, ale i chování a prožívání typické pro ženy a muže, partnerské vztahy a podobně.

4.2.2 Vznik SMS

Pro vysvětlení vzniku sexuálního motivačního systému budeme citovat pana Kolářského, významného českého psychologa, sexodiagnostika a žáka Kurta Freunda: *„Životní běh člověka je naplňováním vrozených motivačních systémů, jež máme v mozku jako dědictví evoluce a jež tvoří základnu lidské psychiky. Mezi těmito systémy je i sexuální motivační systém....SMS musí být v člověku vytvořen velmi záhy. Máme důvod k domněnce, že zážitky po třetím roce života již nemohou tvořit sexuální orientaci. I z podnětů před třetím rokem zdravý mozek velmi vybírá to, čím se nechá ovlivnit, čím se nechá „naprogramovat“, co je podstatné pro další sebehledání a pro seberealizaci, a nedovolí nějaké velké deviantní „imprinting“ (imprinting je mechanismus objevený etology). Zdůvodnění této teze je následující. Ultimátní příčinou vzniku některých sexuálních deviací je poškození spánkového laloku, ale jen v nejtělejší věku, rozhodně před třetím rokem života, kdežto mozková léze v pozdějším než raném období může způsobit v SMS „jen výpadek“, ale nic nového již nevytvoří. Usuzujeme z toho, že lézí v raném postnatálním období jsou poškozena vysoce selektivní vrozená vodítka pro automatické třídění podnětů na relevantní a irelevantní, rozvolňuje se normálně vysoká selektivita raného učení, je proto větší závislost na nahodilých podnětech a ustaví se deviantní program.“⁴³*

4.2.3 Sexuální motivační systém

Sexualita člověka (platí i pro zvířata) je ovlivňována tak zvaným SMS, neboli sexuálním motivačním systémem. Sexuální motivační systém je zakódovaný v mozku každého jedince a určuje jeho sexuální chování i prožívání. *„Pojem SMS vysvětluje proces vzrušování“.*⁴⁴ *„Sexuální deviace jakožto variace menšinové jsou jeho anomáliemi.“*⁴⁵ Zmiňovaný proces vzrušování se skládá z několika stupňů, které

---

⁴³ KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. Praha: Galén, 2008, s. 11.

⁴⁴ Tamtéž, s. 23.

⁴⁵ KOLÁŘSKÝ, Aleš a Slavoj BRICHČÍN. Za poznáním sexuálních variací disponujících k pohlavnímu zneužívání dětí. WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 147.

na sebe navazují, a naplnění jednoho stupně vede k touze naplnit další. Jednotlivé stupně tak představují kategorie lidského sexuálního chování, a to:

- **Atraktivita** – Vábění, které každý jedinec vysílá vůči všem příslušníkům opačného pohlaví. Typickým příkladem je dámská příprava na společenskou událost. Žena se nalíčí, učeše, navoní, oblékne se tak, aby zvýraznila siluetu. Muž se zbaví obnošených tepláků, nanese na sebe toaletní vodu a alespoň na chvíli se bude snažit tvářit a chovat jako gentleman. V průběhu této fáze dochází k tomu, že každý jedinec zvýrazňuje vlastnosti typické pro jeho pohlaví, tzv. gender signals. Muži v objemovém poli protějšku rostou, zvedají ramena, vzpřimují hlavu, ženy naopak. Jakmile upoutá tu jednu konkrétní ženu, přechází do proceptivní fáze.
- **Proceptivita** - Jinak také namlouvání, dvoření. Tato kategorie zahrnuje takové lidské chování, které praktikujeme ve chvíli, kdy se dostáváme do blízkosti potenciálního sexuálního partnera, o kterého máme zájem. Jakmile si vyhlédneme takového partnera, muži se stávají nebojácnými, galantními ochránci. Ženy jsou něžné, křehké, romantické bytosti toužící po mužské opoře, při procesu namlouvání projevující cudnost. Proceptivita zajišťuje párotvornost.
- **Genitalita** – Představuje souhrnný název pro koitální a nekoitální akceptivitu. **Nekoitální akceptivita** představuje mazlení. V této fázi jsme již v bližším kontaktu se sexuálním partnerem, dotyky mohou přejít do intimnějších zón, jako jsou ňadra nebo genitál. Partneři si vzájemně a dobrovolně zpřístupňují tyto velmi osobní tělesné zóny. **Koitální akceptivita** je vyvrcholení zmiňované nekoitální, během níž dochází ke koitu – tj. soulož, sexuální styk, kopulace.⁴⁶
- **Konceptivita** – Je pak rodičovská péče o potomstvo v rámci vytvořeného partnerského vztahu.

---

⁴⁶ *Slovník cizích slov: slova známá a neznámá.* Praha: Encyklopedický dům, 1993, s. 121.

U člověka s normální sexualitou dochází k postupnému naplňování jednotlivých fází, u jedince se sexuální parafilii je problém v tom, že některé tyto „stupínky“ chybí, anebo je problém v plynulých přechodech mezi nimi. Vysvětleme si to na příkladu muže exhibujícího v parku. Tento muž nepotřebuje projít prvními dvěma fázemi seznamování s „partnerkou“ a rovnou přistupuje k odhalení svého genitálu před nic netušící procházející ženou. Byť si v myšlenkách vytváří představu pozitivní reakce ženy, kterou jeho odhalení vzruší a následně mu též „nabídne“ svůj klín, realita je jiná. Problémem v těchto situacích je, že se setká sexuálně vyladěný muž s v dané chvíli sexuálně nevyładěnou ženou (tedy s neaktivovaným SMS). Na druhou stranu ale právě ten samý exhibující muž je schopen naplnit všechny fáze SMS se svoji stálou partnerkou, ale bude mít problém v sexuálním styku, protože ideální naplnění jeho sexuálních tužeb pro něj představuje právě exhibice, kdy nejsou přítomny první dvě „namlouvací“ fáze.

Na závěr tedy shrňme vlastnosti sexuálního motivačního stavu muže s normálně vyvinutou sexualitou. Takový muž je schopen bez obtíží rozpoznávat behaviorální erotické podněty od ženy a reagovat na ně odpovídajícími vzorci chování. Nepreferuje erotické stimuly, které jsou pro většinovou společnost neerotické, tedy násilí a další, a tím pádem je ani nekládá do procesu svádění cílové ženy. Zároveň tento muž naplňuje při svádění a navazování erotického vztahu se ženou všechna zmiňovaná stádia, a to postupně. Nutným předpokladem je naplňování jednotlivých stádií od téže ženy, nelze, aby atraktivitu a proceptivitu naplnil s jednou ženou a akceptivitu, genitalitu a konceptivitu hned na to s ženou jinou.⁴⁷

4.2.4 Sexuální deviace

I v sexualitě rozeznáváme chování, které je takzvaně normální a spadá do statistické normy a je obecně považováno za přijatelné, a chování, které je vnímáno jako nepřijatelné, mimo normu, tedy deviantní. Zde musíme však poukázat na to, že ne každé deviantní chování musí být nutně považováno za nepřijatelné,

---

⁴⁷ KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. Praha: Galén, 2008, s. 35.

jedná se například o ventilování parafilního chování v mezích zákona nebo takové chování, s nímž sexuální partner souhlasí.⁴⁸

„Študent (1989) definuje sexuální deviaci jako scestné zaměření pohlavní aktivity vedoucí k preferování nevhodných sexuálních objektů nebo způsobů ukájení, které odporuje mravním a estetickým normám a zájmům společnosti a někdy přímo ohrožuje jiné osoby.“⁴⁹ Místo tohoto hojně používaného pojmu pak můžeme také použít výrazů aberace, deviace, parafílie, perverze, sexuální anomálie.

„Podle dnes u nás oficiálně platné Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) publikované WHO v 10. revizi v roce 1992 jsou v kapitole Duševní choroby a poruchy chování sexuální deviace zahrnuty do sekce Poruchy osobnosti a chování u dospělých pod kódem F65 jako Poruchy sexuální preference, parafílie. Parafílie jsou podle této klasifikace charakterizovány „sexuálními impulzy, fantaziemi nebo praktikami, které jsou neobvyklé, deviantní nebo bizarní“. Mezi obecná diagnostická kritéria parafílií podle MKN – 10 patří tyto podmínky: Jedinec opakovaně prožívá intenzivní sexuální touhy a fantazie týkající se neobvyklých objektů nebo aktivit, chtíči buď vyhoví, nebo je jím trýzněn. Upřednostňování trvá déle než šest měsíců. Poruchy sem spadající:⁵⁰

- F 65.0 fetišismus
- F65.1 fetišistický transvestitismus
- F65.2 exhibicionismus
- F65.3 vouyerismus
- F65.4 pedofilie
- F65.5 sadomasochismus
- F65.6 mnohočetné poruchy sexuální preference
- F65.8 jiné poruchy sexuální preference (frotérství, nekrofilie)

---

⁴⁸ Pozn.: K tomuto tématu uvedl Mgr. Duzbaba z Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě následující příklad týkající se nedávného zákazu držení dětské pornografie, který vedl k nárůstu sexuálně motivovaných trestných činů na dětech. Tím, že došlo ke znemožnění přístupu k těmto materiálům na internetu, se zvedla četnost sexuálních ataků na dětské oběti.

⁴⁹ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 26.

⁵⁰ SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika. 2.*, Praha: Maxdorf, 2002, s. 407-413.

4.2.5 Sexuální deviace v objektu a v aktivitě

Sexuální deviace můžeme dělit na dva druhy, sexuální deviace v objektu a sexuální deviace v aktivitě. Byť je dle Kolářského toto dělení již dávno překonáno, v mnoha zdrojích o dané problematice je stále dochováno a často se s ním setkáváme, proto si ho pro přehled uvedeme.⁵¹

- **Sexuální deviace v aktivitě - deviatio in modo** - Pokud se u jedince vyskytují poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a následného vyvrcholení, respektive uspokojení, mluvíme o sexuálních deviacích v aktivitě. Mezi ně řadíme exhibicionismus, voyeriství, tušérství, frotérství, ale také velmi nebezpečné parafílie spojené s násilím a agresí, jako je patologická sexuální agresivita, agresivní sadismus, sadomasochismus a další. K jednotlivým deviacím se vyjádříme podrobněji až později.
- **Sexuální deviace v objektu - deviatio in objecto** - Pokud jedinec trpí deviací v objektu, znamená to, že sexuálně apetuje objekt, který lidé s většinou sexualitou považují za neerotický. Do této skupiny patří především pedofílie (hebefílie, efebofílie), fetišismus a transvestitismus.

Pro vysvětlení si ukážeme, proč Kolářský zpochybňuje dělení parafílií na deviace v objektu a v aktivitě. Pedofílie, naprosto zřejmá deviace v objektu, protože dítě je objektem zájmu u jedince s touto sexuální orientací, dítě jako neerotický objekt pro muže s většinou sexualitou. Jenže! U pedofila je kvalitativně jiná proceptivita než u normála, a to záliba v kvaziučitelství, a hle, deviace v aktivitě. To samé platí například v případě sadismu, který je považován za typickou deviaci v aktivitě, kdy sadisticky orientované jedince uspokojuje kruté zacházení s druhými. Jenže tito jedinci mají i zálibu v tzv. parcialismech, což jsou jednotlivé části těla, u sadistů jsou preferované hýždě, přes které se může bít, a jsou to ruce, které se mohou svázat. A opět se dostáváme k protipólu, tedy k deviacím v objektu.

---

⁵¹ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2008, s. 33.

Zmíníme si ještě jedno dělení parafilií, kdy je rozlišujeme na tři druhy sexuálních variací s důrazem na erotické priority.⁵²

4.2.6 Sexuální variace typu A – atypická náplň sexuálně motivačního systému

Sexuální variace typu A zahrnuje případy, kdy do sexuálně motivačního systému jsou zařazeny jako apetované podněty takové, které jsou pro sexualitu v normě neerotické. „... *normální atraktivita a proceptivita vymezují velice úzce, a tedy vysoce výběrově kategorii osob, se kterými se »má« optimalizovat genitalita.*“⁵³ U jedinců s deviací typu A tomu tak není. Jak se píše na stránkách havlíčkobrodské psychiatrické léčebny, sem patří například sadomasochismus, který je dobrým příkladem této kategorie. Normální náplň sexuality je něha, u lidí trpících sadomasochizmem se ideální náplň sexuality stává násilí a bolest, ať už páchaná sobě samému nebo jiným. I pedofilie patří do této skupiny, protože dítě nepatří mezi objekty, které má akceptivita a proceptivita akceptovat pro následnou genitalitu.

V řadě případů se může stát, že jedinec se neidentifikuje se svojí sexuální rolí vyplývající z jeho pohlaví. Necítí se tak být příslušníkem daného pohlaví, jehož tělesné znaky nosí. Pokud je sexuální identifikace zcela neodpovídající tělesným znakům a muž se například cítí být ženou, mluvíme o tzv. transexualismu. Může se však i stát, že se u muže projevuje femininní sebeidentifikace (cítí se být ženou), která se projevuje pouze do prvních dvou – pregenitálních – fází SMS, tedy atraktivity a proceptivity, a zbytek SMS si žádá mužské chování. Pro lepší pochopení si uvedme příklad muže, který se při seznamování s partnerem/partnerkou chová jako žena, vykazuje typické znaky svádění ženy, ale jakmile dojde na akceptivitu, genitalitu a konceptivitu, je identifikován do role muže a přebírá odpovídající vzorce chování.

---

⁵² KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. Praha: Galén, 2008, s. 49-66.

⁵³ Tamtéž, s. 49.

4.2.7 Sexuální variace typu B – koordinační anomálie

Pro normální sexualitu je typické, že jednotlivé dílčí stavy SMS na sebe u téhož páru navazují a naplnění jednoho, vede k touze naplnit další, jak jsme si již uváděli. U sexuálních deviací s koordinační anomálií tomu tak není. Pro dobré vysvětlení nám nejlépe poslouží, když si uvede, jaké deviace do této kategorie spadají. Jedná se o exhibicionismus, voyerství, frotérství, tušérství, ale třeba i sexuální agresivitu. Představme si ataku exhibujícím mužem, scénku z parku. Muž exponuje svůj obnažený genitál na nic netušící (sexuálně nevyladěnou!!) procházející ženu. V tomto případě nastává situace, kdy sexuální vyladění v rámci jejich „páru“ (označení pár pouze pro vysvětlení koordinace sexuálně motivačních stavů) není shodné. Muž nabízí ženě svá nejintimnější místa, je tedy ve fázi akceptivity, žena aktuálně nemá aktivovaný sexuálně motivační systém. A právě zde vězí jádro problému těchto deviací. Jedinci s touto deviací mají zakódované všechny fáze SMS, ale v situaci ofenze přeskakují úvodní fáze. „Kurt Freund nazval tuto skupinu sexuálních deviací »courtship disorder« (porucha dvoření).“⁵⁴ Proto je exhibicionista schopen vytasit na ženu svůj obnažený úd, aniž by se s ní před tím seznámil a navázal intimnější vztah. Nepovažuje to za nenormální, dokonce je mu to příjemné. Stejně koordinační anomálie v SMS jsou typické i pro další vyjmenované deviace v této kategorii.

4.2.8 Sexuální variace typu C – chybění části sexuálně motivačního systému

Atraktivita a proceptivita jedinců spadajících do kategorie C je vyvinuta chybně, což má za následek, že nerozumí behaviorálním vzorcům, které jsou součástí pregenitálních fází svádění. Uvedme si příklad. Takovýto muž nebude rozumět tomu, že žena, která si před ním pohrává s vlasy a vyzývavě se na něj usmívá, ho svádí, ale naopak si bude myslet, že žena, která pláče a je velmi smutná, je právě ideálně vyladěná na sexuální aktivitu. Není tedy schopen rozeznat drobné niance mezi normálním a svádivým chováním ženy a správně je interpretovat, pokud tak žena nečiní naprosto ZJEVNĚ (věta typu: „Mám volný byt, nechceš přijít?“). Mají

---

⁵⁴ KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. Praha: Galén, 2008, s. 55.

poruchu v SMS, nemají rozumový deficit. „*Takto neúplný SMS (»psychosexuální infantilismus«) je nutně méně vybíravý ve volbě erotického protějšku a způsobu chování. Sexualita se spokojuje i s neúplným souborem podnětů, jako je žena neinvitující, třeba i v náladě mrzuté, žena nehezká nebo i osoba nedospělá a/nebo blízce příbuzná*“⁵⁵ Do této skupiny tedy spadá adoloscentofilie, zoofilie, případně incest.

4.2.9 Pedofilie

Pedofilie patří z pohledu společnosti mezi jednu z nejhorších a nejopovrženějších sexuálních deviací. Je zřejmé, že odhalující se muž na veřejném místě nevyvolá takovou vlnu odporu jako napadení dítěte se sexuálním podtextem. Palcové titulky v novinách od neerudovaných novinářů však dávají vzniknout mnoha mýtům, která se šíří dál mezi laickou širokou veřejností.

„*Název pochází z řeckých slov pais (hoch, dítě) a philós (milovník).*“⁵⁶ Pro muže s touto deviací (typ A – atypická náplň SMS) jsou nejerotičtějšími objekty děti, na kterých ještě nejsou patrné sekundární pohlavní znaky naznačující dospívání. Tedy pubické ochlupení, u chlapců zvyšování maskulinity, mutace, ejakulace, u dívek typicky ženské rozložení tělesného tuku, růst prsů a menstruace. Jakmile se u dítěte začnou tyto druhotné znaky rozvíjet, pedofil ztrácí zájem. Cítí se dobře v dětském světě, dětem skutečně rozumí a je schopen jim být důvěrníkem i skutečným kamarádem. Váží si čistoty dětské duše, jejich spontánnosti a aktivity. Pedofil pouze v ojedinělých případech vykonává na dítěti penetrativní sexuální praktiky, povětšinou ho uspokojuje dotýkání, hlazení, zřídka dojde dále. Pokud jedinec trpí čistou pedofií, je tedy pravým pedofilem, dítěti neublíží. Pociťují zálibu v tzv. kvaziučitelství!! Tedy předávání zkušeností dětem, rádčovství a rovnocenném partnerství. Setkáme-li se se znásilněním dítěte nebo jinými krutostmi na něm spáchanými, s velkou pravděpodobností se jedná o člověka, který má kromě pedofilie přidruženou ještě jinou deviaci, např. sadismus či sexuálně patologickou agresi. Ne každý, kdo se však dopustil sexuálního deliktu na dítěti, musí být nutně pedofil. Groth popisuje osobnost člověka páchajícího sexuální delikty prostřednictvím dvojího typu, fixovaného a regredovaného pachatele. Skutečným apetovaným objektem

⁵⁵ KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. Praha: Galén, 2008, s. 61.

⁵⁶ CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s.167.

fixovaného typu je takový, pro který lze diagnostikovat pedofilii. Pachatel regredovaného typu je orientován na protějšek odpovídající normě, tedy srovnatelného věku, pachatelem deliktu na dítěti se pak stává pod tíhou konkrétní situace, ve které hraje roli například jeho osobnostní výbava, stres či alkohol, ale dítě není jeho trvalým preferovaným objektem.

Pedofilové jsou schopni žít ve fungujícím partnerském vztahu, byť se jejich heterosexuální, homosexuální nebo bisexuální pedofilie odráží na kvalitě jejich sexuálního soužití s dospělou partnerkou. Existuje mnoho pedofilů, kteří jsou schopni svoje sexuální touhy ventilovat společensky přijatelným směrem a nedopouštějí se tak sexuálních deliktů. Odventilováním sexuálního puzení a zároveň neporušením stanovených zákonů mohou být například aktivity s dětmi následované masturbací s myšlenkami na ně, sex s partnerkou, která je ochotna převléknout se za malou holčičku či navázáním vztahu se ženou, která svými tělesnými proporcemi či mentalitou připomíná dosud nevyzrálé dítě⁵⁷

Klasifikace americké psychiatrické společnosti vymezuje následující tři kritéria, podle kterých může být někomu diagnostikována pedofilie. Po dobu minimálně šesti měsíců prožívá intenzivní sexuální fantazie, ve kterých dominují děti, anebo již praktikuje sexuální aktivitu s nedospělým jedincem. Zmiňované představy nebo samotné chování negativně prožívá a narušuje to jeho život, diagnostikovaný jedinec je starší šestnácti let a sní nebo obcuje s dětmi, které jsou o minimálně pět let mladší než on sám.⁵⁸

Pro lepší náhled na tuto deviaci a prožívání člověka, kterého sužuje, si ocitujeme dvě pasáže z knihy *Žil jsem jako pedofil*. Jedná se o autobiografii, jejímž tvůrcem je Janek Alexa, který se dříve živil jako novinář a ve svém volném čase pracoval s dětmi. V této knize otevřeně hovoří o svém životě s jen těžce ovladatelnou touhou po erotických zážitcích s malými chlapci. V rámci své dobrovolnické činnosti pro ně pořádal nejrůznější výpravy. Netušil však od počátku své činnosti, jaká motivace ho k této aktivitě vede. Pro nahlédnutí do světa těchto lidí vřele doporučuji toto dílo, které je předkládáno i pacientům na sexuologickém oddělení v Havlíčkově Brodě.

---

⁵⁷ MALÁ, Eva, Jiří RABOCH a Zdeněk SOVÁK. *Sexuálně zneužívané děti: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, s. 84.

⁵⁸ Tamtéž, s. 86.

„Neměl jsem rád zimní období, kdy všichni byli teple oblečeni od hlavy až k patě. Daleko příjemnější bylo pro mě období, kdy kluci přicházeli na výpravu v krátkých kalhotách a tričkách s krátkými rukávy, nebo když se při vodních hrách v bazénu či v létě v rybníku svlékli do plavek a soutěžili, kdo má větší svaly nebo kdo je opálenější od slunce. V takových případech jsem pocítoval erekci, ale bylo mi jasné, že vzrušení na mne nesmí být znát. V postatě jsem neměl v oddíle vyložené oblíbené, favority. Myslím, že jsem měl rád přibližně stejnou měrou všechny, i když někteří mi byli milejší. Nejen svou postavou, vlasy, očima, zabarvením hlasu, ale také tím, že dokázali být aktivnější při soutěžích a hrách, a koneckonců i častěji a upřímněji se mnou hovořili a svěřovali se mi se svými problémy, o kterých často nevěděli ani jejich rodiče nebo učitelé. Rád jsem poslouchal jejich hlasy, ještě daleko vzdálené od mutace, a pozoroval je při soutěžích, kdy jejich pohyby byly ještě vláčné, vzdálené od neohrabanosti a klackovitého chování, které přichází v období pubescence.“⁵⁹

Dále ocitujeme pasáž, kdy autor popisuje průběh a prožívání svého prvního deliktu, který se odehrál na výpravě, při společném spaní na zemi v horské chatě.

„Nakonec se mi začaly klížit oči a na chvíli jsem usnul. Po malé chvílce se mě cosi dotklo. Milan měl ruce vysunuté ze spacáku – večer jsme pořádně přiložili do kamen a v místnosti bylo dost teplo – a ve chvíli, kdy se obracel, jeho ruka bezděčně spočinula na mém spacím pytli. Nikdy před tím jsem se žádného chlapce nedotkl kromě pohlazení hlavy, poplácání na zádech či obejmutí kolem krku. Ted' jsem však cítil dotyk jeho dlaně u svého ramene. V místnosti bylo šero, od okna dopadalo měsíční světlo. Jasně jsem viděl Milanův obličej a slyšel jeho pravidelné hluboké oddechování. Tvrdě usnul.... Opravdu nepadlo se mi pší následující řádky. Ještě po desítkách let se mi však vybavuje to, co se tehdy stalo. Nejprve jsem chtěl Milanovu ruku odsunout, ale místo toho jsem ji lehce uchopil do své dlaně. Pak jsem ho pohládl po vlasech a lehce i po obličejí. Vůbec na to nereagoval. Začal jsem pocítovat stoupající vzrušení. Byl to zvláštní, ale příjemný pocit, když jsem mu opatrně vsunul ruku do psacího pytle a pod tričko, lehce ho hladil na břichu a směřoval stále blíže k jeho přirození. Prsty se mi chvěly, když jsem je ucítil pod jeho trenýrkami. Srdce mi začalo prudce bušit, cítil jsem, jak rychleji oddychuji. Příliš jsem nepřemýšlel o tom, co bude dál. Dotkl jsem se ho jen zlehka v obavě, že se chlapec vzbudí. Pokud by se tak stalo a zeptal se mě, co mu to dělám, nevím,

---

⁵⁹ ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Praha: Portál, 2002, s. 42.

co bych na to odpověděl. Ale moje vzrušení bylo už příliš silné. Nestačilo mi, jak jsem se ho dotýkal přes látku, a začal jsem mu pohlaví zlehka třít. Opět se nic nedalo, chlapec pravidelně oddychoval a já byl přesvědčen, že moje počínání nevnímá. Když u Milana došlo k erekci, vůbec jsem nebyl schopen se ovládat a svoje počínání přerušit. Svou druhou rukou jsem začal ukájet sám sebe. Cítil jsem tep ve spáncích, polykal jsem sliny a na chvíli jsem zapomněl na to, že se můj svěřenec může vzbudit. Vzápětí se trochu pohnul. Rychle jsem vytáhl ruku z jeho spacáku a přestal jsem s vlastním sebeukájením. Milan se trochu zavrtěl, obrátil se na bok směrem ode mne a ve chvíli opět pravidelně oddychoval. Moje vzrušení dosud neopadlo, naopak cítil jsem potřebu vyvrcholení a onanoval jsem až do výronu semene. Pak jsem zůstal ležet na zádech a hluboce jsem oddychoval. Když jsem se poněkud uklidnil, začal jsem si uvědomovat, co jsem provedl. Tehdy jsem ještě neznal diagnózu své deviace, ale cítil jsem, že jsem provedl něco, co se nemělo nikdy stát. Hrdlo jsem měl stísněně .... Tohle už se nesmí nikdy stát, říkal jsem si v duchu... Proč jsem to vlastně udělal a proč se nenašlo v mé vůli něco, co by tomu zabránilo? Ztratil jsem schopnost sebeovládání? Stál ten krátký zážitek, který jsem prožíval ve stavu blaženosti, opravdu za to?“⁶⁰

4.2.10 Hebefílie a efebofílie

Erotická náklonnost hebefilů je zaměřena na dospívající dívky s objevujícími se sekundárními pohlavními znaky. Hebefila přitahuje způsob namlouvání, jaký tyto dívky praktikují. Láká ho pozorovat genitál dospívající dívky, eventuálně touží po vzájemných dotycích. Přeje si ji zaučit do intimních záležitostí, naučit ji masturbovat a podobně.

Erotický chtíč efebofilů je zaměřen na pubertální chlapce, láká je zvládání a podrobování si klackovitého, vzdorovitého hochy. Obzvláště v tomto případě platí následující: „Existuje tolik variací sexuálního počínání, že není možné vždy určit, kde končí normální sexuální chování a kde začíná perverze.“⁶¹ Jak říká psycholog Milan Duzbaba, nejčastějšími konzumenty dětské pornografie jsou právě hebefilové a efebofilové, nikoliv pedofilové!

---

⁶⁰ ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Praha: Portál, 2002, s. 45-46.

⁶¹ GÖDTEL, Reiner. *Sexualita a násilí*. Praha: Český spisovatel, 1994, s. 33.

4.2.11 Sexuální agresivita

Sexuální agresor (sexuální variace typu B – koordinační anomálie) mnohdy jako lovec číhá na svoji oběť, kterou nečekaně přepadá. Snaží se o ukojení své sexuální tenze násilným překonáním odporu oběti. Muž s touto deviací si nepřeje kooperující partnerku, nejvíce vzrušující je pro něj právě akt přemáhání vzpouzející se oběti. Souhlasné kopulační pohyby partnerky jsou pro většinu sexuálních agresorů nežádoucí. Na rozdíl od sadisty se ale nevyžívá v dlouhotrvajícím trýznění podrobeného.

4.2.12 Exhibicionismus

Exhibicionismus je velmi známou parafilii, o což se zasloužila řada mužů odhalujících svůj genitál na veřejných prostranstvích před náhodně kolemjdoucími ženami. Exhibicionista se po expozici penisu před šokovanou ženou vytrácí do ústraní s představou, že žena mu též ukáže svůj genitál nebo s ním dobrovolně vykoná soulož. Přiznejme si, že křik vyděšené ženy nebo ponižující poznámka na jeho adresu by mu tuto představu významně ničila. Pozor ale na rady, které byly dány snad každé dívce či ženě: „Poniž ho, řekni mu třeba, že ho má malého, on se vyděsí a uteče.“ Musíme varovat před tím, že ne každý exhibující muž je pravý exhibicionista, nikdy nevíte, zda před vámi nestojí sexuální agresor na počátku své „násilnické kariéry“, u něj pak mohou být reakce na takovéto ponížení diametrálně odlišné! Proto zaručeně nejlepší radou je vzít nohy na ramena a utéct, jak jsme již zmínili, nikdy nevíte, na penis jakého člověka se právě díváte. Jestliže takovýto muž svoji oběť osloví nebo se pokouší zkracovat vzdálenost od ní, jedná se o varovný signál poukazující na jinou deviaci.

4.2.13 Sadismus

Jedná se o sexuální deviaci nazvanou podle markýze de Sade, muže, který je autorem knihy plné sexuálního trýznění, potupy a bití. Sadistu sexuálně uspokojuje, pokud může někoho ponižovat a fyzicky a psychicky mu ubližovat. Je schopen vymyslet nesčetně způsobů, jak někomu působit velkou tělesnou bolest, od propichování jehlami, opalování ohněm až například po bičování. V praktikování těchto technik se vyžívá. Pseudopedagogický sadismus je formou zaměřenou

především na děti a dospívající a jejím hlavním cílem je poslušnost, disciplína a dodržování pravidel. Jedinci s touto formou deviace si pak mohou záměrně volit povolání, kde budou mít příležitost k ukájení těchto svých nezvyklých choutek.⁶²

4.2.14 Masochismus

Masochista je přesným opakem výše zmíněného sadisty. On je ten, který si přeje být ponižován, touží být bezmocný a podvolovat se vůli druhého, „svého pána“. Má rád bolest, která ale i tak má své hranice. Libuje si, pokud je mu způsobována bolest v průběhu sexuálních aktivit a je příjemná (otázka je, jaké jsou jeho hranice pro označení bolesti za příjemnou), ne nesnesitelná. Touží po bolesti, ne po zraněních.⁶³ I tak ale bolest není stěžejní, hlavní a nejvíce uspokojující je pocit podrobení a ponížení.

4.2.15 Diagnostika

Diagnostika je velmi náročnou záležitostí, protože je třeba objasnit motivy jednání a odlišnost v řízení sexuálního chování u jedince, který mnohdy sám není schopen plně reflektovat své sexuální (anomální) touhy. Při stanovování diagnózy se tedy musí pracovat s více zdroji s výpovědní hodnotou. Začínáme s anamnézou jedince, přičemž se soustředíme nejen na osobní anamnézu, ale i anamnézu sexuální, ve které hledáme zvláštnosti v psychosexuálním vývoji jedince. V rámci sexodiagnostiky se zkoumají nervové a mozkové anomálie, endokrinní patologie, patologie chromozomální. Součástí je i důkladné tělesné vyšetření, které nám může odhalit fyzická poškození vzniklá deviantními sexuálními praktikami (např. u masochismu). Sbíráme informace o explorandově masturbaci, androgenním dožívání, chování před koitem a během něj, o počtu sexuálních partnerů a vztazích s nimi navazovanými, o schopnosti zamilovat se a udržet partnerský vztah, o oblíbených sexuálních praktikách a kýženém objektu pro tyto praktiky, o sexuálních dysfunkcích a současné sexuální potřebě. Důležité poznatky můžeme získat také, zeptáme-li se na vztah (úctu či případné opovržení) k ženám, jaké tělesné partie se mu na ženském těle líbí, pokud vůbec vyjadřuje zájem o tělo ženy jako sexuální

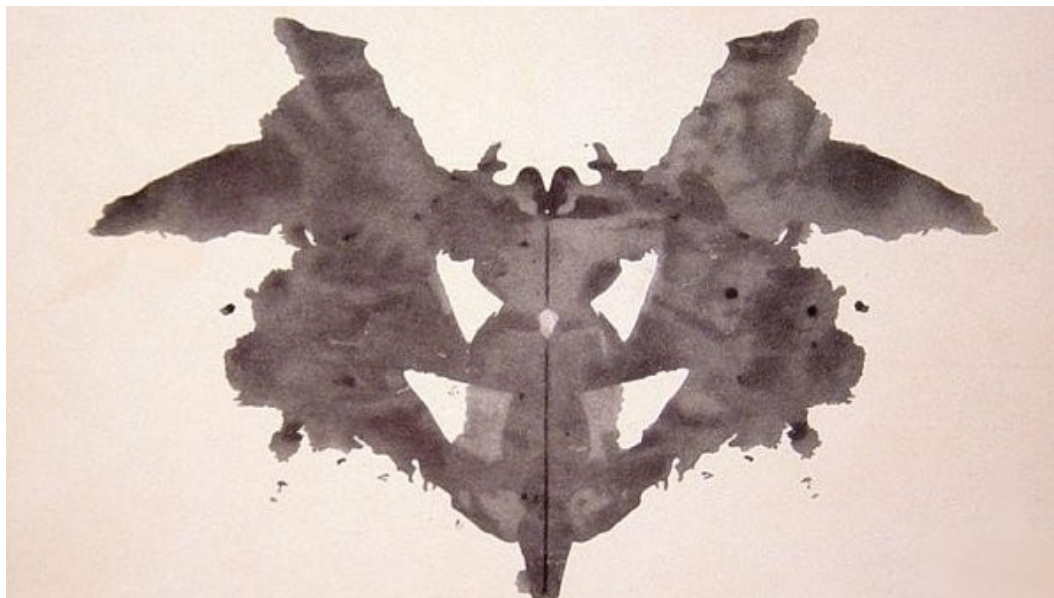
⁶² CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 164.

⁶³ Tamtéž, s. 158-165.

partnerky, a četnost pohlavních styků, u čehož si všímáme především nápadně časného nebo opožděného začátku se sexuálními aktivitami či dlouhé pauzy mezi prvním a druhým stykem.⁶⁴ Varovné signály poukazující na přítomnost deviace si zmíníme v samostatné kapitole Anamnestická explorace. Dále pracujeme s objektivními zprávami. Mezi ně zahrnujeme výpověď partnerky o společném sexuálním životě, policejní spisy vypovídající o způsobu spáchání činu, ale i výpověď samotné oběti. Mezi používané projektivní metody patří známý Rorschachův test, kdy úkolem vyšetřovaného je říkat, co vidí ve skvrnách na předkládaných kartičkách, dále projektivní kresba lidské postavy, Hand test, Tematický a Percepční test.

Lze použít i testy HTVM (heterosexuální vývoj muže), SFM (sexuální funkce muže) a IVP (inventář vzrušivých podnětů) a můžeme jim předložit i test informovanosti o sexualitě (TIOS), jehož výsledky pak mohou být vodítkem pro edukaci v terapii.

Pozornost věnujeme i nadužívání návykových látek a inteligenci vyšetřovaného, strukturu osobnosti, a zda si uvědomuje a připouští přítomnost deviace, neopomíjíme ani posouzení duševního stavu jedince v době páchaní trestného činu.⁶⁵

Obr. č. 1 Rorschachův test

⁶⁴ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 32.

⁶⁵ MALÁ, Eva, Jiří RABOCH a Zdeněk SOVÁK. *Sexuálně zneužívané děti: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, s. 91.

4.2.15.1 Anamnestická explorace

Nejvíce spolehlivou diagnostickou metodou je anamnestická explorace, při které se zaměřujeme na ukazatele sexuální abnormality.⁶⁶

- **Atypické zaměření a atypické chování v dětství** – které můžeme nejčastěji pozorovat u jedinců s narušenou sexuální identifikací. Hraní si s hračkami typickými pro opačné pohlaví, anebo převlékání se do ošacení opačného pohlaví, může napovídat transvestitismus dvojí role či transsexualismus. Týrání zvířat může nasvědčovat sadismu, všeobecná (konkrétněji nespecifikovaná) agresivita zase sexuálně patologické agresi.
- **Odlišná náplň masturbačních fantazií a polučních snů** - mohou již dospívajícímu naznačovat jistou deviaci. Některé jedince to může natolik vyděsit, že raději potlačují svoji aktivitu, jiní naopak mohou zvýšeně masturbovat, protože onanie je pro ně jediným okamžikem, kdy mohou dát průchod svým touhám, pokud se nechovají delikventně.
- **Funkční sexuální poruchy** při započetí heterosexuálních koitálních aktivit (poruchy erekce) nebo **výrazně opožděný** nebo naopak **předčasný začátek sexuálních aktivit**.
- **Velmi patrný odstup mezi první a druhou koitální zkušeností**. Jedinci s normální sexualitou mají tendenci co nejdříve sex opakovat, u parafilních jedinců je tomu naopak, odstup může být i v řádu let.
- **Nízká frekvence koitálních aktivit a malá náruživost**, mnohdy preferují jiné sexuální aktivity (i perverzní) než samotnou soulož.
- **Nedostatečné sexuální vcítění se**. Tito jedinci mívají často obtíže ve správném dekodování erotických signálů, které k nim z okolí přicházejí, při namlouvání jsou nesmělí, nešikovní a obtížně saturují sexuální potřeby svého protějšku, protože jim nedostatečně rozumí.

---

⁶⁶ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 33.

- **Parcialismus** - Muži s normální sexualitou preferují na ženském těle především ňadra a klín, sadisté a sexuální agresori upřednostňují hýždě a stehna a pedofilně zaměřený muž projevuje zájem o tvář.
- U sexuálních deviantů může docházet i k **absenci hlubokých citů** a nejsou tak schopni dlouhodobě udržet pevný partnerský vztah.

4.2.15.2 Falometrie

K diagnostikování sexuální deviace může mimo jiné významně pomoci takzvaný falopletyzmograf, neboli falometr. O vznik této sexodiagnostické pomůcky se zasloužil český sexuolog a psychiatr Kurt Freund.⁶⁷ V literatuře a dalších zdrojích se můžeme setkat se zkratkou PPG, která vychází z pojmu penilní pletyzmografie.

Falometrické vyšetření je prováděno odborníkem z oboru psychiatrie. Vyšetřovanému muži jsou prezentovány baterie vizuálních podnětů obsahujících reálné fotografie s erotickým, ale i neerotickým podtextem. K vytvoření falometrické explorační se využívá i výpovědi oběti, zaměřujeme se například na to, jak se pachatel choval, co říkal, na kom delikt spáchal, zda neplánovaně nebo organizovaně. Zjistíme, zda dotýkání se oběti bylo pozvolné, nebo prudké a agresivní. Pokud byl pachatel rychlý a násilný, navádí nás to na projevy sexuálně motivačních přeskoků, které následně využijeme i ve falogramu. Zapamatovala-li si oběť, jak ji pachatel oslovoval a co ji říkal, vyjdeme z toho při vytváření slovních stimulačních příběhů.

Baterie obrázků je velmi variabilní, musí zahrnovat nejrůznější věkové kategorie sexuálních objektů, od dětí až po geronty, zároveň ale také celou škálu sexuálního chování, od něžných dotyků až po násilí. V současné době se již zavádí baterie audiovizuálních podnětů. Znamená to, že vyšetřovaným jsou prezentována videa se sexuální tematikou, což má význam při diagnostikování patologické sexuální agresivity. Jednotlivé obrázky, potažmo videa, je nutné oddělovat pauzou, aby odezněly tumescenční reakce vyvolané předešlým podnětem a nedocházelo tak ke zkreslení výsledků vyšetřování.

---

⁶⁷ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 144.

Před zahájením samotného vyšetření je „z *etických i taktických důvodů*“⁶⁸ explorand nejprve edukován o průběhu nadcházejícího falometrického vyšetření, čímž se snažíme zabránit nervozitě, která by zásadně ovlivňovala jeho průběh. Falometrické vyšetření může působit velmi stresově, pokud se u vyšetřovaného po zahájení (tedy nasazení falometrického snímače) a po snahách o jeho uklidnění stále projevuje vysoký tep a silné známky rozrušení, je to důvodem k přerušení této diagnostické metody, stejně by nebylo příliš validní. Musíme mít na paměti, že ne každý, kdo se na toto vyšetření dostane, skutečně spáchal nějaký delikt. Neopomeňme ani takové, kteří přišli zcela dobrovolně kvůli své uvědomované a egodystonně (negativně) prožívané sexuální deviaci. Proto je nutné explorandovi vysvětlit, že nepředpokládáme, že ho jisté obrázky budou vzrušovat – například předkládáme-li mu sadistickou vraždu nebo nahé čtyřleté děvčátko.

Na počátku vyšetření sledujeme, zda vyšetřovaný dobře vidí a slyší. Dotazy zjišťujeme, zda je schopen ztopoření penisu či nikoli, abychom v případě neschopnosti erekce vyloučili falometrické vyšetření.⁶⁹ Po celou dobu sledujeme neverbální projevy vyšetřovaného, všímáme si, zda se například potí, pláče, kouše, rudne.

V průběhu sledování sexuálních podnětů je vyšetřovanému na penis nasazen snímač jeho tumescenčních reakcí. Používají se snímače dvojího druhu, přístroje snímající objemové změny penisu (metoda volumetrická) a přístroje snímající obvodové změny penisu (metoda cirkumferenční).⁷⁰ Jak uvádí Weiss, metoda měření obvodu penisu je méně spolehlivá, užívá se proto častěji měření objemové. Je více variant provedení, zmiňme se o tom, kdy je vyšetřovanému na penis nasazena kovová pružina, která snímá plnění cév v penisu krví, k čemuž dochází při erekci, jakožto k reakci na mužem apetrované sexuální stimuly.

V současnosti velmi diskutovaným tématem je stejné vyšetření u žen, které se nazývá vulvopletysmografie. Přístroje pro toto vyšetření, měřící prokrvení pochvy, existují. Úskalí tkví v tom, jak správně zjištěné výsledky interpretovat. Nelze

---

⁶⁸ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 35.

⁶⁹ Tamtéž, s. 34-48.

⁷⁰ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 186.

provádět interpretaci jako v případě mužského exploraanda, protože sexualita muže a ženy je odlišná.

4.2.16 Léčba sexuálních deviantů

V této kapitole si zmíníme některé nyní i dříve používané metody terapie sexuálních deviantů. Použití jednotlivých metod pak závisí na konkrétních odbornících. Každá pomáhající instituce si tedy volí své postupy.

4.2.16.1 Psychoterapie

V rámci psychoterapeutické intervence je stěžejní, aby pacient (klient) cítil oporu a abychom s ním navázali bezpečný vztah. Přičemž hlavním cílem terapeutické práce je, aby se nedostával do konfliktu se zákonem, tedy najít způsob, jak „realizovat deviantní sexualitu v mezích zákona“, ať masturbací nebo spoluprací s partnerkou. Zmiňme si náhledovou terapii, která je používána v Psychiatrické léčebně v Havlíčkově Brodě Želmírou Herrovou, Milanem Duzbabou a kol. Jejím cílem je právě výše zmiňované odventilování deviantního puzení tak, aby nebyl porušován zákon. V úvodu práce se pacientovi objasňuje existence sexuálně motivačního systému, a jak determinuje prožívání a chování každého z nás. Cílem tedy je, aby pacient znal rozdíly mezi SMS „normála“ a svým. Popisují se a následně rozebírají prožívané emoce při páchání deliktu, správná identifikace a uvědomění si emocí totiž mohou následně pacientovi pomoci v detekování rizikových situací. Rozkrývají se situace, ve kterých hrozí pacientovo selhání a pacient sám pak pracuje na životním plánu, ve kterém se jim pokusí vyvarovat.

K základním terapeutickým směrům používaným v této oblasti patří psychodynamická terapie a kognitivně behaviorální terapie (KBT) založená na přeučování maladaptivního chování, která sice nedokáže změnit deviantní sexuálně motivační systém, ale snaží se využít všechny vrozené schopnosti a možnosti jedince k tomu, aby nepáchal další delikty. K postupům KBT patří klasické podmiňování I. P. Pavlova a Skinnerovo operantní podmiňování. Využívá se tzv. averzivní terapie, kterou zavedl Max a proslavil Freund. Při **averzivní terapii** je sexuálně apetrovaný objekt spojován s negativním vjemem, např. bolestí způsobenou elektrickým proudem. Stejná metoda se používala při léčbě alkoholiků, kdy jim byl

po požití alkoholu perorálně aplikován antabus, látka, která ve spojení s alkoholem vyvolává silné zvracení. Pokud je apetované vyvoláváno pouze v představách, jedná se o **skrytou senzitivaci**. Pouhé trestání se ale ukázalo jako neefektivní, proto byla přidána složka společensky akceptovaného a žádoucího chování a reakce na ni byla pozitivně odměňována. Mezi odborníky je averzivní terapie považována za neetickou, tudíž se k ní již nepřistupuje.

Metoda orgasmického podmiňování je založena na tom, že delikvent je vyzván, aby masturboval se svoji deviantní představou a těsně před blížícím se orgasmem si představil běžný heterosexuální pohlavní akt.

Brichcín zmiňuje ještě metodu **přesycení**, během níž jsou tak dlouho vyvolávány nežádoucí reakce (pro společnost nepřijatelné sexuální podněty), až se otupí mozková centra.

Pro uvolnění napětí v rizikových a krizových situacích se využívá **Schulzův autogenní trénink** nebo **Jacobsonova hluboká svalová relaxace**, která je s pacienty nacvičována, aby byli schopni ji v případě potřeby použít. Parafilici mívají mnohdy potíže v komunikaci s potenciálními partnerkami, proto jsou vhodné i **nácviky asertivity**, tedy zdravého sebeprosazování.⁷¹

U incestuózních delikventů se používají specifické terapeutické kroky, my uvedeme terapeutický model používaný v Holandsku, který vykazuje vysokou úspěšnost. Dělí se do pěti fází. V první fázi nejprve probíhá krizová intervence, pracuje se na vytvoření terapeutického vztahu s delikventem a na jeho odhodlání k léčbě. Zároveň probíhá snaha o navázání spolupráce s rodinou a její případná podpora. Ve druhé etapě následují rozhovory mezi terapeutem a delikventem o spáchaném činu a jeho motivaci, o prožívání a pocitech, které následovaly. V další fázi, třetí, je cílem, aby delikvent převzal odpovědnost za své chování, vžil se do pocitů oběti a prožil si pocit viny, což přispívá k tomu, aby se v následující etapě mohlo diskutovat nad tím, proč došlo k sexualizaci rodinného vztahu. V závěrečné etapě si pak pacient vytváří svůj krizový plán pro situace, ve kterých by mohlo hrozit opakování zneužití. Po této individuální terapii přichází na řadu rodina jako systém, otevírá se tedy téma sexuálního zneužívání a otevřeně se o něm hovoří, rodinní

---

⁷¹ BRICHCÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 98 – 99.

příslušníci jsou vyzváni k vyjádření všech emocí, i těch velmi negativních. Pachatel po ukončení individuální terapie by měl být schopen tento nátlak ustát.⁷²

4.2.16.2 Biologická léčba

Do této kategorie patří útlum sexuálního pudu medikamenty i *kastrace*. „Kastrace je snadný chirurgický zákrok, při kterém se odstraňují obě zárodečné žlázy jako hlavní zdroj „pohonné hmoty“ sexuálního chování – mužských pohlavních hormonů androgenů.“⁷³ Každý kastrovaný musí s tímto zákrokem souhlasit, přičemž se vyjadřuje i odborná komise, protože to vede k řadě negativních důsledků, jako např. snížení sexuální aktivity, sterilita, možné psychické problémy, řídnutí kostí, změna rozložení tuků a ochlupení na těle (po zákroku jako u ženy) a změna v obličejových rysech. Buď se u nás provádí bilaterální orchiektomie, nebo testikulární pulpektomie. Na přání pacienta je možno provést kosmetické úpravy v podobě protézy chybějících varlat.⁷⁴ „Její účinnost je jasně prokázána.“⁷⁵

Na základě předpokladu, že naše sexuální chování ovlivňuje konkrétní část mozku, docházelo k operacím, tzv. mozkovým stereotaktickým zákrokům, které skutečně snižovaly recidivitu, ale pro svou rizikovost – i úmrtí pacienta jako následek- bylo od této metody upuštěno.

4.3 Ženy jako sexuální delikventky

Brichcín poukazuje na retrospektivní studii, která se zabývala otázkou, zda i ženy jsou pachatelkami nepřípustných sexuálních aktivit s dětmi. Ze zmiňované studie vyplývá, že matky, ať už vlastní nebo nevlastní, zneužily sedmkrát méně dětí, než kolik jich zneužili vlastní či nevlastní otcové. Delikty páchají na dětech obou pohlaví a preferují při tom především orální aktivity. K souloži jako takové dochází

---

⁷² MALÁ, Eva, Jiří RABOCH a Zdeněk SOVÁK. *Sexuálně zneužívané děti: průvodce klasifikací, nástín nozologie, diagnostika*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, s.98.

⁷³ Tamtéž, s. 99.

⁷⁴ BRICHCÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 94.

⁷⁵ Tamtéž, s. 95.

zřídka. Jejich oběťmi se stávají spíše děti příbuzné. S největší pravděpodobností byly ony samy týrány nebo sexuálně zneužívány.⁷⁶

4.4 Sexuální delikty a omamné a psychotropní látky

Alkohol a jiné drogy jsou úzce propleteny s delikty sexuálního charakteru. Po požití nějaké takovéto látky může dojít k opadnutí zábrán a projeví se buď diagnostikovatelná parafílie, nebo situační tenze uvolněná spácháním deliktu. *„Chronické požívání alkoholu snižuje hladinu serotoninu. U některých osob navozuje alkohol stavy hypoglykemie a v jejich důsledku poruchy vědomí. Útlum korových oblastí mozku odtumuje pudově afektivní vzorce chování a usnadňuje zkratkovité a impulzivní jednání. V akutní ebrietě pravděpodobné podráždění limbického systému alkoholem vede k sexuálně násilnému chování.“*⁷⁷ Na druhou stranu se ale alkohol také může stát pomocnou berličkou ve zvládnání uvědomované sexuální deviace.

---

⁷⁶ ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Praha: Portál, 2002, s. 15.

⁷⁷ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, s. 75.

5 OBĚŤ

Role oběti jakéhokoli trestného činu je nezáviděníhodná, u mravnostní trestné činnosti je tomu tak ale mnohonásobně. Spáchaný čin hluboce poznamenává osobnost jedince, jeho prožívání, chování, ale i celkové nahlížení na svět. Dynamika prožívání takové újmy se dá rozdělit do tří fází. Bezprostředně po spáchání činu je poškozený šokován, což může mít nejrůznější podoby. Oběť může „zuhnout úlekem“ a nebýt schopná jednat, dokud je pachatel v blízkosti. Tento stav je po odchodu pachatele střídán dezorganizací a zmateným, třeba i zkratovitým jednáním. Nemělo by nás ani překvapit, jedná-li oběť po činu naprosto chladně a racionálně, jedná se o tzv. kontrolovaný vzorec chování, při kterém jsou blokovány emoce (mechanismem disociace), které se tak neodráží v chování oběti. Laik by z toho mohl pochybovat o věrohodnosti, že se nějaký trestný čin vůbec uskutečnil, odborníci však tento jev velmi dobře znají a vědí, že se jedná o „stav kognitivního přežívání“. Opakem jsou pak bouřlivé emoce patrné v projevu oběti, které nazýváme expresivním vzorcem chování.⁷⁸

Poté přichází fáze uzdravování se nebo postupného přizpůsobení se, jedná se o pozvolné vyrovnávání se s traumatizací. V tomto období se mohou střídát dva protipóly, které jsou odborně označovány jako protichůdné syndromy – intruse a vyhýbání se. Intruse představuje opakované znovuprožívání, navracející se vzpomínky – flashbacky - nepotlačitelné vůlí. V této fázi může oběť často konfrontovat své okolí s prožitou událostí tím, že o ní stále hovoří. Uplatňuje se zde ale pojistka, která zastaví intrusy v okamžiku, kdy by znovuprožívání způsobilo příliš velkou emocionální újmu. Intruse je střídána opačným stavem, kdy jsou vzpomínky na trauma zablokovány, oběť se v této fázi stahuje do sebe. Tato dynamika objasňuje časté změny nálad, potažmo labilitu obětí. Je to ale pozitivní jev nasvědčující postupné akceptaci. Stěžejní je zde zpracování viny, kdy se oběť snaží pochopit svoji viktimizaci v konfrontaci s tím, že má zažito, že všechno má své příčiny. Z hledání příčin může často pramenit sebeobviňování. Oběť se nám může jevit bez příznaků nasvědčujících jakékoli traumatické události. Musíme být obezřetní při posuzování jejího stavu, protože fakt, že se nám zdá oběť naprosto v pořádku,

---

⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 28.

může být způsobován tím, že v takovém rozsahu přeorganizovala svůj původní život, že se již neocitá v situacích, kde by se následky projevily (vycházení v noci ven, randění atd.). Takovéto vyhýbání se i tomu, co oběti dříve činilo radost, se nazývá escape syndrom neboli syndrom vyhýbání se.⁷⁹

Jakmile dochází k akceptaci, mohou být rány způsobené činem zahojeny (nepředpokládejme, že zcela) a jedinec má tak příležitost soustředit se i na něco jiného a nebýt pouze pohlcen tím, co se mu přihodilo. Silné emoce odeznívají a „jedinec začíná disponovat volnou emocionální energií, kterou může investovat do nových prožitků“. ⁸⁰ Bylo by naivní to však považovat za úplné uzdravení se, regrese do předešlých fází je bohužel možná.

5.1 Viktimizace

Pojem viktimizace označuje proces poškozování a zraňování jedince v situaci, kdy je na něm někým dalším páchána trestná činnost a stává se tak její obětí. Viktimizací se zabývá viktimologie neboli nauka o obětech. Jedná se o poměrně mladou disciplínu, která vznikla ve druhé polovině 20. století. Snahou bylo změnit fakt, že ve středu zájmu kriminologů byly pachatelé trestné činnosti a samotné zločiny a jejich oběti byly až druhořadé. V roce 1973 se tedy na popud Izraela Drapkina uskutečnilo první sympozium viktimologie. Kolébkou této vědy jsou především USA, Německo a Izrael, v současnosti je již ale zvýšená pozornost obětem věnována takřka všude.⁸¹

Úvodem ještě několik slov k viktimologii, která se jako taková zabývá nejen výskytem viktimizace ve společnosti, ale především psychologii oběti. Zkoumá podstatu viktimizace neboli traumatizace trestným činem. Zabývá se prožíváním oběti v době samotného činu, ale i po něm, hledá odpovědi na otázky, jaké následky má tato traumatizace a co pomáhá nebo může pomoci obětem vrátit se zpět do běžného života tak, aby negativní prožitek zanechal co nejmenší následky.

---

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 38.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Zpravodaj bílého kruhu bezpečí*. 2002, s. 11-16. ISSN 1213-8282.

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 31.

⁸¹ Tamtéž, s. 11.

Přestože se vyvinula pro potřeby obětí trestných činů, její poznatky jsou využitelné pro pochopení strastí a situace obětí i jiných náročných životních událostí jako například leteckých havárií, přírodních katastrof, teroristických útoků.

„Trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme viktimizací“, tu pak členíme na viktimizaci primární a sekundární.⁸²

5.1.1 Primární viktimizace

Jedná se o dění, které je bezprostředně spojené s trestným činem a dochází k ní vždy, protože *„osobnostně různě disponovaný jedinec se náhle a nečekaně střetává se svévolnou, racionálně těžko uchopitelnou újmou, která ho potkala nepřipraveného a bez přímého osobního přičinění“*,⁸³ a následně vyžaduje mobilizaci veškerých psychických sil pro její zvládnutí. Zahrnuje tzv. primární rány – fyzické, finanční a emocionální. Tělesná zranění korelují s agresivitou pachatele, nejsou však nutnou součástí pro naplnění skutkové podstaty daného trestného činu. Finanční ztráty nebo zátěž jako důsledek spáchané trestné činnosti mohou být způsobeny nejen například oloupením, ale i jako následek těžké újmy na zdraví, kdy oběť není schopna výdělečné činnosti nebo musí investovat do léčby fyzických, ale i psychických následků. V neposlední řadě pak vznikají emocionální následky, tzv. neviditelné rány, ty, které nejsou navenek patrné.

Jedinec jako lidská bytost potřebuje mít své jistoty, mezi základní patří iluze dobrého světa a iluze kontroly. Trestným činem se však obě tyto iluze významně narušují. Člověk žije s pocitem, že svět je v podstatě dobré místo, kde se špatné věci dějí pouze špatným lidem. O to větší přichází šok, když se naprosto nezaviněně a nečekaně stane obětí trestné činnosti. Je těžké smířit se s nespravedlností, která je obětí právem pocíťována. S tímto jde ruku v ruce iluze ztráty kontroly. Každý se domníváme, že život máme ve svých rukou a rozhodujeme o něm pouze my, tato iluze (zřejmě právě proto označení iluze) se pak střetává s bezmocí, která vzniká jako důsledek trestného činu, kdy se dostáváme do situace, ve které o sobě a o tom,

---

⁸² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 12.

⁸³ Tamtéž, s. 12.

co se nám přihodí, nerozhodujeme my, ale náš život je v dané chvíli závislý na libovůli cizího člověka. Na každého jedince působí trauma odlišně, existují případy, kdy „pouhý“ svědek dané události byl nakonec v mnohem horším psychickém stavu než samotná oběť. V některých zemích se v rámci odškodňování oběti řeší i emocionální újma, u nás tomu tak ale prozatím není.⁸⁴

5.1.2 Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace na rozdíl od té primární již není nutnou součástí trestného činu. Vzniká u jedince teprve tehdy, kdy je konfrontován s orgány činnými v trestním řízení, rodinou či širším okolím a ti s ním jednájí necitlivým, nežádoucím způsobem. Samozřejmě jakékoli vypovídání o prožité události může být pro oběť stresující, v tomto případě však nemluvíme o sekundární viktimizaci. O ní hovoříme v případě, kdy je stres pro oběť nadměrný, nadbytečný, je způsoben nevhodnými reakcemi okolí, způsobuje další psychickou újmu jako pocit nespravedlnosti, ponížení či osamělosti a nepochopení a projevuje se i po odeznění dané situace, má tedy dlouhodobější charakter.

Zmiňme se o spolupráci oběti s orgány činnými v trestním řízení. V souvislosti s druhotným viktimizováním v rámci této činnosti hovoříme o tzv. procedurální neférovosti. Tento termín poprvé použil L. Luhmann roku 1969 a zároveň rozlišil dva druhy spravedlnosti, a to procedurální a distributivní. Procedurální je ta, kdy má oběť pocit, že jí byl věnován dostatek pozornosti, pochopení a úcty v průběhu vyšetřování a soudního procesu a že nebyl brán větší ohled na pachatele než na ni, pociťuje, že jí byl věnován dostatek času a spravedlnosti. Distributivní pak vychází z vnitřní spokojenosti oběti s výsledkem soudního procesu, z trestu, který byl pachateli vyměřen. Z výzkumů vyplývá, že pro oběti je podstatnější spravedlnost procedurální než distributivní.⁸⁵

Příčiny druhotného zraňování oběti můžeme dělit na strukturální, sociálně psychologické a v neposlední řadě individuální. Strukturální příčiny vycházejí z formálních předpisů ošetřujících průběh vyšetřování, ale i soudního líčení.

---

⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 14 – 15.

⁸⁵ Tamtéž, s. 16 – 17.

Jako příklad můžeme uvést vzájemné setkání pachatele a poškozeného v soudní síni. Sociálně psychologické příčiny zahrnují nepodložené mýty a stereotypy o obětech trestného činu. Výrokem typu „neměla nosit tak krátké sukně, provokovala“ však nepřisuzujeme spravedlivě oběti její díl viny, ale chráníme tak sami sebe. Psychologickým základem této reakce okolí je totiž již zmiňovaná iluze dobrého světa. Pokud najdeme na oběti něco, čím mohla alespoň trochu přispět k tomu, že se jí ona událost přihodila (respektive že na ní byla spáchána), nemusíme si připouštět, že se tyto špatné věci dějí i bez přičinění oběti a nevědomě si tak ochraňujeme vlastní iluzi dobrého světa, kde se, jak již bylo zmíněno výše, špatné věci dějí pouze špatným lidem, a proto „mně, se to stát nemůže“. Poslední skupinou jsou pak individuální příčiny zahrnující postoje a způsoby chování jedinců, kteří se dostávají do kontaktu s obětí. Příkladem za všechny je fascinace, kdy se okolí více senzacechtivě zajímá o detaily traumatizující události než o samotnou oběť a její prožívání. Nebo naopak je pracovník již tak dlouho v praxi, že práce je pro něj rutinou, a to mu brání v citlivém individuálním přístupu k oběti. Může dojít až k bagatelizaci prožitého utrpení oběti – „to jsme tady měli horší, to vám se ještě vlastně skoro nic nestalo“, což je hrubým nedodržením profesionálního přístupu a může tak u oběti podnitit či prohloubit sekundární viktimizaci. Abychom jí předešli, nestačí pouze citlivá, ohleduplná komunikace s obětí. Je třeba poškozeného obeznámit s postupy, kterých se bude účastnit, vše mu osvětlit, trpělivě odpovídat na jeho otázky a poradit, v jakých navazujících institucích může hledat odbornou pomoc.

5.2 Proces traumatizace oběti incestního zneužívání

Dynamiku traumatizace pak na svém modelu o čtyřech kategoriích vysvětluje D. Finkelhor. První oblastí je **traumatická sexualizace** představující samotné zneužití dítěte, které má neblahé následky pro jeho aktuální i budoucí život. Incestní vztah je patologický a jako takový učí dítě sexuální normy, které jsou rovněž patologické. Dítě se tak učí, že sex je něco, čím lze získat odměnu nebo prospěch, že všichni otcové (pro zjednodušení generalizováno na incestní vztah otec- dcera), pokud mají své děti skutečně rádi, s nimi obcují, že láska a něha se získává výměnou za intimní tělesné aktivity. Tyto abnormální vzorce chování si dítě velmi pravděpodobně ponese s sebou. Pachatel pak často přistupuje ke strategii, že z oběti

dělá spolupachatele. Nejenže tím může částečně smývat vinu ze svých beder, zároveň si tím ale zajišťuje i mlčenlivost dítěte, které tak prožívá pocity viny a studu. Jedinou větou „Neříkej to mamince nebo by se na tebe zlobila za to, co jsi provedl/a“ se zcela převrací rámec viny a nevinu a dochází ke **stigmatizaci** oběti. Pachatelovi nahrává i lehká ovlivnitelnost dítěte, které se svoji důvěrou a láskou nevěří, že rodič, který ho má chránit a kterého bezmezně miluje, by mu dělal něco špatného. Takovou variantu dětská naivita a čistota duše nepřipouští. Pocit zodpovědnosti tak přebírá dítě a bludný kruh se uzavírá. Pokud je dítě již na takovém stupni vývoje, aby si uvědomilo, že chování rodiče není v žádném případě správné, pochopitelné ani omluvitelné, prožívá **zradu**. Nedůvěru a znechucení si pak s velkou pravděpodobností ponese do svých budoucích partnerských vztahů. V rámci rodiny jako instituce má pak rodič výsostné postavení a nadvládu nad dítětem, uplatňováním své libovůle a moci, proti které se dítě může jen málo účinně bránit, pokud nebude hledat mimo rodinu, dává vzniknout pocitu **bezmoci**, zoufalství a možná i odevzdanosti. Dítě přijímá svoji roli oběti do svého konstruktu světa a nahlížení na něj.⁸⁶ Paradoxně mnohdy právě oběti incestního zneužívání jsou ti, kteří drží rodinu pohromadě. Následky traumatogenní dynamiky se pak mohou projevit ve výběru partnera a na vztahu a chování k vlastním potomkům.⁸⁷

5.3 Okolnosti determinující dopad trestného činu na poškozeného

Jak bude jedinec reagovat na trestný čin, ovlivňuje i jeho **osobnost**. Zde jsou tři aspekty, které o tom rozhodují. *Iluze kontroly* – jedná-li se o člověka, který je bytostně přesvědčený, že život má ve svých rukou a že se mu nic nemůže přihodit, trpí (dle odborníků) tzv. univerzálním pocitem nezranitelnosti, o to více je pak konsternován, když zjistí, že vše tak úplně pod kontrolou nemá. Do dané chvíle si totiž nepřipouštěl, že nemusí být za všech okolností pánem situace. V tomto případě není určující, jak závažná újma se mu stane, následky mohou být rozsáhlé. *Deklarovaný, nepravý cynismus* – jedná se o lidi, kteří povrchně reagují i na silné emocionální

⁸⁶ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 66 - 69.

⁸⁷ BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, s. 40.

podněty, tváří se, že jsou nezranitelní, o to hůře se pak oni sami vyrovnávají se svoji viktimizací a okolí je tím velmi zaskočeno, že z rádobý nezranitelného siláka se stala zlomená, labilní bytost. *Poučená oběť* – pokud jedinec ví, jaké psychické následky na něj traumatizace může mít, lépe se s nimi vyrovnává a volí vhodné strategie k jejich zvládnutí.⁸⁸

Na úspěšnosti vyrovnání se s prožitým traumatem mají vliv i okolnosti, za jakých trestný čin proběhl. Podstatnou roli hraje stupeň použitého násilí a k jaké degradaci osobnosti a fyzickému poškození došlo. Důležité také je zpětné hodnocení oběti vlastního chování, zda byla schopna se chovat racionálně a účinně bojovat, či zda naopak podlehla strachu, emocím a byla bezbranná. I chování svědků, tedy ostatních lidí na místě činu hraje svoji roli. Je prokázáno, že čím více lidí přihlíží události, tím menší je pravděpodobnost, že někdo zasáhne. Tento jev, nazývaný *By-stander effect* neboli efekt přihlížejícího, je důsledkem rozdělené zodpovědnosti mezi více lidí. Mějme na paměti, že emocionální újma je VYSOCE individuální!! Někdy může svědek celou událost prožívat více než samotná oběť!! Dalším významným faktorem jsou reakce okolí, se kterými se poškozený setká. Po traumatické události existují časové úseky, během nichž lze snížit její ničující dopad. Odborníci hovoří obvykle o prvních 48 hodinách po činu, během nichž se rozhoduje o následcích pro oběť. V tomto úseku je oběť obzvlášť citlivá na všechny komentáře, pohledy a postoje lidí, se kterými se setká. Jak nám tento čas dává příležitost ke snížení následků, stejně tak v jeho průběhu může dojít k druhotnému zranění oběti.⁸⁹

5.4 Jak rozpoznat varovné signály nasvědčující zneužívání?

Na dalších řádcích si uvedeme konkrétní body kontrolního seznamu pro oběti incestu, který vytvořila S. Blume a který nám může být nápomocen při rozeznávání varovných signálů, že se pravděpodobně jedná o sexuálně zneužívané dítě:

- „*Depresivní rozlady, „bezdůvodný“ pláč,*
- *sebevražedné fantazie, pokusy o sebevraždu,*

---

⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 24 – 25.

⁸⁹ Tamtéž, s. 131.

- *sebepoškozující jednání, sebemrzačení, působení si bolesti, častost nehod,*
- *návykové chování (drogy, alkohol, jídlo),*
- *pocity viny a studu, špatný pocit vlastní hodnoty,*
- *problémy s důvěrou, strach před odevzdáním se a ztrátou kontroly, anebo neschopnost odhadnout důvěryhodnost člověka,*
- *neschopnost stanovit meze, opakované zneužití ve vztazích, role oběti, potíže říci ne, pocity bezmocnosti,*
- *silně konfliktní vztahy, vyhýbání se blízkosti anebo volba partnera, která nepřipustí sblížení, aby se incestní problematika nedostala do popředí,*
- *pocity izolace, nepatřičnosti, odcizení a deperzonalizace, odštěpení pocitů, „reflex mrtvého brouka“ (příznaky fyzického či psychického ochrnutí v určitých situacích anebo při určitých tématech),*
- *pocit nedostatečné jednoty, dojem, že je více osobnostmi. Pocit vlastní neskutečnosti, šílenství. Budování světa fantazie, ve kterém se stává jiným člověkem, má jinou identitu. Přání zvolit si jiné jméno,*
- *stigmatizace. Pocit, že nosí na čele pro všechny viditelné Kainovo znamení. Pocit, že je tabu kvůli jeho porušení. Trpí pocitem, že s sebou vláčí strašné tajemství,*
- *flashbacky – náhlé obrazové vzpomínky na trauma, které působí jako přepadení. Silné sensorické vzpomínky, jež nedávají smysl, např. vzor tapet, pach, který opětovně stoupá do nosu a vyvolává úzkosti,*
- *pocity dávení a dušnosti, pocit knedlíku v krku, potíže s polykáním, kožní vyrážky, svědění,*
- *poruchy při usínání a poruchy souvislého spánku, potřeba pevně se v posteli zabalit a mít na sobě šaty. Stále se opakující noční můry,*
- *nápadné výpadky ve vzpomínkách, neschopnost vzpomenout si na celá období z dětství, výpadky určitých osob a situací. Silné citové reakce při setkáních s určitými místy anebo lidmi,*
- *silné obranné mechanismy: popírání, potlačování, zlehčování,*

problémy v sexuální oblasti. Vyhýbání se jakékoli sexualitě, nutkavá sexualizace vztahů, směřování sexuality, moci, kontroly a násilí. Sex je možný jen s cizími, nejistota v pohlavní identitě, poruchy orgasmu, strach z bolestí v genitální oblasti, nemožnost najít spojení mezi sexem a něžností, hnus ze všeho tělesného (i z pachů a zvuků), pocit, že zradilo vlastní tělo, potřeba zakrýt tělo v širokých šatech, vyhýbání se zrcadlu, snaha nebýt vidět. Narušený obraz těla.“⁹⁰

5.5 Následky intrafamiliárního sexuálního zneužívání

Nechtěná sexuální aktivita může velmi výrazně poznamenat vztah k vlastní tělesné schránce. Postoj a chování k vlastnímu se mění v negativní. Například sebepoškozování se stává trestem za to, že tělo při zneužívání pocívalo rozkoš, přestože duše trpěla. Za příklad si uvedeme situaci, kdy při homosexuálním zneužití muže chlapcem může zneužívaný mít erekci, když je mu vsouván penis do análního otvoru. Mnohdy z toho mohou u oběti pramenit pochybnosti o sobě samém a o vlastní sexuální orientaci, přitom lze tento jev fyziologicky vysvětlit, o tom ale většinou nemá dětská oběť nejmenší potuchy.⁹¹

Promiskuita jako následek sexuálního zneužívání v dětství je možná, neprotkává však většinou celý život bývalé oběti, ale pouze nějaký časový úsek, nejčastěji pozdní období adolescence, jak říká Ursula Wirtz. S promiskuitou související prostituce může být pro oběti satisfakcí, jako prostitutky se dostávají do vedoucí pozice, ony určují svoji odměnu, ony se stávají pány situace. Na druhou stranu také nedobrovolná prostituce může vycházet ze životní situace ženy (i muže), která má ve své sexuální historii incest. Neutěšená rodinná situace a z ní vyplývající životní komplikace mohou být příčinou, že jedinou možnou variantou, jak se materiálně zajistit, je prostituovat, prodávat sebe a své tělo. Protipólem je pak naprosté vyhýbání se jakémukoli sexuálnímu kontaktu, zablokování se a nezájem o navazování intimních vztahů, protože právě tak mají oběti možnost vyhnout se bolestným vzpomínkám či znovuprožívání traumatu.⁹²

---

⁹⁰ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 65-66.

⁹¹ Tamtéž, 2005, s. 72.

⁹² Tamtéž, s. 70-71.

Zajímavý poznatek je, že ženy incestně zneužité jsou schopné vytvořit blízký vztah s partnerem, ve kterém ale pravděpodobně selhává sexualita. A naopak jsou schopné sexuálního vzrušení s někým, s kým nemají vytvořený citový vztah a nejsou na něm závislé, jako tomu bylo v případě jejich zneužití. Jsou tak blokovány pro sexuálně vzrušující prožitek s muži, s nimiž mají vytvořeno blízké pouto a jistou závislost na něm, protože jim to evokuje dřívější prožitek, zklamání důvěry a využívání závislosti, kterou měly vůči zneuživateli. Toto nám může vysvětlit, proč někdy až v manželství se ženám začnou vracet vzpomínky na onen negativní prožitek z dětství, protože přichází pocit závislosti na onom muži, jeho mocenské postavení a jakási povinnost sexuální aktivity.⁹³

U mužské oběti sexuálního zneužití v dětství může dojít k přehnaným projevům mužnosti v dospělosti. Zneužití je pro muže či chlapce obrovskou ránou do jejich sebepojetí, společnost vychovává k pohledu, že zatímco žena je bezbranná a díky tomu se může stát obětí někoho silnějšího, muž je ten, který má být ochráncem a jakmile neochrání ani sám sebe, jak může být zastáncem slabších – dětí a žen? Z toho pak mohou plynout velké problémy v sebenahlížení u zneužitého muže. Z mužského pohledu tak vlastní zneužití může být považováno za více pokořující, než když se stejná situace stane dívce či ženě. Z tohoto důvodu se pak zneužití chlapci většinou stávají zneuživajícími muži? Na důkaz vlastní moci?

5.6 Syndrom přizpůsobení se

Jakmile dojde k ohlášení CSA, spouští se celá vlna reakcí okolí. V případě, že je dítěti poskytnuta láskyplná a ochraňující náruč druhého rodiče, může začít proces uzdravování. Komplikace nastávají v případě, kdy se dítě setká s nedůvěrou, obviňováním či s tím, že se dokonce druhý rodič postaví za zneuživajícího rodiče. V krajních případech se proti oběti postaví z nejrůznějších důvodů celá rodina. Dítě pak zůstává osamělé, nemá oporu v nikom ze svých blízkých a obklopuje ho pouze nedůvěra a obviňování. Tento rodinný vývoj bývá mnohdy důvodem, proč poškozené děti po předchozím ohlášení zneužívání odvolávají svoji výpověď a stahují obvinění. Není to však pouze rodina, kdo se může k dítěti chovat nevhodně. Sekundární viktimizace může být též příčinou popření zneužívání samotnou obětí. Všechny

---

⁹³ WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 75.

tyto negativní reakce okolí mohou vést k tzv. Syndromu přizpůsobení, jehož vývoj se rozděluje do pěti fází.

- **Utajování** - Pachatelovy výhrůžky typu „Nikomu to neříkej, nebo tě pošlou pryč“ a sugestibilita a důvěra dětí napomáhají k tomu, aby bylo sexuální zneužívání utajováno. Pachatel mnohdy strategicky přesouvá pocity viny na oběť.
- **Bezmocnost** – Je-li dítě v závislém postavení vůči svému zneuživateli a zároveň se trápí pocity viny nebo strachem, jedná se o uzavřený kruh, ze kterého se dá jen těžko utéci.
- **Svedení a přizpůsobení** – Takováto situace je pro dítě svízelná a nemůže z ní uniknout, proto se jí přizpůsobuje, zároveň se učí defektním vzorcům chování a pohledu na svět, že něčí láska je pouze za odměnu, že není dost hodné, a proto je mu ubližováno atp.
- **Opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení** – Po odhalení se, jak již bylo zmíněno, může dítě dostat do konfrontace s nepochopením a nedůvěrou, místo toho, aby přišla pomoc a kýžená ochrana, situace se mnohdy ještě zhorší, což často vede k poslední fázi, a tou je:
- **Odvolání výpovědi** - Ambivalentní pocity, strach a pocity viny, mohu být důvodem k tomu, že právě zneužívané dítě je tím, kdo drží rodinu, byť dysfunkční, pohromadě.⁹⁴

5.7 Predestinovaná oběť a fenomén mnohočetné oběti

Odborníci se zabývají otázkou, zda existují lidé, u kterých je větší pravděpodobnost, že se stanou obětí trestného činu. Predestinovaná neboli předurčená oběť dle mnohých existuje. Mezi viktimogenní faktory, tedy ty, které mohou předurčovat, zda se staneme obětí, se řadí sociální faktory zahrnující například profesi (barmana) nebo příslušnost k určité rizikové sociální skupině (osoby bez přístřeší – tzv. bezdomoci). Dalšími prediktory mohou být rizikové způsoby chování nebo navštěvování nebezpečných míst, či osobnostní vlastnosti

---

⁹⁴ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Pub., 1995, s. 73-74.

jako naivita, přílišná důvěřivost, nekritičnost, ale i tělesné znaky jako fyzický handicap, neduživost, pomalé psychomotorické tempo, člověk budící dojem, že je bez energie a není schopen postavit se na odpor. Celý průběh začíná u pachatele, který než něco provede, obvykle zváží všechna pro a proti, co může získat, co může naopak ztratit. Jakmile tedy při vzniklé příležitosti vše racionálně vyhodnotí a zváží, zda je oběť zranitelná a přemožitelná, má pocit možného úspěchu a koná. Stěžejní je tedy zranitelnost oběti.

Odborníci dále zkoumali, jak je možné, že někteří konkrétní lidé jsou opětovně viktimizováni. Jeden názor hovořil o náhodě a považoval tyto reviktimizované osoby více méně za „smolaře“, druhý hovořil o tom, že existuje tzv. predisponovaná oběť, o které jsme se zmínili výše, nebyli ale empirické výzkumy, které by dokázaly, proč tomu tak je. V současnosti dospěli po empirickém zkoumání ke stanovisku, že *„kritickým faktorem, který zvyšuje u oběti pravděpodobnost opakovaného poškození dalším trestným činem, je totiž samotný fakt prvního osobního setkání s kriminalitou na vlastní kůži“*.⁹⁵ V tomto případě hovoříme o fenoménu mnohonásobné oběti. Ač se to může zdát neuvěřitelné, právě opětovná viktimizace je poměrně častá, nejedná se o nijak výjimečný jev. Navíc k ní dochází v krátkém časovém období po první činu, zhruba do půl až jednoho roku. Čím více je poškozený viktimizován, tím spíše se stane znovu obětí. Vysvětluje to klíčový model tzv. kariéry oběti, pro který je stěžejní, jak zranitelná oběť je. Po první traumatizaci se buď může prohloubit, anebo se u dříve silného člověka projeví poprvé. Dříve než se tedy jedinec stačí s předešlou situací vyrovnat, je na něm trestný čin spáchán znovu. Nemusí to tak samozřejmě být pouze u trestných činů, může se jednat například i o šikanu a přechod na jinou školu. *„Větší riziko reviktimizace vzniká u obětí všech podob násilí a u obětí sexuálních deliktů.“*⁹⁶ Setkáváme se s tím, že u mnohočetných obětí klesá ohlašování trestných činů na nich spáchaných. Proč tomu tak je, vysvětluje myšlenková osnova naučené bezmocnosti, která se nejvíce objevuje u domácího násilí. Oběť je znovu a znovu viktimizována, nemá šanci utéci a dostává se do bludného kruhu. Přestává aktivně hledat řešení, klesá jí sebevědomí a objevuje se kognitivní distorze, která zahrnuje

---

⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 65.

⁹⁶ Tamtéž, s. 67.

postoje typu: je to normální, nejde to změnit ani vyřešit a ani není nikdo, kdo by mi pomohl. Právě tento jev vysvětluje, proč mnohočetná oběť s velkou pravděpodobností nepůjde čín ohlásit. A je to ten důvod, proč bez zásahu zvenčí s největší pravděpodobností nepůjde zastavit rozjetý vlak domácího násilí.

5.8 Strategie laické pomoci

Sexuální zneužití je velkou životní zatěžkávací zkouškou a jedinec, který jí prochází, bude s největší pravděpodobností potřebovat pomoc ze svého okolí. Řekněme si nyní, jak ulehčit oběti proces vyrovnávání se s tímto traumatem. Jakmile se o činu dozvíme, mějme na paměti důležitou zásadu. Nebagatelizovat, tím ničemu nepomůžeme. Oběť musí cítit, že je přijímána, respektovaná a že má prostor pro ventilování svých negativních emocí, pokud tento prostor opakovaně dostane, emoce spojené s traumatickou událostí postupně zeslábnu a oběť tak bude mít možnost traumatické vzpomínky vřadit mezi své životní zkušenosti a prožitky, tentokrát ale již bez citového zabarvení.

Traumatickou událostí se narušilo pojetí světa jako bezpečného místa, proto vhodnou strategií k návratu do normálního života je znovuvytvoření pocitů bezpečí poskytnutím zázemí, kde bude moci oběť být taková, jaká je. Bude mít možnost projevit navenek své emoce a prožívání. Kladné přijetí a boření dojmů, že všude hrozí nebezpečí a všichni lidé jsou zlí, je tak nezbytnou podmínkou pro zdárnou kognitivní restrukturalizaci její osobnosti.

Spolu se ztrátou iluze bezpečného světa se objevuje i vymizení iluze kontroly nad vlastním životem, oběť přichází o pocit autonomie, který je ale zásadní pro její další fungování. Nechme tedy tohoto jedince, aby opět našel schopnost za sebe rozhodovat a ovládat tak své činnosti i život, začít můžeme drobným rozhodováním v běžných úkonech a postupným přidáváním úkolů všedního života. Zároveň je důležité podněcovat oběť v aktivitách, které chce vykonávat, nejenže tak bude mít příležitost odreagovat se a neustále se tak nezabývat tím, co zlého a nespravedlivého se jí přihodilo, ale bude postupně přejímat schopnost vládnout sama sobě a svému času. Faktem zůstává, že pro oběť je stěžejní podpora okolí nebo alespoň jedné osoby, pokud jich není více, které by mohly a byly ochotny podat pomocnou ruku. Provést oběť procesem k „uzdravení“ je možné i tím, že ji budeme doprovázet v situacích,

kteřé jsou nutné prodělat ve spojitosti s trestnou činností – doprovod na policii, lékařské vyšetření apod. V případě dětí to ani jinak nelze.

Následky mravnostní traumatické události nejsou pouze psychického charakteru, ale i fyzické povahy. Obecně však platí, že tělo se léčí lépe než duše. Nabourán může být i postoj k vlastnímu tělu a intimitě, této oblasti musíme také bezesporu věnovat pozornost. O možných následcích u zneužívaného pojednáváme podrobněji v další kapitole.⁹⁷

5.8 Možné následky sexuálního zneužívání u obětí

5.8.1 Posttraumatická stresová porucha (F43.1)

Posttraumatická stresová porucha, jak již z názvu vyplývá, může být jednou z reakcí na silně traumatizující životní událost. Zahrnují jak psychické, tak i fyzické projevy. Dále budeme uvádět pouze PTSD, což je zkratka anglického posttraumatic stress disorder.⁹⁸

První odborné statě o emocionálních reakcích jedince na události velmi silně zatěžující psychiku se objevují ve Spojených státech amerických v roce 1879. V té době došlo k několika závažným železničním neštěstím. U přeživších obětí a očitých svědků byly po té pozorovány společné obtíže, jako například poruchy spánku, noční děsy, úzkosti, depresivní nálady. Stejně psychické následky byly sledovány v obou světových válkách u samotných vojáků, civilního obyvatelstva, ale i lidí uvězněných v koncentračních táborech. Roku 1979 tak vzniká v klasifikačním manuálu pro statistickou evidenci psychiatrických poruch a nemocí D-S-M samostatná diagnóza PTSD. Následně se dostává také do evropského diagnostického systému Mezinárodní klasifikace nemocí s označením F43.1.⁹⁹

Mezi diagnostická kritéria pro stanovení diagnózy PTSD se řadí vtíravé myšlenky či zrakové, sluchové nebo tělesné představy znovu připomínající kritickou událost. Postižený se tak formou flashbacků dostává znovu do oné nepříjemné a tolik

---

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 126 – 130.

⁹⁸ PRAŠKO, Ján, Petr MOŽNÝ a Miloš ŠLEPECKÝ. *Kognitivně behaviorální terapie psychických poruch: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2007, s. 646.

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 32 – 36.

zatěžující situace. Vzpomínky mohou být natolik reálné, že opětovně vyvolávají úzkosti, vztek, paniku, pocity bezmoci. U dětí se takovéto znovuprožívání může projevovat opakovanou hrou. Lidé s PTSD mohou být apatičtí, bez chuti a energie k jakékoli aktivitě. A nejedná se pouze o aktivity připomínající trauma, ale i běžné rekreační či zábavné aktivity. Nevykonává je, protože mu v dané době nepřináší žádné uspokojení. Vyhýbavé chování v situacích, které jakýmkoli způsobem připomínají prožité trauma se jedinec s PTSD zcela záměrně vyhýbá. Není překvapivé, že se izolace může vztahovat i na veškeré sociální kontakty.¹⁰⁰

Souvisela-li traumatická událost s narušením intimity těla oběti, například právě v rámci mravnostní trestné činnosti, může se stát i dotyk blízké milované osoby velmi nepříjemným až nesnesitelným.

Lidé s touto psychickou poruchou mnohdy zápolí s pocity viny, opakovaně si přehrávají danou situaci a přemítají, zda se mohli zachovat jinak, zda mohli situaci ovlivnit či jí zcela předejít. K dalším typickým projevům se řadí zvýšená psychická i tělesná vzrušivost. Ta vyplývá z nepřetržité připravenosti organismu na další neočekavatelný a nepředvídatelný zásah. Ona pohotovost se vegetativně projevuje bušením srdce, rychleným dechem, pocením, svalovým napětím, bolestmi hlavy, břicha a dalšími příznaky.

Škála projevů PTSD je velmi rozmanitá a zasahuje jak psychickou, tak fyzickou stránku člověka. Důležité je mít na paměti, že jakmile jedinec trpí těmito příznaky, neznamená to, že je emočně méně odolný či cokoli podobného. Jedná se o naprosto „normální reakci normálního člověka na nenormální situaci“.¹⁰¹

Jakmile je u poškozeného na základě soudně-znaleckého posudku prokázána PTSD, je pachateli vyměřena vyšší trestní sazba.

5.8.2 Disociativní poruchy (F44)

Jedná se o reaktivní poruchy na traumatizující událost či dlouhodobý frustrující neřešitelný problém nebo na neutěšené vztahy. Zmiňované reaktivní poruchy jsou definovány jako „*částečná nebo úplná ztráta normální integrace mezi*

---

¹⁰⁰ PRAŠKO, Ján, Petr MOŽNÝ a Miloš ŠLEPECKÝ. *Kognitivně behaviorální terapie psychických poruch: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2007, s. 646-649.

¹⁰¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 34.

vzpomínkami na minulost, vědomím vlastní identity, aktuálními pocity a kontrolou tělesných pohybů".¹⁰²

Zmíníme si pouze ty nejznámější.¹⁰³

- **Disociační amnézie (F44.0)** - Je ztráta paměti související s traumatickou událostí, jejíž příčinou není žádná organická duševní porucha. Je částečná nebo selektivní. Funguje jako obranná reakce organismu.
- **Disociační fuga (F44.1)** - Záměrné odcestování jedince na delší vzdálenost, přičemž průběh události si nepamatuje. Zajímavé je, že na okolí v průběhu fugy působí zcela normálně a může během ní přijmout buď částečně, nebo zcela jinou identitu.
- **Disociační stupor (F44.2)** - Absentují vůlí ovládané pohyby a běžná reaktivita na normální podněty, příčinou však není tělesná porucha, ale silně negativní prožitek.
- **Mnohočetná porucha osobnosti (F44.81)** - Do kategorie jiných disociačních poruch se řadí tzv. mnohočetná porucha osobnosti, při které dochází k rozdvojení či znásobení osobnosti jedince. Každá z osobností má svoji vlastní totožnost, své vzpomínky, prožívání a projevy chování. Dominuje vždy jen jedna, která „pohltní“ fyzické tělo. Jednotlivé osobnosti o existenci těch ostatních nevědí a k jejich odhalení může dojít až v rámci úspěšné psychoterapie. Nemocný má vystavěný svůj vlastní vnitřní svět z různých lidí. K podezření, že je něco špatně, může dojít na základě reakcí okolí. Člověk trpící touto poruchou se chová i velmi ambivalentně a nemá kontinuální vzpomínky. K rozdvojení osobnosti může dojít při velmi traumatizující události, kterou sexuální zneužívání bezesporu je. Situace je pro, v našem případě, dítě tak neúnosná, že se disociuje z vlastního těla a celou situaci sleduje jakoby zvenčí. Pokud se ale naučí tuto reakci, která se mu osvědčí, je možné, že i v budoucím

---

¹⁰² SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Maxdorf, 2002, s. 281.

¹⁰³ *Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum, 1992, str. 136-143.

životě bude přistupovat k disociaci, jakmile se ocitne v tíživé situaci, což může mít za následek vznik několika jednotlivých osobností. Pro pochopení této poruchy doporučuji knihu Roztříštěná mysl, jejímž autorem je Robert B. Oxnam. Muž s mnohočetnou poruchou osobnosti. Jedná se o velice zdařile napsané a poutavé dílo.

5.8.3 Poruchy příjmu jídla (F50.0)

Poruchy příjmu jídla zahrnují dva, v dnešní době velmi známé, syndromy: mentální anorexii a mentální bulimii. Příčiny těchto poruch jsou dosti variabilní. Může se jednat o vyhocenou snahu po fyzické dokonalosti podle vzorů předkládaných masmédií, kdy za ideál je považována pouze mladá, krásná, štíhlá žena. Existují i teorie, že vztah k jídlu poukazuje na konfliktní vztah k matce či že se akutní stavy depresí, úzkostí nebo prožívání stresové či traumatické události odráží v abnormitách ve stravování. Pak bychom hovořili o nadměrném přejídání, které je spojeno s psychickými poruchami („reaktivní obezitě“), a o zvracení spojeném taktéž s psychickými poruchami. *„Podle některých hlubinných psychologických teorií znamená manipulace s jídlem u mentální anorexie snahu udržet stav nezralosti a vyhnout se sexuálnímu vztahům,“*¹⁰⁴ což by mohlo být reakcí na předčasnou sexualizaci v podobě sexuálního zneužití.

Konkrétněji k mentální anorexii. Tento název není zcela přesný, „anorexie“ znamená úplnou ztrátu chuti k jídlu. Lidé s touto poruchou však ztrácí chuť k jídlu až v důsledku záměrného nepřijímání potravy a užívání diuretik a anorektik z obavy z nárůstu hmotnosti. Neustálé stíhání obsesivními myšlenkami na své tělo a jeho nedostatečnost je nutí k nadměrnému cvičení, přičemž ale obraz jejich vlastních proporcí mívají zkreslený. Mentální anorexie je doménou dívek a žen, u kterých je následkem amenorea (nepřítomnost menstruace). Nevyhýbá se však ani chlapcům a mužům, u nichž vede ke ztrátě sexuálního zájmu a poruchám potence. Stejně je tomu tak u mentální bulimie, kdy záchvatovité přejídání je střídáno záměrně vyvolaným zvracením a užíváním projímadel. Anorexii a bulimii nelze zcela

---

¹⁰⁴ SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Maxdorf, 2002, s. 308.

oddělovat, jedna může předcházet druhé.¹⁰⁵ Na stáži v psychiatrické léčebně jsem se setkala s třináctiletým chlapcem hospitalizovaným pro mentální anorexii. Velmi se chtěl vrátit ke svému dědečkovi, který ho opatroval. Simuloval tedy úspěšnou léčbu, vzorně jedl a i po psychické stránce vykazoval zlepšení. Neúčinnost terapie se však prokázala v okamžik, kdy pracovnice léčebny našla v jeho pokoji schovaný ručník, do kterého se po vzorně snědené snídani vyzvracel.

5.8.4 Akutní reakce na stres (F43.0)

Reakce na prožitou psychickou újmu se může manifestovat dočasným narušením psychických i tělesných funkcí člověka, které se objevuje do několika minut po události a mizí v řádu několika dnů. Již dříve jsme se zmiňovali o reakcích oběti na mravnostní trestný čin. Někdy se může jedinec chovat naprosto racionálně a absolutně neprojevat očekávatelné emoce, někdy naopak může intenzivně emočně reagovat, aniž by si vybavoval, jaká událost dané prožívání způsobila. A právě toto nazýváme dezintegrací psychických funkcí. I kognitivní reakce mohou být velmi různorodé – ustrnutí, zúžení vědomí, depersonalizace, amnézie, nutkavé vzpomínky.¹⁰⁶

5.8.5 Depresivní porucha (F32)

Deprese se v populaci vyskytuje velice často. Jedná se o afektivní poruchu, při které postiženého zaplavuje chmurná nálada s pesimistickým výhledem do budoucna. Věci, které by u něho za normálních okolností vyvolávaly pozitivní prožívání, nyní kladné emoce nebudí. Takový jedinec bojuje s pocity, že se mu nic nedaří, nic nemá smysl, nic ho netěší. Doprovodem pak může být snížené psychomotorické tempo, narušený spánkový režim a snížená chuť k jídlu a sexuálním

---

¹⁰⁵ SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Maxdorf, 2002, s. 308-319.

Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka. Praha: Psychiatrické centrum, 1992, s.157-161.

¹⁰⁶ *Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum, 1992, str. 132-133.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Portál, 2012, s. 429-431.

aktivitám. Nepotlačitelné negativní prožívání může mít za následek myšlenky na suicidium či sebepoškozování. Samozřejmě nemusí zůstat pouze u myšlenek.¹⁰⁷

5.8.6 Sebepoškozování

V psychiatrické terminologii pojem sebepoškozování označuje „*komplexní autoagresivní chování, které na rozdíl od sebevraždy nemá fatální následky a které lze chápat jako maladaptivní odpověď na akutní a chronický stres.*“¹⁰⁸

Jedná se o cyklické chování, které má svůj charakteristický průběh. Na počátku je negativně prožívaná situace dotyčného, se kterou přichází psychická bolest a nutkání uvolnit tenzi. V okamžiku poškození tělesné schránky dochází k uvolnění endorfinů a odplavení bolesti. Náhlé zlepšení nálady a uvolnění napětí je však záhy střídáno pocity viny.¹⁰⁹ Existují genetické predispozice k tomuto jednání.¹¹⁰

Sebepoškozování se dělí do třech forem odstupňovaných podle závažnosti. Nejextrémnější a zároveň nejméně častá je tzv. závažná automutilace. Jde o hrubé poškození velkého rozsahu – kastrace, amputace končetiny apod. Takto závažné sebepoškození vede k trvalým následkům a bývá spojeno s psychotickými stavy nebo akutní intoxikací. Stereotypní automutilace zahrnuje opakované vzorce sebedestruktivního jednání méně závažné formy. Příkladem může být bití hlavou o zeď, silné mnutí očních bulv, kousání se. Podobné projevy chování lze spatřovat zejména u institucionalizovaných osob s mentální retardací, u lidí s autismem nebo psychotiků. Nejčastější formou je pak mírná automutilace, která s sebou nepřináší fatální následky. Právě tato se forma se nadále dělí na kompulzivní a impulzivní. Kompulzivní podoba má blízko k obsedantně-kompulzivní poruše, zatímco impulzivní epizodické poškozování je popisováno jako sebedestrukce bez předchozího promyšlení, které přichází jako reakce na aktuální emoční spouštěč. Impulzivní sebepoškozování má ještě formu repetitivní, kdy je sebedestruktivní

---

¹⁰⁷ Mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka. Praha: Psychiatrické centrum, 1992, s.111.

¹⁰⁸ PLATZNEROVÁ, Andrea. *Sebepoškozování: aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby.* Praha: Galén, c2009, s. 11.

¹⁰⁹ KRIEGELOVÁ, Marie. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci.* Praha: Grada, 2008, s. 123.

¹¹⁰ PLATZNEROVÁ, Andrea. *Sebepoškozování: aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby.* Praha: Galén, c2009, s. 35.

jednání fixováno jako reakce na pozitivní nebo negativní stresory. Stejně jako kuřák sahá ve chvílích rozrušení po cigaretě, sebepoškozující se sahá například po žiletce.¹¹¹

Nejčastějšími způsoby sebezraňování jsou: pořezání se, popálení se, pokousání se, propichování se, vytrhávání si vlasů, chlupů a řas, vkládání ostrých předmětů do tělesných otvorů nebo požití toxické látky nebo nejdleho předmětu. Lze tedy rozlišovat sebezraňování a sebetrávení.¹¹²

5.8.7 Suicidiální jednání

Českým ekvivalentem pro latinský výraz suicidium je sebevražda. Může se zdát, že se jedná o ojedinělý jev, navzdory tomu je tento fenomén v české populaci celkem hojně zastoupen. Odborníci předpokládají, že na jednu dokonanou sebevraždu připadají cirka tři až čtyři pokusy. Znamená to, že odhady hovoří o průměrně čtyřech dokonaných sebevraždách a dvanácti pokusech každý den.¹¹³ Z toho vyplývá, že nezřídka se lidé rozhodnou řešit svoji tíživou životní situaci tím, že si sáhnou na vlastní život. Zvláště ohroženou skupinou jsou v tomto případě děti a dospívající, kteří ještě nemají dostatečné schopnosti pro zvládání náročných životních situací. I mizivé povědomí o tom, že existují instituce, kde mohou hledat odbornou pomoc, mohou být negativním faktorem. „*Sebevražda představuje druhou až třetí nejčastější příčinu smrti dospívajících.*“¹¹⁴ Příčinou je jejich zranitelnost, labilita a nedostatečná zásoba dovedností řešit těžkosti. I chápání smrti a její definitivnosti se vyvíjí až v průběhu dospívání, uvádí se poměrně široké pásmo mezi osmi a třinácti lety.

V případě mladistvých můžeme hovořit o tzv. parasuicidii, při kterém nebývá pevný úmysl zemřít. Jeho neuvědomovaným cílem je vymanit se ze svízelné, pro dítě neřešitelné, situace. Často je v podstatě voláním o pomoc, snahou změnit situaci i přesto, že dotyčný neví jak.¹¹⁵ Je třeba si uvědomit, že sebevražda není zkratovitým jednáním, zpravidla se sebevrah po delší dobu zabývá myšlenkami opuštění světa.

---

¹¹¹ PLATZNEROVÁ, Andrea. *Sebeпоškozování: aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby*. Praha: Galén, c2009, s. 18 – 21.

¹¹² KRIEGELOVÁ, Marie. *Záměrné sebeпоškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada, 2008, s. 60.

¹¹³ PRIMUSOVÁ, Hana. *Zločin jako nemoc*. Praha: Grada Pub., 2001, s. 83.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 143.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 144.

Traduje se však mylná teze, že ten, který o sebevraždě hovoří, ji nespáchá. Není tomu tak. Hovoří-li někdo o tom, že přemýšlí nad ukončením života, je třeba tomu vždy věnovat dostatečnou pozornost a nenechat se ukonejšit, přestane-li o tom onen člověk hovořit. Neznamená to nutně, že již přehodnotil své myšlenky a odklonil se od tohoto řešení. Fakt, že o tom již přestal mluvit, může signalizovat, že se již pro dobrovolné ukončení života rozhodl. Paradoxně mu toto rozhodnutí může přinést kýženou úlevu.¹¹⁶

Všeobecně se předpokládá, že nejvíce sebevražd hrozí ve vánoční čas a v zimním období. Ze statistik ale vyplývá, že je tento předpoklad chybný. Ve skutečnosti dochází k nárůstu suicidiálního chování v jarních měsících. A proč tomu tak je? V zimních měsících a okolo Vánoc trpí depresemi více lidí. Celkové naladění společnosti je pochmurnější než za krásného počasí v teplé části roku. Jedinec bilancující nad dobrovolným ukončením života se tak ve své situaci necítí sám. Deprese opouští okolní svět s příchodem jara a slunečného počasí, zatímco onen jedinec ve svých chmurách zůstává sám.¹¹⁷

5.8.8 Syndrom závislosti (F1x.2)

Reakcí dítěte na sexuální zneužití může být užívání psychoaktivních látek vyvolávajících závislost. Pokud se mu situace vymkne z rukou a z občasného užití se stane nezbytnost, může být diagnostikován tzv. Syndrom závislosti, tedy „*seskupení behaviorálních, kognitivních a fyziologických fenoménů, které se vyvinou po opakovaném užívání psychoaktivní látky*“.¹¹⁸ Mezi diagnostická kritéria se řadí: silná touha po aplikaci dané látky, ztráta kontroly nad jejím užíváním, stále trvající brání i přesto, že si jedinec uvědomuje škodlivé účinky, které na něj má, upřednostňování užití látky před jinými aktivitami, kterých si kdysi cenil více, potřeba stále se zvyšujících dávek pro dosažení stejného efektu a při vysazení látky velmi nepříjemně prožívaný odvykací stav s abstinenčními příznaky. Drogy jsou velmi

---

¹¹⁶ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, s. 139 – 141.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 140.

¹¹⁸ SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. Praha: Maxdorf, 2002, s. 121.

tenký led, pokud se jednou člověk stane závislým, je jím na celý život. Abstinence je při silné vůli možná, přesto již po celý život existuje vysoké riziko relapsu.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Tamtéž, s. 121.

6 VYŠETŘOVÁNÍ

V této kapitole si nastíníme postup policejní práce při vyšetřování mravnostních trestných činů. Jednotlivé druhy kriminality se mohou lišit v postupech jejich vyšetřování. Proto pro jednotlivé druhy existují metodiky, které nejsou závazné a nemusí se podle nich postupovat, ale jsou pro vyšetřovatele určitým vodítkem jak pracovat, čeho si všímat, na co si dát pozor.

Po oznámení deliktu se rozebíhá algoritmus pro vyšetření oné události. Posloupnost kroků není striktně stanovena a lze vyšetřovací taktiku modifikovat dle potřeb konkrétního případu. Předpokládaný postup je nastíněn v následujících kapitolách.¹²⁰

6.1 Výslech oznamovatele

Při ohlašování mravnostního deliktu policii se můžeme setkat s velmi emotivním prožíváním ohlašovatele, obzvláště má-li blízký vztah k poškozené osobě nebo pachateli. Proto se musíme pokusit co možná nejcitlivějším způsobem zjistit co nejvíce potřebných informací o skutečnostech – kdo, kdy, kde, jak, proč.

6.2 Ohledání místa činu a zajištění stop

Typická místa, kde dochází k sexuální trestné činnosti, jsou povětšinou charakteristická tím, že jsou odlehlá a v době činu je tam mizivá pravděpodobnost výskytu dalších přítomných osob, například výtah, sklep, opuštěná noční ulice, periferie města, les. U tohoto typu činů pak můžeme ohledávat dvě místa, a to konkrétní místo, kde k napadení došlo, anebo úkryt, ve kterém pachatel na svoji oběť vyčkával, vytipoval si ji a následně ji odtud pronásledoval. Stejně tomu tak bude v případě dětské pornografie, kdy se setkáváme s prostory, kde je pornografický materiál pořízen, které disponuje dostatečným množstvím stop, a místy, kde je tento materiál dále distribuován.

Ohledání místa činu dělíme do tří fází. Začínáme předběžnou, orientační fází, při které prostor mapujeme, aniž bychom s čímkoli manipulovali nebo při tom

---

¹²⁰ CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 340.

vytvářely další stopy. Vyznačujeme důležité objekty a vše přehledně vyfotografujeme. V další fázi - detailním ohledání, se zabýváme jednotlivými objekty a detaily. Pečlivě fotograficky dokumentujeme každý podstatný prvek a posléze zajišťujeme, co jsme objevili. V závěrečné fázi kompletujeme získané číslované stopy a pořízený audiovizuální materiál, doplňují se popisky a informace pro vytvoření protokolu o ohledání. Protokol o ohledání je povinnou dokumentací, kterou vyžaduje trestní řád, a stává se významným důkazním prostředkem.¹²¹

Podařilo-li se nám na místě činu nebo v krátké době od spáchání činu zadržet pachatele, zajišťujeme stopy na jeho těle a oděvu. Dotyčného necháme se vlastnoručně svléknout, a poté oblečení uložíme jednotlivě do papírových sáčků, aniž bychom na místě prováděli jakékoli manipulace, které by mohly poškodit důkazní materiál – vyklepávání, převrácení apod. Pokud je ošacení mokré, balíme ho až po usušení při pokojové teplotě (nikoliv na slunci). Ve výjimečných situacích je možné do papírových sáčků zabalit i oblečení vlhké, musíme ale zaznamenat stav oděvu, ve kterém ho balíme, a musíme ho v co nejkratším čase doručit do laboratoře, kde bude vysušen. Hledáme stopy po krvi, nosním a poševním sekretu, slinách, ale i make-up oběti. Boty převážíme v papírovém kartonu, abychom zajistili, že případná zemina na nich vydrží. Každou věc před zabalením vyfotografujeme, abychom měli obraz věci přímo z místa činu. Po svléknutí je třeba zadokumentovat a zajistit stopy na těle podezřelého. Zajímají nás opět stopy krve, sekretu a vlasů, přičemž jde o stopy, které je nutno zajistit bezodkladně, aby pachatel neměl možnost je během převozu na policejní stanici či klékaři odstranit. Zpoza nehtů se sbírá na dřevěné párátko vzorek, který může být důkazem pro analýzu DNA. Každý nehet ostříháme a jednotlivě zabalíme. Po té ruce vložíme pachateli do papírových sáčků, aby nedošlo ke znehodnocení dosud nezajištěných stop. Pro tento účel se nepoužívají mikrotenové sáčky, mohlo by dojít k poškození důkazního materiálu. Ruce ponechané po delší dobu v mikrotenovém sáčku se mohou potit. Krev nebo sekret stíráme z podezřelého vatovým tamponem a rychle se hojící zranění dokumentujeme ještě týž den. Z genitálu se odebírají též vzorky k zjištění, zda na něm jsou ženské epiteliální buňky. Dále odebíráme vzorek krve a moči pro prokázání případného

---

¹²¹ HLAVÁČEK, Jan a Miroslav PROTIVÍNSKÝ. *Praktická kriminalistika*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie České Republiky, 2007, s. 13-15.

opojení alkoholem nebo omamnými a psychotropními látkami. Jako srovnávací materiál u podezřelé osoby odebíráme až po jeho souhlasu vzorek vlasů (i s kořínky) a bukální stěr, který získáváme tím, že provedeme stěr vatovým tamponkem z vnitřní strany tváře. Odběr neprovádíme ledabyle, nepostačuje nám pouhé naslinění vaty. Pokud by pro objasnění případu mohly být důležité informace z elektronického komunikačního prostředku podezřelého, zajistíme jej taktéž.¹²²

6.3 Lékařská prohlídka poškozeného

Na těle a ošacení oběti se detekují důkazy dokládající násilí, rovněž se tak činí i u pachatele, na jehož těle i oděvu se mohou prokázat stopy vzniklé bráněním se oběti. Rozpor mezi zjištěnými údaji může být příčinou důvodného podezření, že se jedná o předstíraný trestný čin.

V řadě případů dochází k ohlášení mravnostního trestného činu až s velkou časovou prodlevou, což značně komplikuje vyšetřování. V případě, že poškozený oznámí událost bezprostředně po jejím odehrání, je vzat na lékařské vyšetření, kde je mu odebrán oděv, který se zajišťuje a posílá na laboratorní zkoumání. Na těle i oděvu oběti jsou hledány a zaznamenávány stopy po zápasu a materiál, který by ukazoval na domnělého pachatele – krev (její barva, tvar, umístění), vlasy a chlupy (tzv. trichologický materiál), kousnutí, sliny, chlupy, sperma. Znamky po ejakulátu mohou být jen obtížně viditelné. K jejich odhalení se používá UV záření, pod nímž sperma bíle svítí. Pečlivě se zaznamenávají oděrky, hematomy, šrámy, vytrhané vlasy. Z bot a oděvu se zajišťují vzorky pro komparaci se vzorky odebranými pachateli. Dále poškozenému odebíráme moč a krev, aby byla zjištěna přítomnost omamných a psychotropních látek.¹²³

6.4 Výslech

„Výslech je kriminalistická metoda, kterou na základě zákonem stanovených podmínek získávají orgány činné v trestním řízení výpověď osoby o skutečnostech, které vnímala svými smysly a které jsou právně a kriminalisticky relevantní pro objektivní

---

¹²² HLAVÁČEK, Jan a Miroslav PROTIVÍNSKÝ. *Praktická kriminalistika*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie České Republiky, 2007, s. 25-29.

¹²³ Tamtéž, s. 49-50.

*zjištění a objasnění věci.*¹²⁴ Výslech, odborně definovaný výše, je nejčastěji používanou metodou při objasňování trestné činnosti, přičemž je nutné striktně dodržovat zákonem daná práva a povinnosti vyslychaného, ale i osoby, která výslech provádí. Má své, z praxe plynoucí, zásady vedení. Situace se však poněkud mění, pokud vyslychaným je dítě, ať už jako oběť nebo pachatel protiprávní činnosti. V následující kapitole se pokusíme přiblížit problematiku výslechů prováděných u dětí a mladistvých.

Vývojem prošly nejen metody výslechů, ale i samotný názor na způsobilost dětí v roli svědka. Na počátku dvacátého století byl názor na způsobilost dětí jako svědků skeptický. I známí psychologové Binet a Stern pochybovali o jejich hodnověrnosti. Důvodem byl předpoklad, že mají tendenci dotvářet objektivní realitu ve svých fantaziích. Díky psychologickým výzkumům ale došlo postupem času k vyvrácení této teze a byl potvrzen fakt, že děti jsou schopni podat věrohodnou výpověď. Samozřejmě není vyloučeno, že u nich, stejně jako u dospělých, dojde ke zkreslení vzpomínek či jejich úbytku. Existují dokonce výzkumy nasvědčující tomu, že výpověď dítěte školního věku může být přesnější než výpověď dospělého člověka. Ze zmiňovaných šetření vyplývá, že děti méně při vnímání filtrují a jejich paměť je spíše fotografická, tudíž jsou schopni si zapamatovat **více detailů**. Oproti tomu dospělý se soustředí spíše na podstatné vjemy. Nelze také opomenout podmínky, za jakých jedinec danou událost vnímal, zda se kolem vyskytovaly rušivé jevy či nikoliv (tma, únava, přítomnost psychotropních látek v těle apod.).¹²⁵

Naopak nevýhodou u dětí může být jejich **zvýšená sugestibilita**. Z toho plynou zvýšené nároky na práci vyslychajícího. Musí dbát na to, aby otázky, které klade, a způsob, jakým je klade, nebyl zavádějící. Dítě chápe dospělého jako autoritu a může se tedy stát, že v touze se mu zavděčit bude říkat to, co si myslí, že dospělý (vyslychající) chce slyšet. V rámci toho je též dobré vyhýbat se uzavřeným otázkám, na které je odpověď **pouze ano/ne**. V případě, že se jim nelze vyhnout, musí být vyslychaný obeznámen s tím, že smí odpovědět „já nevím“, pokud tomu tak je. Z průzkumů totiž vychází, že dítě na otázku s odpovědí ano/ne raději přitaká,

---

¹²⁴ CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 160.

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. s. 205 – 207.

než aby odporoval dospělému, což vyplývá z již zmiňovaného vztahu dítě versus autorita. „*Někdy se používají i tzv. kontrární otázky (dotaz na to, co se objektivně nemohlo přihodit) s nadějí, že dítě bude evidentní nesmysl vyvracet a přitom spontánně zmíní důležité okolnosti, na které by si jinak nevzpomnělo.*“¹²⁶

Ještě než vyšetřovatel přistoupí k samotnému výslechu, je nezbytně nutné mít zevrubně prostudovány veškeré materiály o případu, mít dostatek informací a moci tedy pružně reagovat v průběhu výslechu. Samozřejmě musí být připraven na člověka, který bude sedět naproti němu a se kterým bude komunikovat. Za každých okolností, ať už se jedná o dítě či dospělého, se musí flexibilně adaptovat. Měl by svoji mluvu, používané výrazy a způsob komunikace přizpůsobit věku vyslychaného, ale i jeho rozumové a citové vyspělosti. Nesnadným úkolem může být tzv. poučení, které musí předcházet každému výslechu. Nikde není stanoveno, jak má poučení dítěte přesně vypadat, záleží tedy na umu vyšetřovatele. Na počátku práce musí být dítě informováno o nutnosti pravdivosti jeho výroků. I když mu do patnácti let nehrozí za jeho lež trestní postih, dopustilo by se činu jinak trestného. Musí tedy být dostatečným způsobem obeznámeno s pojmy křivá výpověď a křivé obvinění. Dále je nezbytné obeznámení o důležitosti jeho výpovědi pro objasnění případu a o tom, že nemusí vypovídat, pokud by to ohrozilo jeho blízkého. U mládeže (15-18 let) již není takový rozdíl v sociálním, rozumovém a morálním vývoji, aby bylo nutné k němu přistupovat výrazně jinak než k dospělému.

Přizpůsobení komunikace je zásadní. Nejen, že by nám nemusel vyslychaný rozumět, čímž bychom sami bránili v získání dostateku relevantních informací, ale mohla by se tak i snadno vytvořit bariéra mezi těmito dvěma činiteli. Na počátku celé práce je stěžejní vytvoření bezpečného prostředí. Jaké jsou základní předpoklady pro jeho zabezpečení, zmíníme později. Nyní bychom ještě rádi upozornili na to, že byt' má být vyslychající vyslychanému rovnocenným a důvěryhodným partnerem, je nezbytné, aby byl vyšetřovatel chápán jako autorita. Toho lze docílit také tím, že nejprve vyslechneme dospělé osoby a až poté děti. Získáme tak velké množství informací, kterými poté můžeme před dítětem (s citem) disponovat, abychom mu ukázali, že do případu vidíme a otevřeli mu tak cestu k důvěře v nás a k pocitu, že se nemusí stydět nám sdělit jakékoli informace. A na druhou stranu také, že je

---

¹²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 208.

zbytečné a bezúčelné nám lhát. Až poté, co dítě z našich reakcí pochopí, že k nám může být upřímné, že ho chápeme a především, že mu věříme, můžeme začít rozkrývat inkriminované události.

Celkově výslech nezletilých probíhá v rozdílných prostorech než výslech dospělého jedince. Pro tyto příležitosti jsou zřizována speciální místa, která jsou vzdálená od policejní služebny, aby když dítě přichází na výslech, nepotkávalo na chodbách uniformované policisty. Samotné výslechy probíhají v místnostech připomínajících spíše dětský pokoj než oficiální vyšetřovatelskou místnost. Pokoj je barevně vymalován, jsou v něm sedací soupravy, konferenční stůl a nábytek plný nejrůznějších hraček, se kterými si dítě může samozřejmě hrát. Je zařízen tak, aby dítě nestresovalo a vytvářelo harmonickou, hravou atmosféru. Je ale také vybaven kamerovým systémem, a to z několika prostých důvodů. Platí zásada, že u výslechu dítěte by mělo být v téže místnosti přítomno co nejméně lidí. Doporučuje se, aby byli přítomni zástupci obou pohlaví. V případě vyšetřování mravnostního trestného činu může vyslýchaný (pravděpodobná oběť) pociťovat strach z člověka stejného pohlaví jako byl pachatel. Měla by být věnována pozornost i tomu, aby někdo z přítomných fyzicky nepřípomínal domnělého pachatele. Dalším důvodem pro využití audiovizuálního systému je fakt, že dítě by nemělo být vyslýcháno více než jedenkrát. Při tomto policejním postupu je nuceno vzpomínat a vyslovovat velmi zraňující okamžiky svého života, a proto by k tomu nemělo být nuceno opakovaně! Zároveň natočený materiál může sloužit ke zpětnému reflektování vlastní práce vyslychajícího týmu a jako podklady pro další orgány činné v trestním řízení. Nahrávání výslechu však neslouží pouze ke zpětnému nahlížení, prostřednictvím kamer jsou u výslechu „přítomny“ i další nepostradatelné osoby (orgán sociálně právní ochrany dětí, právní zástupci atd.). Vzniklý videozáznam musí splňovat požadované náležitosti. Musí z něj být patrný datum a čas výslechu. Také se připojují informace o vyslychané osobě, vyslychajícím a dalších přítomných. I když se proces nahrává, je nutná doslovná protokolace podle ust. § 55 trestního řádu.

Prostory pro výslech dětských obětí jsou tedy tvořeny ze dvou samostatných místností. Jedna připomíná svým vybavením dětský pokoj a je určena k samotnému výslechu. Druhá místnost je zázemím pro další odborníky a technika, který pomocí

počítače ovládá nahrávající kamery. Součástí těchto místností jsou i tzv. anatomické panenky, ke kterým se dostaneme v další kapitole.

Obr. č. 2 Výslechová místnost v Jeseníku

Obr. č. 3 Technická místnost

6.4.1 Anatomické panenky

Vzhledem ke specifickým dětí jako svědků a z důvodu potřeby šetrným způsobem získávat relevantní informace k vyšetřované události, která se dotýká sexuální oblasti, se u nás po vzoru ze zahraničí začaly používat demonstrační loutky. Jedná se o takzvané anatomické panenky, které dostaly již svá jména - Jája a Pája. Tak jsou představovány dětským obětím nebo svědkům, které je nezbytné vyslechnout. Jedná se o látkové panenky, které jsou „chráněným průmyslovým vzorem Ministerstva vnitra ČR a Policie České Republiky“.¹²⁷ Představují chlapce a dívku, kterým lze v případě potřeby svléknout ošacení, pod nímž jsou znázorněny pohlavní znaky – ňadra, genitál i anus.

Anatomické panenky jako pomocný materiál vznikly z potřeby citlivého provedení výslechu. Vychází se z předpokladu, že hra je pro dítě naprosto přirozenou činností, a tak může jejím prostřednictvím podat důležité, velmi citlivé a intimní informace. Je proto nezbytné, aby vyslýchající byl seznámen s metodikou použití tohoto demonstračního materiálu (prostřednictvím metodik, které jsou na každém kriminalistickém okresním oddělení Policie ČR) a nejprve s nimi dítě seznámil. Poté mu nechal prostor pro navození kontaktu se samotnou „hračkou“ a následnou volnou hru, která musí být velmi pečlivě zaznamenávána na videozáznam pro pozdější posouzení a diagnostiku. Záznam se zároveň používá jako důkazní materiál pro orgány činné v trestním řízení. „Byl vydán příslušný služební předpis k využívání těchto demonstračních pomůcek – loutek, aby informace z výslechů mohly sloužit jako důkazy v dalším trestním řízení.“¹²⁸ Za využití spontánní hry lze tak odbourat bariéru případného studu a dítě může demonstrovat, jakého jednání se na něm pachatel dopustil či jakého sexuálního deliktu byl svědkem. Pokud je stud natolik velký, že brání výslechu, můžeme díky loutkám přejít do symbolické roviny, ve které dítě nemluví o sobě a o tom, co se jemu přihodilo, ale své zážitky popisuje ve třetí osobě. Zároveň můžeme sledovat, jak dítě reaguje na odhalený genitál, zda a jak se ho dotýká. Pokud akt mezi pachatelem a obětí probíhal bez oblečení, navedeme dítě, aby panenky svléklo tak, aby to co nejreálněji odpovídalo proběhlé situaci. Nedaří-li

---

¹²⁷ CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 125.

¹²⁸ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 36.

se mu panenky svléci, pomůžeme mu. Více však do herního děje nezasahujeme. Mohli bychom narušit spontaneitu hry a zmařit tak výsledek výslechu.

Jája a Pája jsou velmi kvalitní a nápomocnou pomůckou při výslechu osob s kognitivním či rozumovým deficitem. Zároveň odstraňují nesnáze při výslechu obětí s nedostatečně rozvinutou verbální komunikací, odbourávají tak riziko nesprávného pojmenovávání pohlavních orgánů a konání. Fakt, že dítě použije slovo penis, ještě neznamená, že pojem používá správně. Vyhneme se tak případným nedopatřením ve svědecké výpovědi.

Obr. č. 4 Anatomické panenky

6.5 Další potřebné úkony

Do kategorie následných úkonů se řadí **konfrontace**, během které dojde ke střetnutí pachatele a oběti. U sexuálních trestných činů se však této metody v pravém slova smyslu nevyužívá. Konfrontace může být pro oběť velmi stresující, obzvláště, jedná-li se o dítě. Rovněž dává pachateli příležitost poškozeného

zastrašovat. Ke vzájemnému shledání pak tedy dochází až v průběhu soudního líčení.¹²⁹

Rekognice je založena na identifikaci pachatele svědkem. Využívá se též k určení identity mrtvoly. Zpravidla rekognice probíhá zrakem, zřídka sluchem, ale může dojít k identifikaci i jiným smyslem. Před identifikujícího jedince je předvedena skupina potenciálních pachatelů, přičemž jeden z nich je skutečný podezřelý.¹³⁰ který má povinnost strpět úkon identifikace a nesmí významně měnit svůj vzhled. Doporučuje se používat pro tento úkon jednosměrného zrcadla, při jehož použití identifikující vidí identifikované, ale identifikovaní nevidí, kdo je svědkem.

Rekonstrukce probíhá jako opětovné věrné přehrání inkriminované situace na místě činu, které má pomoci k rozuzlení případu.¹³¹ V odborných pramenech je definována jako „specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v obnovení kriminalisticky relevantních hmotných objektů, situací a skutkových okolností nebo jejich podstatných vlastností na základě údajů a faktů shromážděných ve vyšetřované věci s cílem jejich bezprostředního zkoumání, prověření a získání nových poznatků majících důkazní význam nebo taktickou hodnotu“.¹³² Provádí-li se rekonstrukce s více svědky, je nutné, aby byla s každým provedena samostatně. Celý úkon se zaznamenává pomocí audiovizuální techniky.

Poslední metodou, kterou zmíníme, je mnohdy diskutované **profilování pachatele**, které je velmi oblíbeným námětem seriálových detektivních příběhů jako Případ pro Sam či Myšlenky zločince. Tyto médii prezentované fiktivní příběhy však značně zkreslují představy o procesu profilování a o jeho výpovědní hodnotě. Na základě znalostí psychologie osobnosti se vytváří hypotéza o pravděpodobném pachateli. Ze zkušenosti kriminalistů však lze říci, že televizní příběhy o efektivitě a pravdivosti profilování jsou skutečně nadsazené. Je však možné ho využít

---

¹²⁹ STRAUS, Jiří a Miroslav PROTIVÍNSKÝ. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 137.

¹³⁰ PJEŠČAK, Ján. *Kriminalistika: Učebnica pre právnické fakulty*. Bratislava: Obzor, 1981, s. 261-262.

¹³¹ STRAUS, Jiří a Miroslav PROTIVÍNSKÝ. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 121-139.

¹³² MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 363-364.

u známého pachatele, kdy na základě profilování lze připravit taktiku jeho zatčení, odhad možnosti recidivy, způsob, jakým bude třeba vést výslech apod.¹³³

---

¹³³ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, 2007, s. 102-103.

7 SPECIFIKA ŘEŠENÍ MRAVNOSTNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH V KONTEXTU ZÁKONA¹³⁴

V případě, že se osoba mladistvá dopustí protiprávního jednání, postupuje se dle zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ve znění pozdějších předpisů, který vstoupil v platnost 1. ledna roku 2004. Smyslem tohoto zákona bylo reagovat na měnící se společenskou situaci a vytvořit tak systémový přístup k trestné činnosti páchané mladistvými s přihlédnutím ke specifikům této cílové skupiny. Upravuje jak soudní řízení ve věcech mládeže, tak i sankce, které jim mohou být za protiprávní jednání uloženy. Základním principem je „Co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat i a je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat.“¹³⁵ Ze zmiňovaného zákona budeme v následující kapitole vycházet.

Účelem tohoto zákona je zabránit páchaní dalších provinění mládeže prostřednictvím účinných metod a postupů tak, aby se mladistvý či dítě mladší patnácti let nadále zdrželi páchaní takových činů, aby získali společenské uplatnění odpovídající jejich schopnostem a rozumové vyspělosti. A aby se zároveň podíleli na odstranění škod, které svým jednáním napáchali. Dále je cílem vytváření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého za současného respektování dosaženého mravního a rozumového vývoje, jeho osobnostních vlastností, výchovy rodiny a prostředí, ve kterém se mladistvý pohybuje, a snaha snižovat škodlivé vlivy na jedince a tím mu bránit v páchaní dalších provinění.

„Jde o právní úpravu, která, pokud jde o podstatu, účel, prostředky a formy, jakož i následky trestněprávních sankcí, se výrazně odlišuje od trestání dospělých pachatelů. Pro vzájemný vztah trestního zákona a zákona o soudnictví ve věcech mládeže platí i při ukládání sankcí vztah speciality¹³⁶ zákona o soudnictví ve věcech

---

¹³⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁵ Presentace k semináři "Zákon o soudnictví ve věcech mládeže". AUEROVÁ, Jaroslava. *SOCIÁLNÍ PORTÁL KRAJE VYSOČINA* [online]. 16.3.2011 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/prezentace-k-seminari-zakon-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze/ds-301771/archiv=0&p1=37216>

¹³⁶ Pozn.: Vysvětlení vztahu speciality. V tomto případě máme dva právní předpisy, trestní zákoník (TZ) a zákon o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM). TZ je obecný předpis, který upravuje

*mládeže k trestnímu zákoníku a k dalším obecným právním předpisům.*¹³⁷ Nutnost diferencovat sankce pro dospělé a mladistvé vyplývá z „*obecně nižší rozumové a mravní vyspělosti a nezralosti mladistvých*“¹³⁸ a přihlíží se k faktu, že u mladistvého je větší pravděpodobnost pozitivního působení a ovlivnění tak jeho nadcházející životní dráhy.

Pro správný výklad tohoto zákona je nezbytné osvětlit pojmy v něm používané. Pojem mládež zastřešuje dvě skupiny osob mladších osmnácti let. Jednou jsou děti mladší patnácti let, druhou skupinou jsou mladiství, kteří již dovršili patnácti let věku, ale nepřekročili ještě rok osmnáctý. Spáchá-li dítě mladší patnácti let trestný čin, nazýváme jej čin jinak trestný, u mladistvých pak používáme pojmu provinění. Právní následky těchto protiprávních činů se neoznačují pojmem trest, jako je tomu u dospělých pachatelů, ale jako opatření. Vidíme zde tedy patrné terminologické odlišení vycházející z faktu, že u mladistvých ukládáme provinění s důrazem na převýchovu jedince. Opatření ukládána mladistvým existují trojího druhu – výchovná, ochranná a trestní.

7.1 Zásady procesu s mládeží

Zásady trestního řízení, které zákon stanovuje, reagují na požadavky mezinárodních smluv, zejména pak z Úmluvy o právech dítěte z roku 1991. „*Jsou jimi zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení a zásada uspokojení zájmů poškozeného.*“

139

---

trestní odpovědnost, trestání a výčet trestných činů. ZSM je ve vztahu k TZ zákonem speciálním. Působnost... ....ZSM je užší oproti TZ (TZ je zjednodušeně řečeno pro dospělé osoby, ZSM jen pro mladistvé). Jestliže jsou tedy podmínky pro použití ZSM, tedy zákona s užší působností, pak používám primárně ten. Otázky, které ZSM jako konkrétnější, speciální předpis neupravuje, pak řešíme podle obecného právního předpisu, kterým je TZ (ten je subsidiárně - podpůrně použitelný). Pokud tedy v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže není upravena některá problematika týkající se právních následků protiprávního činu mladistvého, použijí se příslušná ustanovení trestního zákoníku.

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2010, s. 446.

¹³⁸ Tamtéž, s. 445.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. Kriminálnístika*. 2003, roč. 36, č. 4, s. 252. ISSN 1210-9150.

7.2 Orgány činné v trestním řízení

Orgány činnými v trestním řízení se dle uvedeného zákona rozumí policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. Soudy pro mládež netvoří samostatnou soustavu soudů, ale ze stávající soustavy jsou některé z nich specializovány na práci s mladistvými. Všichni profesionálové přicházející do kontaktu s nimi, i pracovníci probační a mediační služby, pak musí mít zvláštní průpravu pro danou práci, jejíž nutnost vyplývá ze specifik osobnosti mladistvých a dětí mladších patnácti let. Je nutné s nimi zacházet takovým způsobem, aby nedošlo k narušení jejich sociální a psychické rovnováhy a nebyl tak narušen jejich další vývoj.

7.3 Trestní odpovědnost mládeže

Pachatelem provinění se může stát pouze osoba trestně odpovědná, tedy fyzická osoba starší patnácti let, která je dostatečně rozumově a mravně vyspělá a v době spáchání činu byla přičetná. Dostatečná rozumová a mravní vyspělost v zákoně definována není, záleží tedy na hodnocení soudu v průběhu řízení. Jestliže vzniknou pochybnosti, přistupuje se k soudně-znaleckému posudku. S dosažením zletilosti přichází trestní odpovědnost absolutní.¹⁴⁰

7.4 Opatření ukládána mladistvým

Opatření ukládána mládeži podle zákona č. 108/2003 Sb. ve znění pozdějších předpisů musí korelovat s osobností jedince, kterému jsou ukládána, s jeho dosaženým věkem a rozumovým a mravním vývojem. Dále je nezbytné zohledňovat zdravotní stav, ale i osobní, rodinné a sociální poměry. Ukládané sankce musí svojí závažností a rozsahem odpovídat povaze a závažnosti spáchaného protiprávního jednání. Opatření uplatňovaná u mladistvých by měla kombinovat prvky výchovné, léčebně-ochranné, kontrolně ochranné a jenom v nezbytných případech prvky izolační.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ REŠOVÁ, Venuše. *Řízení ve věcech mladistvých*. Olomouc, 2009. Diplomová práce, s. 25 - 27.

¹⁴¹ Presentace k semináři "Zákon o soudnictví ve věcech mládeže". AUEROVÁ, Jaroslava. *SOCIÁLNÍ PORTÁL KRAJE VYSOČINA* [online]. 16.3.2011 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/prezentace-k-seminari-zakon-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze/ds-301771/archiv=0&p1=37216>

7.4.1 Výchovná opatření

Jejich cílem není represivní působení na mladistvého, ale usměrnění jeho života takovým směrem, aby se zamezilo páchání další trestné činnosti. Na výkonu výchovných opatření se podílejí orgány činné v trestním řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR. Lze je ukládat samostatně nebo vedle jiných ochranných či trestních opatření. Pokud jsou pak ukládána spolu s některým z těchto opatření, mohou být uložena nejdéle na dobu tří let. Mohou být uložena již v průběhu řízení, v přípravném řízení je může uložit státní zástupce, výlučně však se souhlasem mladistvého. Patří mezi ně:

- **Dohled probačního úředníka** - dohledem probačního úředníka lze zostřit jakoukoli sankci, neukládá se však u těchto opatření: nepodmíněného uložení odnětí svobody, vyhoštění, ochranné výchovy, zabezpečovací detence a ústavní formy ochranného léčení. Nicméně v zákoně nejsou stanoveny konkrétní sankce, které by bylo možné uložit za porušení povinností v rámci dohledu probačního úředníka. Z toho vyplývá, že toto opatření má význam pouze vedle obecně prospěšných prací, peněžitého opatření s podmíněným odkladem splnění a v případě podmíněného odsouzení, kdy lze sankci nařízením výkonu trestního opatření. Dohled se neomezuje pouze na pozorování chování mladistvého, ale i na výchovné působení jeho rodičů na něj.
- **Probační program** – jedná se o sankci, díky níž má být dosaženo rozvoje sociálních dovedností mladistvého a jeho osobnosti prostřednictvím sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, obecně prospěšné činnosti či vzdělávacím nebo rekvalifikačním programem. Všechny probační programy aplikované na mladistvé musí být schváleny Ministerstvem spravedlnosti, a posléze vedeny v seznamu probačních programů na onom ministerstvu. Právě tato evidence je rozdílem mezi výchovným opatřením probační program a dále uvedenými výchovnými povinnostmi. Souhlas mladistvého s tímto opatřením je nezbytný VŽDY!

- **Výchovné povinnosti** – do této skupiny spadá soudem nařízená (nebo v přípravném řízení státním zástupcem) povinnost bydlet s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu mladistvého, zaplatit, ať už jednorázově nebo ve splátkách, částku určenou na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, pokud jedinec disponuje nějakými penězi. Vykonat bezplatně společensky prospěšnou činnost v maximálním rozsahu šedesáti hodin (maximálně 4 hodiny denně a 18 hodin týdně), usilovat o vyrovnaní s poškozeným, nahradit dle svých možností způsobenou škodu nebo se podílet na odstranění následků svého činu, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách (nejedná se o ochranné léčení ani zabezpečovací detenci), podrobit se programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapii, vzdělávacímu, doškolovacímu nebo rekvalifikačnímu programu nebo jinému programu, který pozitivně podnítl jeho rozvoj a který není probačním programem. Výčet jednotlivých výchovných povinností v zákoně je pouze demonstrativní, což znamená, že je možné ukládat i jiné povinnosti, pokud budou lépe plnit svůj účel. Splnění některých povinností pak může být polehčující okolností.
- **Výchovná omezení** – stejně jako u výchovných povinností se jedná o výčet pouze demonstrativní, konkrétně jsou zmíněna tato: Mladistvý nesmí navštěvovat určité akce nebo zařízení, které pro něho nejsou vhodné, je mu udělen zákaz stýkat se s určitými osobami a zdržovat se na určených místech, je mu zapřeno přechovávání předmětů, které by mohl použít pro páchaní dalších provinění, nesmí užívat návykové látky ani se účastnit hazardních her, sázet nebo hrát na výherních automatech. Zároveň nesmí měnit místo svého pobytu ani zaměstnání, aniž by tuto skutečnost předem nahlásil svému probačnímu úředníkovi.
- **Napomenutí s výstrahou** - nejmírnějším z této skupiny opatření je napomenutí s výstrahou, kdy je mladistvému před soudem vytknuta protiprávnost jeho jednání a jsou mu sděleny následky, které mu

dle zákona hrozí, pokračoval-li by v páchání trestné činnosti. Soud pak může postih mladistvého přenechat na jeho zákonném zástupci, škole nebo jiném výchovném zařízení, kde je mladistvý umístěn.

7.4.2 Ochranná opatření

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zmiňuje čtyři druhy ochranných opatření, a to ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu.

K ochranné výchově dle ustanovení § 93 zák. č. 218/2003 Sb. se přistupuje až v případě, že nepostačují výchovná opatření. Může být uložena tehdy, když o výchovu mladistvého není náležitě postaráno, byla zanedbána anebo není poskytnuta záruka jeho náležité výchovy. *„Ochranou výchovu lze uložit nejen mladistvému, ale také dítěti mladšímu patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný“*¹⁴² a je to opodstatněným předpokladem k jeho řádné výchově. Povinně musí být tento postih uložen, pokud dítě mladší patnácti let, které ale zároveň již překročilo hranici dvanácti let věku, spáchá čin, za nějž by trestní zákoník uložil trest výjimečný. Může být uložena samostatně, ale i vedle trestního opatření, nelze tomu tak ale v případě domácího vězení či vyhoštění, což vyplývá z neproveditelnosti současného výkonu těchto opatření.

Samotný výkon ochranné výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění pozdějších předpisů, který definuje činnost souvisejících zařízení, jmenovitě diagnostického ústavu, výchovného ústavu, dětského domova a dětského domova se školou. Tyto instituce spadají do působnosti Ministerstva školství, jak je již patrné z názvu zákona. O délce ochranné výchovy pak rozhoduje, zda již došlo ke splnění jejího účelu, nebo věk mladistvého, kdy maximální hranicí je osmnáct let, lze však hranici v odůvodněných případech posunout i na devatenáct let.

---

¹⁴² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 457.

7.4.3 Trestní opatření

Nejpřísnějším možným trestněprávním následkem provinění jsou opatření trestní, jejich použití je až krajním řešením. Používá se jich s přihlédnutím k osobnosti a situaci mladistvého za účelem vytváření vhodných podmínek pro další pozitivní vývoj mladistvého a jejich uložením nesmí být dotčena jeho důstojnost. Vzhledem k tomu, že se jedná až o mezní řešení, lze od něj upustit nebo podmíněně upustit, aby tato sankce nebyla nevyhnutelná. Základním požadavkem pro případné upuštění je, že trestní zákoník by stanovil hranici nepřevyšující pět let, dotyčný svého činu lituje a projevil účinnou snahu po nápravě. V případě, že jsou splněny tyto tři podmínky, je možné od uložení trestního opatření upustit: Vzhledem k povaze spáchaného činu a dosavadnímu způsobu života lze předpokládat, že projednání věci před soudem postačí k nápravě. Čin byl spáchán při neznalosti právních předpisů, která je ale z důvodu rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém mladiství žije, omluvitelná. Soud přijme za mladistvého záruku a vzhledem k jeho osobnosti se potrestání nejeví jako nevyhnutelné. Upustit od uložení trestního opatření lze ale ještě v dalších dvou případech, jedním z nich je situace, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a předpokládá-li se, že zabezpečovací detence či ochranné léčení splní svůj účel lépe, anebo je-li vůči němu užito ochranných nebo výchovných opatření a k dosažení nápravy nebude nutné další opatření (trestní) uložit. Při podmíněném upuštění je pak nejvýše po dobu jednoho roku sledováno chování mladistvého.

Konkrétněji k jednotlivým opatřením:

- **Obecně prospěšné práce** - se ukládají ve výměře padesáti až sto padesáti hodin a musí být zajištěno, aby při jejich výkonu nedošlo k ohrožení zdraví, bezpečnosti nebo mravního vývoje mladistvého a zároveň nesmí být narušena příprava na budoucí povolání.
- **Peněžité opatření** - je možné uložit stejně jako dospělým, i mladistvým. Nutným předpokladem však je výtěžná činnost mladistvého či jeho dostačující majetkové poměry. Při uložení tohoto opatření se vymezují tzv. denní sazby, které se u mladistvého pohybují v rozmezí mezi deseti až tři sta šedesáti pěti, přičemž výše denní sazby může být stanovena v rozmezí mezi sto až pěti tisíci

korunami. Celková finanční částka se tedy může pohybovat mezi 1000 a 1 825 000Kč. Pokud by se stalo, že tato povinnost nebude splněna, je možné použít náhradní trestní opatření – odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující jeden rok. Je zde také varianta určitou část odpracovat obecně prospěšnou činností v rámci probačního programu.

- **Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu** - i sankci peněžitého opatření lze podmíněně odložit na zkušební dobu maximálně tří let, po kterou musí vést dotyčný řádný život a vyhovět uloženým podmínkám.
- **Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty** – se týkají věcí, které byly určeny nebo použity pro spáchání provinění nebo pokud byly získány proviněním nebo odměnou za něj.
- **Zákaz činnosti** může být uložen pouze, pokud nebude bránit v přípravě na povolání a nepřevyší-li dobu pěti let.
- **Vyhoštění** je ukládáno na dobu jednoho až pěti let a soud musí přihlížet k rodinným a osobním poměrům mladistvého, nesmí vzniknout riziko zpustnutí.
- **Domácí vězení** – se ukládá za stejných podmínek jako pachatelům dospělého věku, je možné ho uložit až na dobu dvou let.
- **Zákaz vstupu na sportovní, kulturní či jiné společenské akce** – maximální pětiletá hranice platí i v tomto případě.
- **Odnětí svobody nepodmíněně** – trestní sazby, které jsou stanovené v trestním zákoníku, se v případě ukládání mladistvým snižují na polovinu, horní hranice sazby nesmí převýšit pět let, spodní hranicí je jeden rok. Odnětí svobody je až krajním řešením. Jestliže bylo spácháno provinění, za které trestní zákoník v případě dospělého pachatele vyměřuje trest výjimečný a jedná se o čin provedený zvlášť zavrženíhodným způsobem nebo ze zvlášť zavrženíhodného důvodu a jeho následky jsou jen těžko napravitelné, může být soudem pro mládež uložen trest odnětí svobody v délce pěti až deseti let. Výkon trestu odnětí svobody pak

probíhá odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé.

- **Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu** – v tomto případě je stanovena zkušební doba v rozsahu jednoho až tří let, v případě nutnosti je možné ji prodloužit maximálně o dvě léta. Současně mohou být přiřknuta i výchovná opatření.
- **Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem** – zde platí stejné podmínky zkušební doby jako v případě podmíněného odnětí svobody se zkušební dobou, ale je stanoven i dohled probačního úředníka.

7.5 Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Osoba, která ještě nedovršila patnáctého roku věku, v České republice není považována za trestně odpovědnou vzhledem k jejímu rozumovému a mravnímu vývoji a jí způsobený protiprávní čin se nazývá čin jinak trestný. V těchto řízeních pak soud pro mládež postupuje podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Opatřeními, která jim mohou být na základě pedagogicko-psychologického vyšetření uložena, jako reakce na jimi spáchaný čin jinak trestný jsou:

- **Výchovná povinnost**
- **Výchovné omezení**
- **Napomenutí s výstrahou**
- **Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vyhovujícího výchovného programu ve středisku výchovné péče**
- **Dohled probačního úředníka**
- **Ochranná výchova** – tu lze uložit dítěti, které v době spáchání činu již dovršilo dvanáctý rok, ale ještě nepřesáhlo rok patnáctý a spáchalo takový čin, za který by dle trestního zákoníku byl uložen trest výjimečný.
- **Ochranné léčení** – se ukládá dítěti mladšímu patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný ve stavu vyvolaném duševní poruchou nebo ve stavu způsobeném drogou nebo v souvislosti s jejím

zneužíváním, jedná-li se o dítě, které návykové látky zneužívá a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Pro uložení tohoto opatření je nezbytná předchozí diagnostika duševního stavu jedince. Ochranná výchova pak může mít formu ambulantní nebo ústavní a potrvá do naplnění jejího účelu, jedenkrát za dvanáct měsíců soud pro mládež tedy musí přezkoumat, zda nepominuly důvody k této sankci.

7.6 Vazba

Na mladistvého lze, pokud je to nezbytné, uvalit vazbu. O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby musí být neprodleně informováni jeho zákonní zástupci, zaměstnavatel, Probační a mediační služba, orgán sociálně-právní ochrany dětí a jedná-li se o mladistvého v ochranné výchově, pak i příslušné zařízení zajišťující ochrannou výchovu. Její délka nesmí přesáhnout dobu dvou měsíců, u zvláště závažných provinění šest měsíců. Výjimečně ji lze prodloužit o dva nebo šest měsíců, tedy jednou tolik. Po propuštění z vazby je možné stanovit dohled probačního úředníka až do skončení trestního stíhání. Vazbu je možné ale také nahradit, a to zárukou, peněžitou zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním do péče důvěryhodné osoby. Tato osoba musí být schopná a ochotná převzít zodpovědnost za mladistvého a svým podpisem ztvdí odpovědnost, kterou přebírá.

8 SOUČASNÝ SYSTÉM ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ PARTICIPUJÍCÍCH NA INTERVENCI U MLADISTVÝCH V ROLI PACHATELE ČI OBĚTI¹⁴³

Zařízení participující na výchově, vzdělání a sankcionování mladistvých, kteří nemají rodinu, či jejich rodina neplní svoji funkci nebo porušují sociální, morální nebo právní normy, vymezuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. V těchto zařízeních jsou pak vytvářeny podmínky pro zdravý tělesný a duševní vývoj dítěte s přihlédnutím k jeho věku a dosavadnímu vývoji tak, aby bylo dosaženo co možná největšího možného rozvoje jeho osobnosti, schopností a dovedností, aby se mohl co nejaktivněji a nejadekvátněji podílet na životě společnosti.

Mezi tato zařízení se řadí diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Jejich účelem je pak zajišťovat jedincům ve věku od tří do osmnácti (případně i devatenácti) let náhradní výchovnou péči na základě rozhodnutí soudu o ústavní nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření.

Dětem zde umístěným je poskytována strava, ubytování, oblečení, pomůcky a materiály potřebné pro vzdělávání (rovněž také úhrada finančních nákladů související se vzděláváním). Dále jsou za ně hrazeny náklady na péči o zdraví a je jim přidělováno kapesné, se kterým se učí hospodařit. Při odchodu ze zařízení pak mohou obdržet věcnou pomoc.

Z financí zařízení je možno dále hradit i aktivity spojené s kulturní, uměleckou, sportovní či volnočasovou aktivitou nebo dopravné k osobám odpovědným za výchovu.

Mladiství zde absolvují specifické výchovné a vzdělávací činnosti, přičemž se přihlíží k jejich individualitě a respektují se potřeby a možnosti každého jednotlivce. To samé a dokonce ve větší míře platí, pokud je do tohoto zařízení umístěno dítě s postižením.

V případě přítomnosti dětí, které mají tak závažné poruchy chování, že nemohou docházet do samostatně zřízené školy, zřizovatel zařízení vytvoří školu

---

¹⁴³ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

s odpovídajícími vzdělávacími programy jako součást zařízení, a to i v případě středoškolského vzdělání. Výstupem je pak vysvědčení – tiskopis, na kterém není uveden název zařízení, kde bylo získáno. Stejná zásada se používá i u vzdělávání dospělých osob ve výkonu trestu odnětí svobody, čímž se předchází případné stigmatizaci a znevýhodnění při snaze o návrat či vykročení do běžného života.

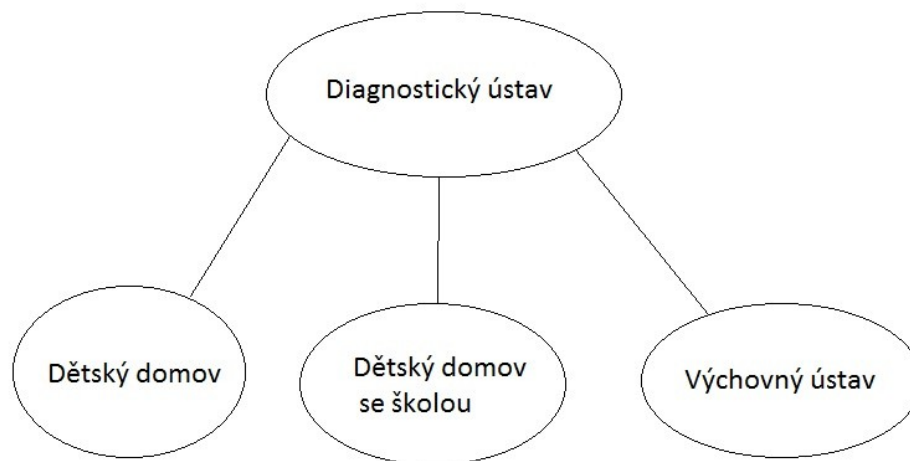
8.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav si představme jako takový rozcestník. Na diagnostický pobyt trvající zpravidla osm týdnů sem přichází mladistvý, který má soudně nařízenou ústavní výchovu, uloženou ochranou výchovu nebo nařízené předběžné opatření. Absolvuje zde komplexní vyšetření zahrnující diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální činnosti, na jehož základě je pak vytvořen program rozvoje osobnosti a dítě je přeřazeno do jednoho ze zbylých třech zařízení, konkrétně dětského domova, domova se školou nebo výchovného ústavu či doporučeno pro osvojení nebo pěstounskou péči. U dětí, které nemají poruchy chování, u dětí mladších šesti let, dětí, které byly v péči kojeneckých ústavů nebo v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, či u dětí, které mají vypracovanou diagnostickou zprávu střediskem výchovné péče, není nutný delší diagnostický pobyt a mohou být přeřazeni do dětského domova nebo dětského domova se školou. V případě, že by vznikla opožděná potřeba vyšetření, provádějí ji pracovníci diagnostického ústavu již v zařízení, kam bylo dítě umístěno.

Vrátíme-li se k připodobnění rozcestníků, musíme upozornit na skutečnost, že diagnostický ústav má pravomoc vyžadovat potřebné zprávy a dokumentace o dětech ve své péči, má povinnost vést o nich evidenci a koordinovat a metodicky vést zařízení spadající do jeho územního obvodu.

Základní organizační jednotkou je zde výchovná skupina, která může být členěna dle pohlaví nebo věku, stejně tak i celé zařízení, jehož součástí je škola, kam dočasně umístěné děti docházejí za vzděláváním. V rámci toho tak probíhá diagnostika jejich kognitivních a vzdělávacích schopností a možností a zároveň děti nemeškají oproti spolužákům ve své běžné škole, kam v danou chvíli pro svůj pobyt v diagnostickém ústavu nedocházejí. Pro mládež, která již absolvovala školní

docházku, je možné zřídit diagnostické třídy, kde mají možnost přípravy na jejich budoucí povolání.

Obr. č. 5 Schéma školských zařízení vykonávajících ÚV a OV

8.2 Dětský domov

Výchovné, vzdělávací a sociální úkoly si za cíl klade dětský domov, kam vstupují děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají žádné poruchy chování, jež by byly překážkou ve vzdělávání mimo zařízení. Jsou tedy vzdělávány v běžných školách a v zařízení žijí v tzv. rodinných skupinách, které jsou koedukované a i věk jednotlivých jejích členů je rozdílný. Pokud jsou do zařízení umístěni sourozenci, preferuje se jejich zařazení do stejné rodinné skupiny, nicméně pokud by to bránilo jejich kladnému vývoji, jsou umístěni každý do jiné. Jsou sem umisťovány děti v rozmezí od tří do osmnácti let nebo mladistvé matky spolu se svými dětmi.

8.3 Dětský domov se školou

V dětském domově se školou se setkáme s dětmi s uloženou ochrannou výchovou nebo s dětmi s nařízenou ústavní výchovou s tak závažnými poruchami chování, že to brání absolvování školní docházky ve škole mimo zařízení (a matky s dětmi splňující zde zmíněné kritérium). Do rodinných skupin dětského domova se školou jsou zařazovány děti ve věku od šesti let do ukončení povinné školní docházky.

Po jejím absolvování může být přeřazeno vzhledem k poruchám chování do výchovného ústavu.

8.4 Výchovný ústav

Plynule navazuje na triádu úkolů dětského domova – úkoly výchovného, vzdělávacího a sociálního rázu. Její cílovou skupinou jsou děti ve věku od patnácti let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Shrňme-li to, všimneme si souvislosti a návaznosti mezi dětským domovem se školou a výchovným ústavem. Oba typy zařízení jsou určeny primárně pro děti se soudem nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, které mají závažné poruchy chování. V době od šesti let do ukončení povinné školní docházky jsou umístěny v dětském domově se školou a po jejím ukončení přechází (v 15ti letech) do výchovného ústavu. Zmiňovaných patnáct let však není striktní podmínkou, v odůvodněných případech sem lze umístit i jedince staršího dvanácti let, pokud má tak závažné poruchy chování, že nemůže docházet do dětského domova se školou.

Jak definuje zákon, v zařízeních, kde se vyskytují děti s uloženou ochranou výchovou, jsou použity speciálně stavebně technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí, čímž může být i kamerový systém, s jehož použitím však musí být všechny ubytované děti obeznámeny a jehož účelem není sledovat běžné denní aktivity svěřenců.

8.5 Středisko

Roku 1991 se mezi školská zařízení preventivní péče a zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy zařadilo středisko, dříve označované jako středisko výchovné péče. Své služby poskytují mladistvým ve věku od tří let do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do šestadvaceti let, kteří mají poruchy chování nebo jsou ohroženi rizikem jejich vzniku, a dále děti, žáci a studenti, u kterých se vyskytují negativní jevy v jejich sociálním vývoji. Služby nejsou samozřejmě poskytovány pouze samotným dětem, ale i jejich zákonným zástupcům či osobám odpovědným za výchovu, jejich pedagogickým pracovníkům a pracovníkům dalších poradenských zařízení.

Formy služeb poskytovaných střediskem jsou terénní, ambulantní, celodenní a internátní. Na žádost jednotlivých škol vytvářejí a následně realizují v rámci terénních služeb speciálně pedagogické a terapeutické programy pro třídní kolektivy jako prevenci nebo řešení již vzniklé šikany, násilí, zneužívání návykových a psychotropních látek a dalších forem společensky nežádoucího a rizikového chování. U ambulantní formy docházejí klienti přímo do zařízení střediska, kdy rozlišujeme četnost návštěv. Jednorázové vedení klienta spočívá v telefonické nebo osobní konzultaci s klientem, který se ocitl v akutní krizi a potřebuje pomoc a podporu s jejím řešením. Tato jednorázová intervence se poskytuje i zákonným zástupcům dítěte, se kterým si již neví rady. V případě jednorázové intervence není třeba nebo není klientem vyžadována další intervence, případně může být doporučeno jiné vhodnější zařízení pro konkrétní klientův problém. O jednorázové vedení se jedná i v situaci, kdy se na středisko s žádostí o pomoc obrátí klient, který již ukončil spolupráci se střediskem, ale je v akutní krizové situaci, kterou není schopen zvládnout vlastními silami. Jestliže jsou setkání čtenější, bylo uskutečněno minimálně pět schůzek, ale celková doba od započetí práce po její ukončení nepřesáhla dva měsíce, hovoříme o krátkodobé intervenci. Jakmile doba přesahuje dva měsíce, rozumíme tím vedení dlouhodobé a nezáleží na tom, zda služby byly poskytovány ambulantně nebo ve formě celodenní či internátní. Celodenní formou se rozumí programy, do kterých klient dochází každodenně v mimoškolní době a může se zde zdržovat každý den do 19 hodin. K pobytu v internátu v trvání šesti až osmi týdnů na rozdíl od výchovného ústavu dochází na základě dobrovolné žádosti zákonného zástupce mladistvého. Tato služba je částečně hrazená, klient si musí platit smluvně danou finanční částku za stravování a ubytování. Samotná sociálně-terapeutická práce zde probíhá ve čtyřech rovinách: 1) rovina komunitně – terapeutická působící na jedince jako model pozitivního a hodnotného společenského prostředí obklopujícího jedince, 2) rovina skupinová – model rodiny a nejbližšího okolí vrstevníků, 3) rovina individuální – zahrnující navázání terapeutické vztahu mezi pracovníkem a dítětem a 4) kontext primární rodiny – který zahrnuje práci nejen se samotným klientem, ale i jeho rodinným systémem, což je nezbytnou součástí, protože rodina funguje jako celek, systém, ve kterém se jednotliví činitelé ovlivňují navzájem a není možné terapeuticky působit pouze na jeden článek tak,

aby práce byla efektivní. I kdyby se změna podařila a došlo k pozitivnímu vývoji, jakmile by se onen článek opět vřadil do nefungujícího systému, byl by tím opět pohlcen.

Jednotlivé činnosti střediska definuje Metodický pokyn upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o činnosti **diagnostické** - speciálně pedagogická a pedagogicko-psychologická diagnostika poruch chování a sociálního vývoje a psychologická diagnostika osobnosti. Činnosti **poradenské** - informování a případné zprostředkování kontaktu s dalšími poradenskými pracovišti, jejichž participace je nutná na řešení klientovi situace a zároveň odborné konzultace se samotnými klienty, s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a dalšími orgány, které se podílejí na spolupráci s dítětem, zejména pak se školami a dalšími školskými zařízeními. A závěrem činnosti **speciálně pedagogické a psychologické**, které spočívají v individuální, skupinové a rodinné terapii. Pracovníci střediska vytvářejí svým klientům individuální výchovné plány, které sumarizují aktivity vedoucí k nápravě v oblasti chování klienta a jeho sociálních vztahů. Poskytují svým klientům kariérové poradenství a pomoc a podporu při zvládnání školních neúspěchů a plnění školních povinností. Organizují metodické porady s pedagogickými pracovníky škol a zainteresovanými školskými poradenskými pracovníky.¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ METODICKÝ POKYN UPŘESŇUJÍCÍ PODMÍNKY ČINNOSTI STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2006-2012 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/metodicky-pokyn-upresnujici-podminky-cinnosti-stredisek-vychovne-pece>

Služby: Středisko výchovné péče (SVP). *Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR: Školské poradenské zařízení a zařízení pro vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://www.ippp.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=2

PRAKTICKÁ ČÁST

9 METODOLOGIE

V praktické části této kvalifikační práce se budeme zabývat povědomím dětí a žáků na víceletém gymnáziu o sexuálním zneužívání, o tom, jak by situaci řešili a zda vůbec mají informace o odbornících nebo institucích, ať už s místní nebo celostátní působností, kteří by jim mohli pomoci, pokud by se stali obětí mravnostní trestné činnosti. Ohlédli jsme se i na preventivní aktivity s tímto jevem spojené a zjišťovali jsme, kdo nejvíce působí na mladistvé a upozorňuje je na možná nebezpečí. V závěru výzkumných otázek jsme se dotazovali i na téma incestních rodin. Zajímalo nás, zda děti a žáci vědí o zneužívání v rodinném kruhu a zda se domnívají, že může existovat rozdíl v pravděpodobnosti, jestli se obětí zneužití stane dívka nebo chlapec.

Ve výzkumu jsme se neřídili legislativním vymezením související terminologie, protože by nebylo ani možné zkonstruovat dotazník tak, aby mu všichni členové cílové skupiny rozuměli, vzhledem k velkým rozdílům ve věku jednotlivých respondentů.

9.1 Cíl šetření

Cílem šetření bylo nahlédnutí do postojů respondentů, do jejich znalostí a do pocitů spojených s ohrožením mravnostní kriminalitou. Zároveň byl mezi otázky zahrnutý i dotaz na to, jak vnímají své město, zda ho považují za bezpečné či nikoliv, jaké situace jsou pro ně ohrožující a zda by ve svém okolí znali instituce, kam by se v případě jakýchkoli problémů podobného rázu mohli obrátit. Zajímalo nás také, koho bude tato věková skupina preferovat jako důvěrníka, u koho by hledala oporu a pomoc.

9.2 Problémové otázky

Dotazy orientované na zjišťování informovanosti o sexuálním zneužívání, jako o celospolečensky rozšířeném negativním jevu, byly dle našeho domnění pro respondenty jednoduché. Dotazník nebyl test, v němž by se hodnotily správné

a špatné odpovědi, zajímalo nás povědomí žáků a studentů. Nicméně jsme zjistili, že by bylo žádoucí podat v jistých směrech respondentům více informací z dané oblasti. Za problémové otázky se nám jeví ty, které se dotazovaly na osobní zkušenosti se sexuálním zneužíváním odpovídajících. Samozřejmě si uvědomujeme, že stud a strach mohl ovlivnit upřímnost odpovědí. Všem účastníkům výzkumu bylo zdůrazněno, že se jedná o striktně anonymní dotazník, čímž byla projevna snaha o nezkrasování reálných výsledků.

9.3 Charakteristika respondentů

Pro zjištění postojů, vědomostí a zkušeností s mravnostní kriminalitou mládeže jsme si jako cílovou skupinu vybrali žáky a studenty víceletého gymnázia v Chrudimi, kde se nám podařilo získat 177 vyplněných dotazníků. Nejmladšími respondenty byly jedenáctiletí žáci primy, nejstarší účastníci výzkumu dovršili devatenáctého roku věku. Gymnázium bylo zvoleno z předpokladu zodpovědného přístupu jeho žáků a nemaření tak validity výzkumu. Účastnilo se 63 chlapců a 114 dívek, vyjádříme-li tento poměr procentuálně, 64% dotazovaných bylo ženského pohlaví, zbylých 36% pohlaví mužského.

9.4 Použité metody

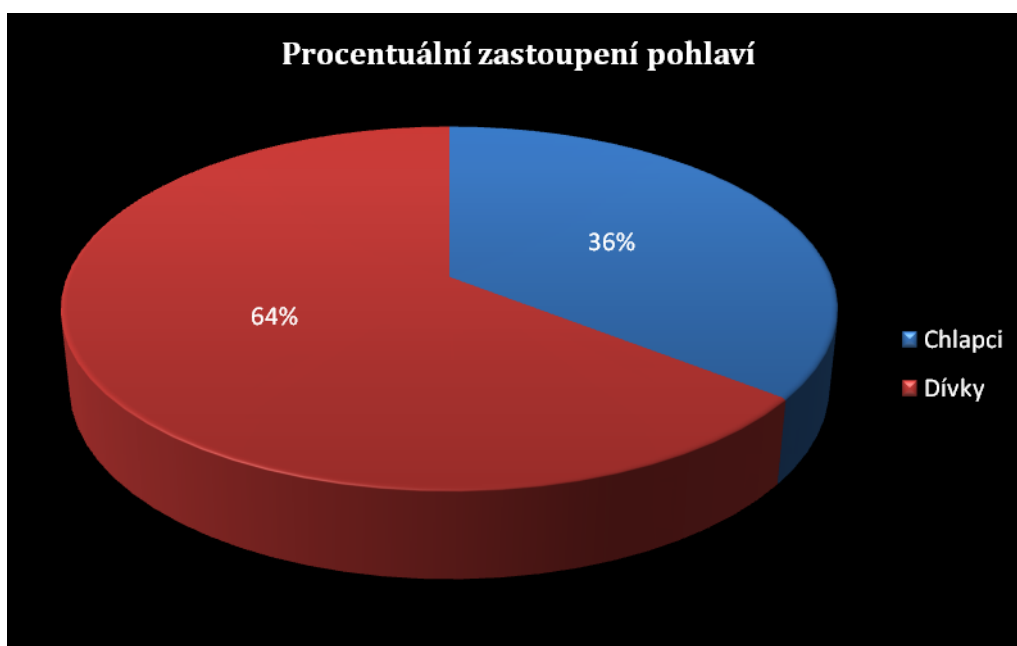
Sestavení předkládaného dotazníku předcházelo sepsání teoretické části diplomové práce, díky čemuž se nám podařilo ještě více prohloubit a sesumarizovat znalosti týkající se mravnostní kriminality. Dotazník je sestaven z dvanácti otázek, které mapují nejen představy dětí a žáků od jedenácti do devatenácti let o tom, co vlastně je sexuální zneužívání. Zaměřili jsme se i na jejich osobní zkušenosti s tímto jevem, ať už na vlastní kůži nebo z okolí. Dále nás zajímalo, zda by hledali něčí pomoc, jestli znají konkrétní místa, kde jim kýžená pomoc může být nabídnuta a o čí podporu by projevovali zájem. Nevyhnuli jsme se ani tématu bezpečnosti našeho města. Chrudim je město s přibližně dvaceti pěti tisíci obyvateli a jeví se jako město relativně bezpečné, přesto zdání může klamat. Mým záměrem bylo zjistit, zda je tato cílová skupina informována o dění v této oblasti. Další otázky dotazníku byly zaměřeny na to, jaké mají respondenti tušení o zneužívání chlapců, protože

většinou je prezentována tato kriminální činnost především na děvčatech. Též jsme se dotkli tématu intrafamiliárního zneužívání.

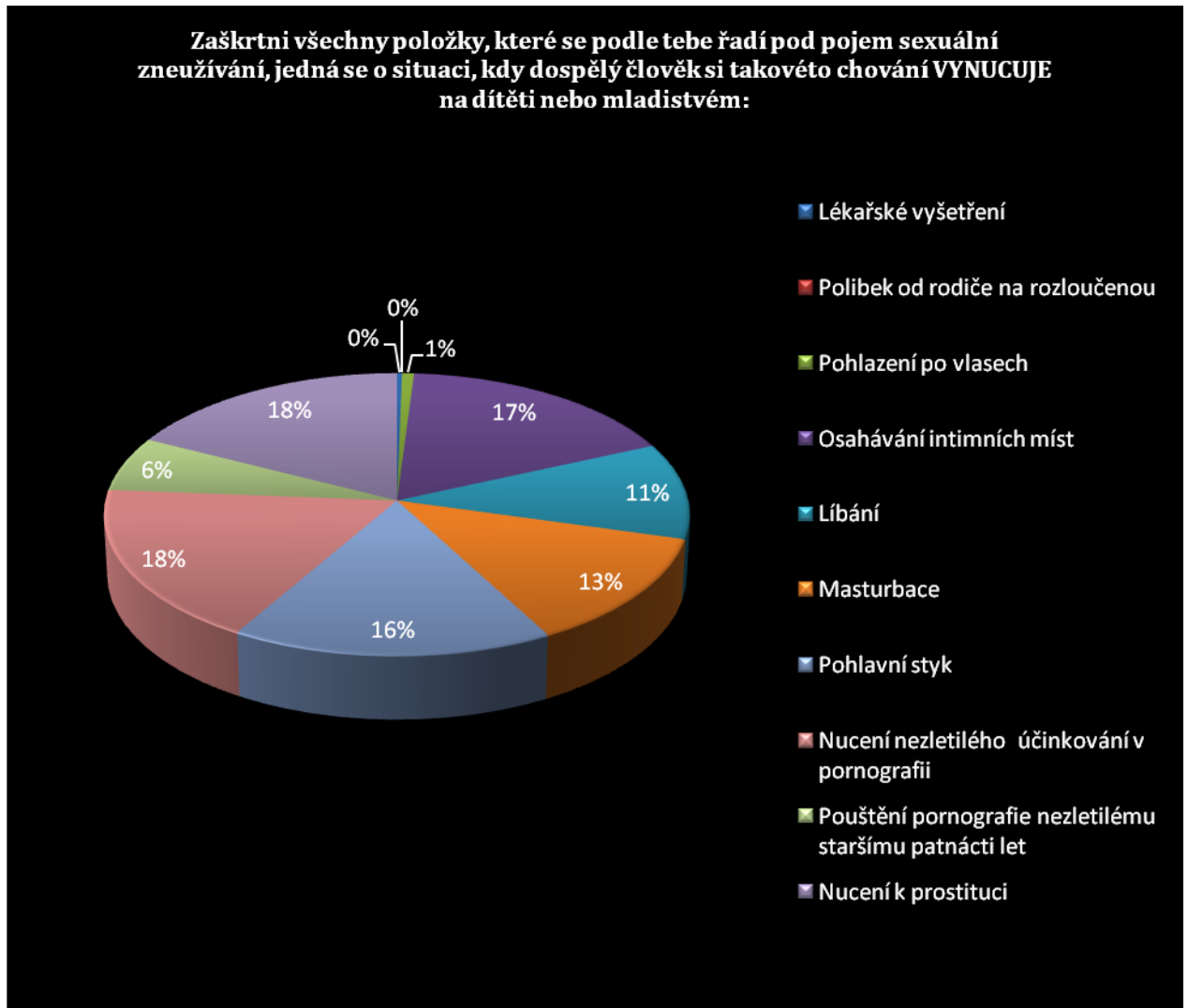
Se sestaveným dotazníkem jsme se po domluvě s vedením dostavili na chrudimské gymnázium, kde byl předložen účastníkům výzkumu. Vždy tak, aby z jednoho stupně byl zastoupen jeden ročník. Poté jsme vyhodnocovali odevzdané dotazníky, spočítali jsme, kolikrát byly zvoleny jednotlivé možnosti, a zjištěné výsledky převedli na procenta. Se získanými procenty jsme vytvořili konečné grafy, aby byly jednotlivé odpovědi graficky znázorněny. Pro tento účel jsme použili výsečových grafů s prostorovým efektem a barevným rozlišením jednotlivých výsečí.

9.5 Průběh šetření

Na prvním obrázku je graficky znázorněn poměr mezi respondenty ženského a mužského pohlaví. Jak je patrné, zúčastnilo se téměř dvakrát více dívek než chlapců. Dotazník vyplnilo 114 děvčat a 63 chlapců. Tento rozdíl je způsoben větším zastoupením ženského pohlaví mezi studenty cílového gymnázia.

Zaškrtni všechny položky, které se podle tebe řadí pod pojem sexuální zneužívání, jedná se o situaci, kdy dospělý člověk si takovéto chování VYNUCUJE na dítěti nebo mladistvém:

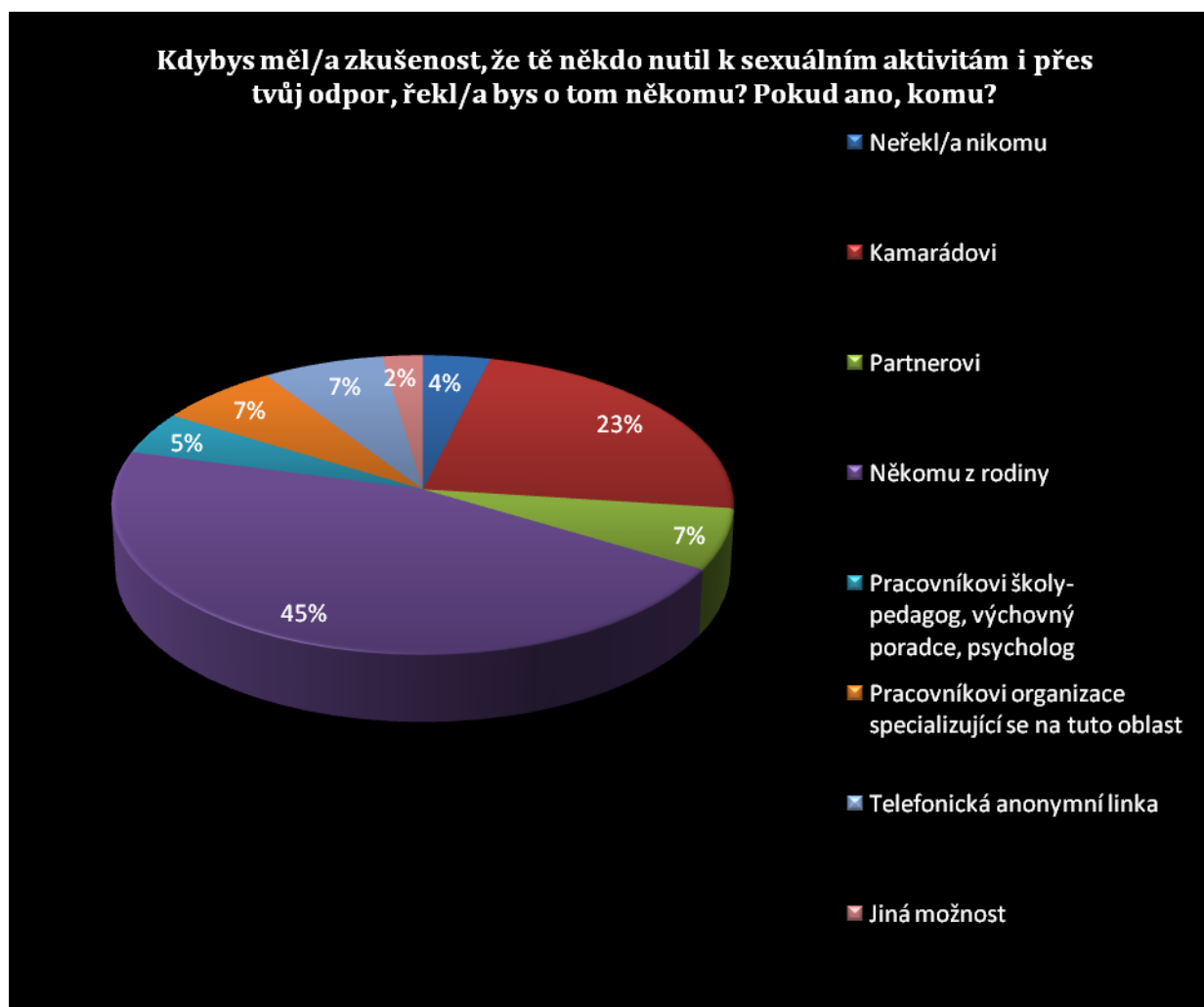
V úvodní otázce jsme chtěli zjistit, co podle dotazovaných zahrnuje sexuální zneužívání. Získali jsme tedy představu o tom, jaké konání dle dětí naplňuje tento pojem. Nebylo však bohužel možné před dalšími otázkami účastníky výzkumu se skutečnou náplní mravnostních trestných činů obeznámit, protože by rázem byla zkreslena odpověď na tuto otázku.

Z grafu je patrné, že polibek od rodiče nikdo nevyznačil, lékařské vyšetření bylo zaškrtnuto třikrát a pohlazení po vlasech sedmkrát. Bylo by zajímavé vědět, zda respondenti vyznačili tyto varianty pro zábavu, nebo skutečně mají nějaké

negativní zkušenosti s těmito prvky spojené. Jednašedesátkrát bylo zahrnuto i pouštění pornografie mladistvému, tedy nezletilému staršímu patnácti let. I vystavování mladistvého (15-18 let) pornografii je trestný čin, který by nebyl klasifikován pouze jako šíření pornografie, ale i ohrožování mravní výchovy dítěte. Stosedmdesátři žáků pak za zneužívání považuje situaci, kdy je jedinec mladší osmnácti let nucen k účinkování v pornografii. Zákonem stanovená hranice pro dobrovolný pohlavní styk je v České republice patnáct let. To ale neznamená, že šestnáctiletá dívka smí účinkovat v erotické nahrávce. V tomto případě je zákonem chráněna do plnoletosti, které nabývá v osmnácti letech. Překvapivě pouze stosedmdesát odpovídajících považuje nucení k prostituci za zneužívání. U líbání (107), osahávání intimních míst (168), nucení k masturbaci (124) a pohlavnímu styku (158) se nadpoloviční většina shodla, že toto jednání sem rozhodně patří.

Z první otázky vyplynulo, že děti zcela netuší, jaké všechny aktivity pod pojem sexuálního zneužívání spadají, z čehož by mohl vzniknout dojem, že pak nejsou schopni zcela validně odpovědět na otázky jejich vlastní zkušenosti. Nicméně zkreslení jsme se snažili vyvarovat tím, že dotaz na vlastní zkušenosti jsme formulovali následovně: „*Nutil tě někdy někdo k něčemu sexuálnímu, co sis nepřál/a?*“. Děti tak byly schopny informovaně odpovědět, zda nějakou podobnou zkušenost mají. Neptali jsme se jich, zda se již setkali se sexuálním zneužíváním, jelikož tam by právě mohl vzniknout problém kvůli neúplné informovanosti o obsahu tohoto pojmu.

Kdybys měl/a zkušenost, že tě někdo nutil k sexuálním aktivitám i přes tvůj odpor, řekl/a bys o tom někomu? Pokud ano, komu?

V této otázce nebylo nařízeno zvolit pouze jednu odpověď. Žáci a studenti tedy měli možnost označit všechny, ke kterým by měli důvěru. Dle výsledků by se nejvíce respondentů obrátilo o pomoc na příslušníky vlastní rodiny. Jedná se z našeho pohledu o ideální variantu, protože značí, že pro celých čtyřicet pět procent dotazovaných je rodina bezpečným zázemím poskytujícím ochranu. Důležitost přátelských vztahů s vrstevníky se prokázala tím, že kamarádi byli zvoleni jako druzí nejčastější důvěrníci. Se stejným počtem hlasů se jako třetí v pořadí umístili partneři, pracovníci odborných organizací a operátoři krizové telefonní linky. Dvanáct odpovídajících pak zvolilo jako alternativu pomoci pracovníky školy. Otázkou zůstává, zda by volili svého oblíbeného a důvěryhodného pedagoga, psychologa či výchovného

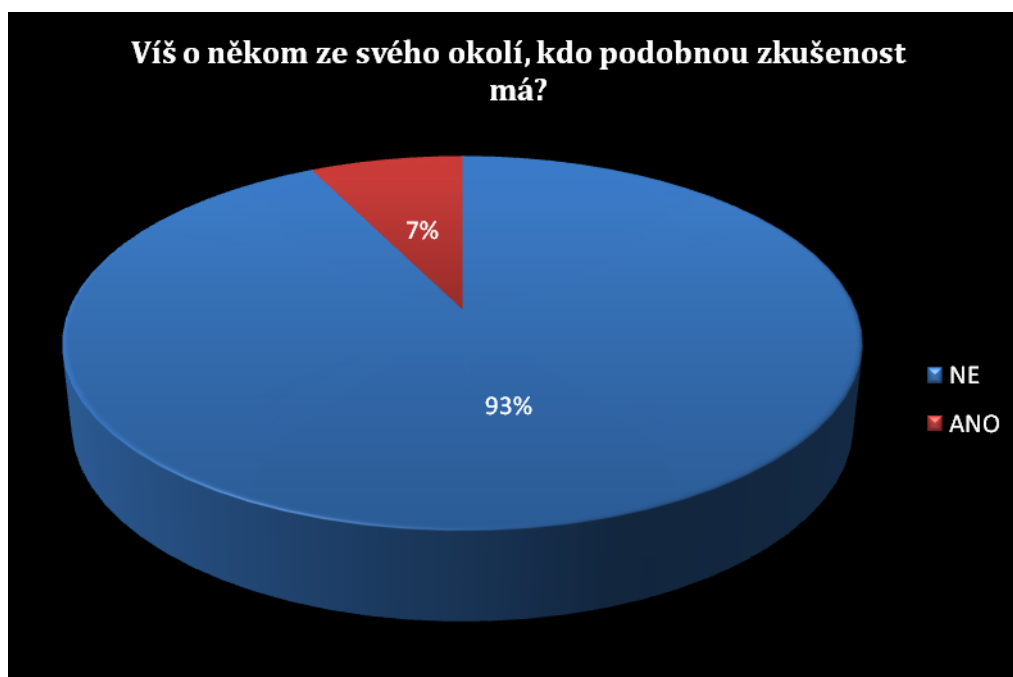
poradce. Šestkrát byla označena možnost jiná, kdy dotazovaní nejčastěji vepisovali Policii ČR. Zaujalo nás zbylých deset respondentů, kteří nezvolili ani jedinou ze zmiňovaných alternativ. Důvodem, proč by se nikomu nesvěřili, může být stud, což je obzvláště u věkového rozmezí cílové skupiny pochopitelné. Nemají-li ale ve svém okolí nikoho, na koho by se mohli obrátit, je to nepříjemné.

Stalo se ti někdy něco podobného? Nutil tě někdy někdo k něčemu sexuálnímu, co sis nepřál/a? Pokud ano, odpověz, prosím, i na další otázky.

V tomto případě se jednalo o velmi intimní otázku a je pravděpodobné, že i přes příslibenou anonymitu ne každý odpověděl popravdě. Nenahrávaly tomu ani podmínky. Z prostorových důvodů nebylo možné, aby každý jedinec vyplňoval dotazník zcela v soukromí. Přesto se u tří procent dotazovaných, tedy u šesti žáků, objevila kladná odpověď. Jednalo se o nucení k orálnímu sexu vrstevníkem, osahávání dívky pod pohružkou použitím nože, kterého se dopustil chlapec na dětském táboře, setkání s exhibicionistou a nucení k poskytnutí nahých fotografií. Dvě dívky ve věku čtrnácti let pak konkrétněji nepopsaly danou situaci. Svoji zkušenost v tomto dotazu potvrdily pouze respondenti ženského pohlaví.

Víš o někom ze svého okolí, kdo podobnou zkušenost má?

Abychom byli schopni posoudit zkušenosti žáků a studentů chrudimského gymnázia s mravnostní kriminalitou, nestačilo se ptát pouze na jejich osobní zkušenosti. Zajímalo nás tedy, zda se s touto problematikou setkali i ve svém okolí. V tomto případě již sedm procent účastníků odpovědělo kladně. Mezi třinácti případy bylo zmíněno dvakrát osahávání a pokus o znásilnění na pracovišti rodiče, nucení k sexuálním aktivitám, osahávání dívky starším děvčetem, nucení k sexuálním aktivitám, přinucení žačky ke sledování onanie pachatele a incestní zneužívání. V této otázce odpověděl kladně kromě dívek i jeden chlapec.

Znáš ve tvém okolí organizace, kde by pomohly člověku, kterému se něco takového přihodilo?

Za žalostný výsledek považujeme fakt, že čtyři pětiny dotazovaných netuší, na jakou instituci by se mohli obrátit o pomoc, pokud by se stali obětí mravnostního trestného činu. Tato skutečnost vyplývá zřejmě z mizivé znalosti struktury sociálních služeb a neziskových organizací ve městě a z nedostatku preventivních aktivit. Zbýlých dvacet procent, kteří mají ponětí, kdo a kde by jim mohl pomoci, zmiňovali především anonymní telefonickou pomoc Linku bezpečí a Linku důvěry, školního psychologa, pedagogicko psychologickou poradnu, policii, odbor sociální péče, organizaci Člověk v tísni, místní středisko výchovné péče s názvem Archa a zdejší krizové centrum Pestalozziho. Pouhých třicet pět žáků a studentů jmenovalo některou z těchto variant. Konkrétní příklady v místě bydliště, jmenovitě Pestalozziho centrum a SVP Archa, pouze dva.

Pokud se přihodilo, že si na dítěti někdo vynucoval neadekvátní intimní tělesné aktivity sexuálního charakteru, porušil tím jeho práva, která mu jsou zaručována Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodněprávními dokumenty.¹⁴⁵ Jak jsme již zmínili v kapitolách o oběti mravnostní kriminality, jedná

¹⁴⁵

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 29.

se o velmi nepříjemnou a traumatizující událost v životě člověka. Je tedy důležité, ba dokonce nezbytné, aby děti měly povědomí o tom, kde jim může být poskytnuta pomoc. Je samozřejmé, že přiznání, co se odehrálo, může být pro dítě velmi nepříjemné a problematické. Mezi faktory, které ztěžují situaci a brání v otevření se někomu, může patřit stud, obava z následků udání, závislost na zneužívatelem, strach z výčitek okolí a vlastní pocity viny, protože se ocitl někde, kde neměl být, nedodržel nějaký zákaz a podobně. Ať je situace jakákoliv, ať dítě bylo na místě, kde být nemělo, NIKDO nemá právo si na něm vynucovat sexuální aktivity, které si nepřeje, a to ani osoba, která se o něj stará, pečuje o něj a živí ho.

Telefonní krizové linky poskytují příležitost prvního otevření se oběti. Jsou zcela anonymní a bezplatné. Mezi nejznámější patří Linka bezpečí a Linka Důvěry. Vyhledat pomoc je možné také prostřednictvím online chatu, který například právě Linka Důvěry provozuje. Na telefonech jsou připraveni vyškolení odborníci poskytující podporu a pomoc. Volajícího vyslechnou, a pokud si to on bude přát, pomohou mu jeho situaci řešit.

Poskytuje-li dítěti školní klima pocit bezpečného prostředí, může vyhledat pomoc nejen u jednotlivých pedagogických pracovníků, ke kterým má důvěru, ale především u výchovného poradce či školního psychologa.

O pomoc lze požádat i u dětského lékaře, který přichází s dítětem soustavně do kontaktu v rámci pravidelných preventivních prohlídek. V jejich průběhu lze detekovat jisté náznaky syndromu CAN či patologického rodinného systému.

Policie České Republiky prostřednictvím linky 158 přijímá oznámení o mravnostní trestné činnosti, která je následně vyšetřována a je vynaloženo maximální úsilí k ochraně oběti, vypátrání či zadržení pachatele a zamezení sexuálního zneužívání. Na policejních útvarech pracují specializovaní pracovníci připravení na práci s obětí, ale i pachatelem nízkého věku.

Pomoc lze hledat též v zařízeních občanského sdružení Bílého kruhu bezpečí, kde je obětem a svědkům trestné činnosti zprostředkováno bezplatné psychologické a sociálně-právní poradenství. Služby poskytují odborníci z oboru psychologie, práva, lékařství a sociální práce na devíti místech v České republice – Plzeň, Praha, Liberec, České Budějovice, Jihlava, Brno, Olomouc a Ostrava. Devět poboček samozřejmě nemůže pokrýt potřeby dětí z celého státu, provozují tedy ještě dvě telefonní linky

pro oběti kriminality a pro oběti domácího násilí. Mimo zmiňovaná města je možné hledat pomoc ještě v zařízeních sociálních služeb a u nestátních neziskových organizací.¹⁴⁶

V rámci sociálních služeb je možné se obrátit především na tzv. nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a zařízení pro krizovou pomoc. Ze školských poradenských zařízení je pak možné se obracet na střediska výchovné péče. Pokud v daném městě žádné není, je možné se obrátit i na pedagogicko-psychologickou poradnu, která jistě zprostředkuje potřebnou intervenci.

Sociálně-právní ochrana dětí se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jejím hlavním posláním je střežit zájem a blaho dítěte. Orgány, které zmiňovanou ochrany zajišťují, jsou obecní úřady obce s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a v neposlední řadě Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Pokud se někdo domnívá nebo si je zcela jist, že existuje dítě, které je týrané, zanedbávané nebo zneužívané, musí tuto skutečnost nahlásit. OSPOD je povinen zachovávat mlčenlivost, nesmí tedy uveřejnit, kdo takové jednání s dítětem nahlásil. Zároveň je možné, aby se samotné dítě nebo mladiství obrátil na tento orgán s žádostí o bezplatnou pomoc, je třeba pouze zkontaktovat příslušné oddělení na obecních úřadech. Má výrazné pravomoce na rozdíl například od nízkoprahových denních center nebo krizových center, která jsou pouze sociální službou. OSPOD nepracuje pouze s dětmi poškozenými, ale i s mládeží, která se dopouští delikventního jednání.¹⁴⁷

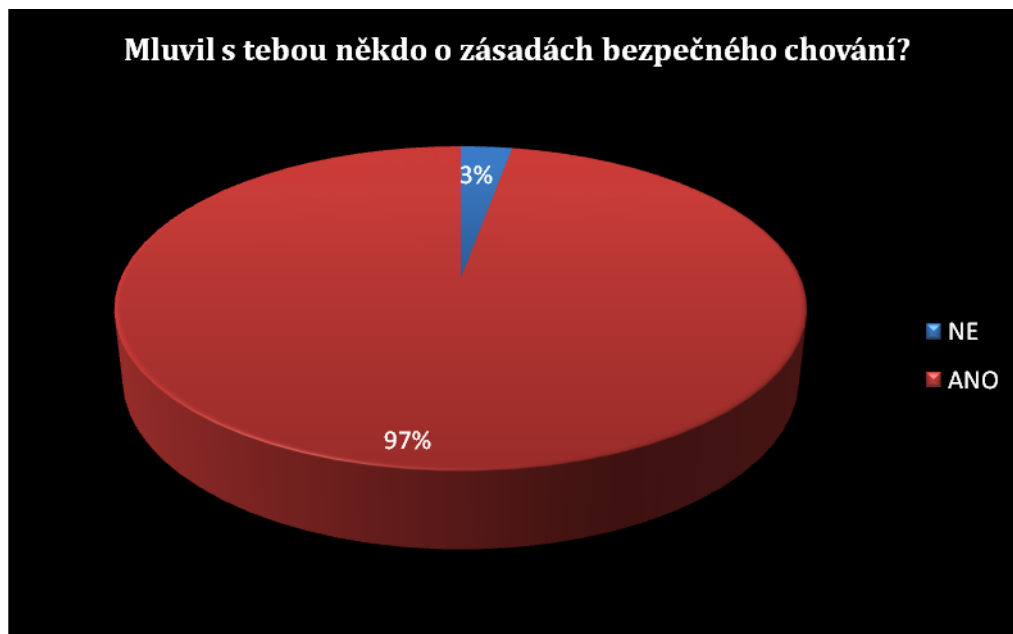
---

¹⁴⁶ *Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 21.4.2009 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/>

¹⁴⁷ *Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Středisko náhradní rodinné péče* [online]. © 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice

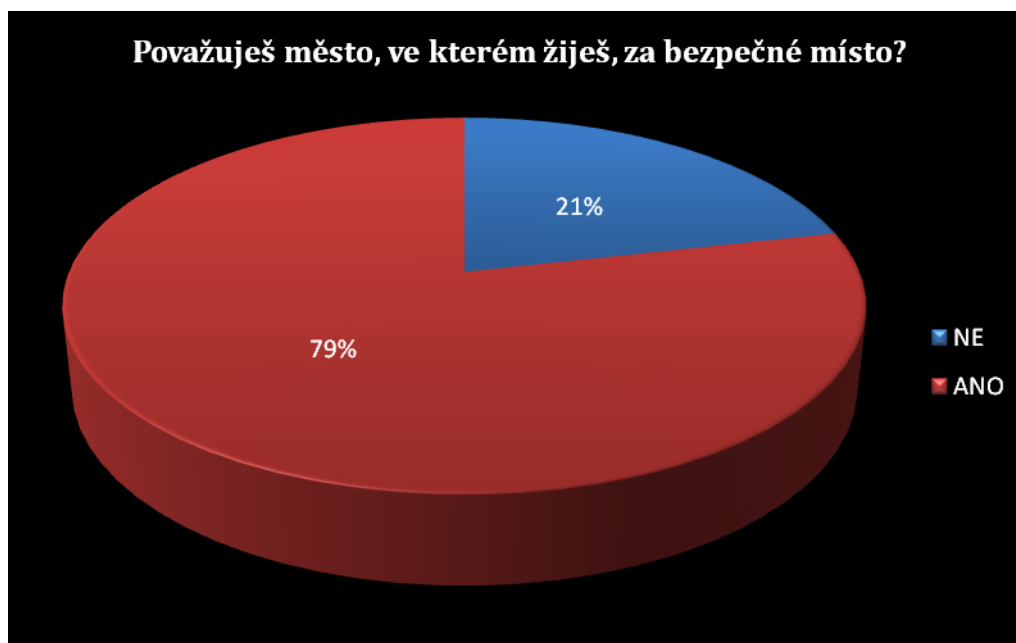
Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Mluvil s tebou někdo o zásadách bezpečného chování? Například: „Nemluvit s cizími lidmi, nedávat na internet své odhalené fotografie, nejezdit s nikým cizím autem“...

K této otázce byly pro účastníky dodány konkrétní příklady zmiňující zásady bezpečného chování. A to z důvodu, aby byli schopni správně interpretovat, na co jsou v této otázce dotazováni. Příklady byly uzpůsobeny věku respondentů. V nejnižších ročnících byly zmiňovány zásady typu: „Nemluv s nikým cizím a nikam s ním nechod“, ve vyšších ročnících bylo za příklad uváděno toto: „Nestopuj“, „Nikomu přes internet nepošlej své nahé fotografie“, „na diskotéce nepouštěj z dohledu své pití, aby ti tam někdo cizí nenasypal nějakou drogu“. Pouze pět dotazovaných na tuto otázku odpovědělo záporně, tedy že s nimi nikdo na toto téma nehovořil. Zajímalo mě, kdo prováděl s dětmi osvětu v této oblasti. Nejčastějšími odpověďmi byli rodiče, učitelé ve škole a přednášející na seminářích, také se objevil starší sourozenec jako zdroj informací o bezpečném chování a v jednom případě také skautský spolek. Věk, ve kterém okolí začalo s dotazovanými na toto téma hovořit, byl relativně časný, pohyboval se od pěti do cirka deseti let. Mnoho (především) dívek poznamenávalo, že jsou jim tyto zásady připomínány do teď a poměrně hojně.

Považuješ město, ve kterém žiješ, za bezpečné místo?

Ve svém městě, tedy Chrudimi, se bezpečně cítí 139 dotazovaných nezletilců, zbylých 38 účastníků výzkumu své město za bezpečné nepovažuje. Tento postoj výrazně determinuje informovatnost lidí o kriminalitě ve městě a v jeho okolí a zároveň také fakt, do jaké míry respondenti tohoto věku sledují aktuální dění okolo sebe.

Pro představu se zaměříme na zjištěnou mravnostní kriminalitu v Chrudimi za poslední tři roky. Pro srovnání s celorepublikovou situací do příloh této kvalifikační práce přidáváme výňatky ze zpracovaných statistik kriminality Policejního prezidia ČR. Skutkové podstaty jednotlivých trestných činů byly uvedeny již v první kapitole této práce.

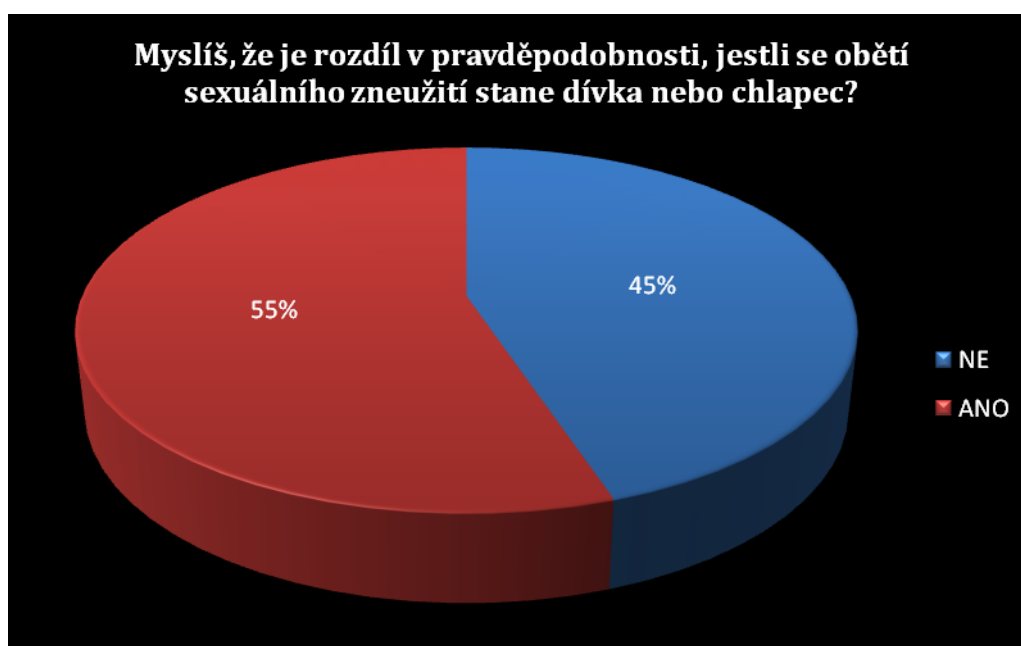
Z policejních statistik vyplývá následující. V roce 2010 bylo na územním odboru Chrudim zjištěno pět znásilnění, čtyři pohlavní zneužívání, dva případy obchodování s lidmi a třikrát „ostatní mravnostní trestné činy“. Celkem tedy bylo zjištěno čtrnáct mravnostních trestných činů.

O rok později, roku 2011, bylo detekováno třikrát znásilnění, jedno pohlavní zneužívání, jeden skutek zařazený do kategorie „ostatní úchyly“ a jedenkrát „ostatní mravnostní trestné činy“. Výsledné číslo zahrnující veškeré mravnostní trestné činy je osm.

V minulém roce – 2012 – bylo rozpoznáno šest případů znásilnění, jedenkrát pohlavní zneužívání v závislosti, šestkrát pohlavní zneužívání a jedenkrát „ostatní mravnostní trestné činy“. Mravnostních trestných činů bylo tedy v tomto roce zjištěno čtrnáct.

Nebudeme činit závěr, zda město Chrudim lze považovat za bezpečné či nikoliv. Necháme to na vašem zvážení.

Myslíš, že je rozdíl v pravděpodobnosti, jestli se obětí sexuálního zneužití stane dívka nebo chlapec?

Z grafického znázornění je patrné, že větší část účastníků se domnívá, že existuje rozdíl v pravděpodobnosti, zda se obětí sexuálního zneužívání stane dívka nebo chlapec. Na otázku proč mají tento postoj, se nám dostalo nejrozličnějších odpovědí, nicméně nejčastěji byla zmiňována menší možnost dívek se účinně fyzicky bránit a vzdorovat. Na následujících řádcích si přečtete některé z odpovědí:

„Chlapec se více ubrání než dívka. Chlapcům to tolik nevadí.“ (dívka, 12 let)

„U dívek se to děje častěji. Je to u nich i více bolestivé.“ (dívka, 12 let)

„Pravděpodobnější je dívka, protože je pro chlapy přitažlivější.“ (dívka, 13 let)

„Chlapi jsou chtivější a agresivnější, mají rádi porno.“ (dívka, 12 let)

„Dívka je snažší obětí.“ (dívka, 14 let)

„Dívka, protože chlapce nikdo „nechce“ a uměj se bránit, ale holka se jen tak neubrání.“
(dívka, 14 let)

„Myslím si, že dívky. Muži mají větší potřeby.“ (dívka, 14 let)

„Podle mě spíš dívka, protože si myslím, že muži mají větší sklony sexuálně zneužívat děti.“ (dívka, 14 let)

„Spíše dívka, protože takto nemocní lidé jsou povětšinou muži a dívka je pro ně snadnější obětí.“ (chlapec, 14 let)

„Dospělí muži jsou více nebepeční a většinou si berou dívky (pokud jsou normálně orientovaní).“ (chlapec, 14 let)

„Je více úchylů než úchylek.“ (dívka, 14 let)

„Více úchylů je spíše heterosexuálně orientovaných, více je vzrušují dívky.“ (dívka, 15 let)

„Pedofilní osoba je většinou muž a většinou je heterosexuální a muži nebo chlapciho nepřitahují, ale najdou se i výjimky, ale to už je fakt nechutný.“ (dívka, 15 let)

„Dívky se stávají obětí častěji, protože v období dospívání touží po lásce a uvěří téměř všemu, co jim kdo řekne.“ (dívka, 15)

„Dívky jsou většinou fyzicky i psychicky méně zdatné.“ (dívka, 16 let)

„Dívky mají asi radči.“ (chlapec, 16 let)

„Dívka se neumí tolik bránit, nechají se zlákat nebo riskují.“ (dívka, 16 let)

„Protože dívka může otěhotnět.“ (dívka, 16 let)

„Takovéto chování se obvykle častěji týká mužů, sleduji pořad Na stopě a neslyšel jsem o ženě s tímto chováním.“ (chlapec, 17 let)

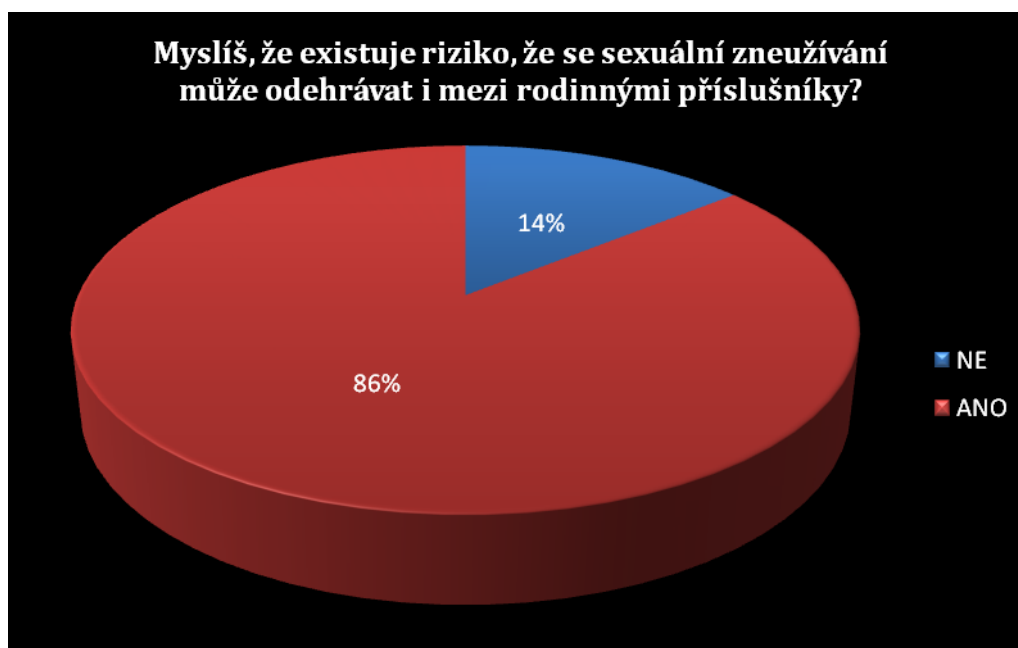
„Kluci bývají silnější.“ (chlapec, 17 let)

„Obětí častěji dívka – slabší, důvěřivější, „hloupější“. Násilníky častěji muži.“ (dívka, 18 let)

„Žena je více bezbranná. A muži mají bohužel ve své hlavě častěji tyto choutky.“
(chlapec, 18 let)

„Muži jsou nadržanější, žena se muži hůře ubrání.“ (dívka, 19 let)

Myslíš, že existuje riziko, že se sexuální zneužívání může odehrávat i mezi rodinnými příslušníky?

Celých čtrnáct procent dotazovaných se nedomnívá, že může dojít k sexuálnímu zneužívání uvnitř rodiny, ale pouze vně. Vzniká otázka, jak objektivně by byli schopni reflektovat sexualizování vztahů ve své rodině, kdyby k němu docházelo a jak překvapující by pro ně bylo, kdyby došlo k něčemu, čehož existenci popírají.

Jak se psalo již v teoretické části této práce, je to politováníhodný fakt, ale sexuální zneužívání uvnitř rodinného kruhu skutečně existuje. Toto intrafamiální zneužívání, jinak také incest, je velmi závažné v tom, že přichází od blízkých osob, které mají dítě chránit a poskytovat mu bezpečí, zároveň se dítě ocitá v bludném kruhu, protože bývá většinou v závislé pozici vůči pachateli a má tak velmi omezené možnosti se bránit. Patologii sexualizovaných rodinných vztahů jsme věnovali celou samostatnou kapitolu.

Co jsou pro tebe rizikové situace? Ty, ve kterých cítíš strach?

V této otázce jsme se zajímaly o to, jaké situace považují dotazovaní za nebezpečné, kdy se cítí nejistí nebo cítí dokonce strach. Mezi odpověďmi převažovaly okamžiky, kdy jsou respondenti nuceni jít sami noční ulicemi a potkávají

„podezřele vypadající“ kolemjdoucí. Dle odpovědí ostražitost stoupá, pokud se navíc jedná o příslušníky cizí národnosti (Ukrajina, Rusko apod.) nebo příslušníky menšin (Romové). Patrná opilost též zvětšuje strach, úzkostné pocity a obezřetnost. Tyto pocity však nejsou vázány pouze na kontakt s těmito skupinami obyvatel za tmy, ale i za bílého dne.

Než si uvedeme některé odpovědi, vyjádříme se k reakci šestnáctileté dívky, která zněla: „Když vím, že v okolí je pedofil.“ Z této reakce je patrné ovlivnění povědomí o pedofilii masmédií. Vypovídá o tom, jak je drtivá většina případů sexuálního zneužití přičítána na vrub osobám trpícím pedofilií. Ona šestnáctiletá dívka se již ale útoku takto orientované osoby bát nemusí. Jak jsme si zmínili v kapitolách o sexuálních deviacích, jakmile se u dítěte začnou vyvíjet sekundární pohlavní znaky, pro pedofila přestává být eroticky přitažlivým. Děvče tohoto věku a fyzické vyspělosti již tedy není v centru jeho zájmu.

„Veřejné záchodky.“ (chlapec, 12 let)

„Když mě někdo zastaví na ulici a ptá se mě, jestli nevím, kde je třeba divadlo.“ (chlapec, 12 let)

„Když jdu kolem bezdomovců nebo cikánů.“ (chlapec, 12 let)

„Když mě někdo slovně, ale i fyzicky vyhrožuje.“ (chlapec, 12 let)

„Jet s někým cizím autem.“ (chlapec, 12 let)

„Když potkám člověka trpícího nějakou mozkovou poruchou nebo nějakým syndromem a chová se vůči ostatním divně.“ (dívka, 13 let)

„V nějakém baru, ale jinak ne.“ (chlapec, 13 let)

„Když po mě nějaká cizí osoba (pozdě večer) něco chce.“ (dívka, 15 let)

„Poslat někomu svou nahou fotku, vyptávat se na můj sexuální život, násilné osahávání.“ (dívka, 15 let)

„I když máme velký barák, tak se doma sama nebojím, protože máme psa, který je naučený bránit. V trezoru máme i zbraň a na ulici se taky sama nebojím.“ (dívka, 15 let)

„Když někdo obtěžuje na internetu (nějakými slovy, atd.). Např. na nějakých sociálních sítích.“ (dívka, 15 let)

„Někdo mě sleduje, cizí lidé mě osloví s nějakým sexuálním tématem nebo se mě dotýkají.“ (dívka, 15 let)

- „Když jdu okolo hospody, kde se pohybují opilý Romové, Ukrajinci.“ (dívka, 15 let)
- „Jezdit stopem.“ (dívka, 16 let)
- „V autobuse, když se na vás cizí muž jakoby omylem nalepí.“ (dívka, 16 let)
- „Cesta do zahraničí, do zemí kde je větší riziko – Afrika, a tam se pohybovat osamoceně.“ (chlapec, 16 let)
- „No fear.“ (chlapec, 16 let)
- „Když někdo narušuje moje soukromí.“ (dívka, 16 let)
- „Když jdu v noci po ulici a zastaví u mě auto, hlavně, když je to dodávka.“ (dívka, 16 let)
- „Na zábavě mezi opilými kluky.“ (dívka, 16 let)
- „Když jedu sama vlakem v noci.“ (dívka, 16 let)
- „Chůze po chrudimském nádraží.“ (chlapec, 18 let)

ZÁVĚR

V moderní společnosti je neadekvátní sexuální chování vůči dítěti striktně odsuzováno. Výrazně determinován je budoucí život dětí, které se s tímto jevem setkaly. Proto záleží na nás, jak se k této problematice postavíme. Začít bychom mohli již u toho, že si všichni uvědomíme rizika, která nám hrozí, jakmile vyjdeme na ulici. Bohužel existují i případy, kdy nebylo nutné odejít z domova, aby dítěti bylo ublíženo. Připustit si, že tento problém existuje a je celosvětově rozšířený, je počátek. I přesto, že by se nám čísla vycházející ze statistik nemusela zdát nikterak enormní, pamatujme na vysokou latenci těchto činů. Celá řada skutečných případů do policejních statistik nikdy zařazena nebude. I náš výzkum poukázal na sexuální delikty, které ve statistikách zaneseny nejsou, přesto se staly.

Respondenty zmiňované sexuální delikty byly z důvodu ohlašovací povinnosti prodiskutovány s vedoucím této práce, kapitánem Ph.D. Martinem Nasswettrem, příslušníkem Policie České republiky. Nebyla však vyhodnocena nutnost sepsání trestního oznámení na neznámého pachatele.

Dle zjištěných faktů o neinformovanosti o pomáhajících institucích považujeme za nutné vytvořit informační materiál pro zúčastněné studenty. V plánované brožuře či plakátu budou informace o tom, jaké projevy chování dospělého nebo i vrstevníka vůči nezletilému jsou za hranicemi přípustného chování a bylo by tak možné je klasifikovat jako sexuální delikty. Kromě tohoto vymezení budou uvedeni lidé i typy institucí, kam se mohou žáci a studenti obrátit s žádostí o pomoc, pokud by se na nich někdo dopouštěl chování za hranicemi dobrých mravů a zákona.

Doufáme, že se nám podařilo předat čtenářům nové informace a podněty k zamyšlení. Přejeme vám, abyste nikdy nezískali osobní zkušenost s něčím negativním, o čem jsme v této diplomové práci pojednávali.

POUŽITÉ PRAMENY

Literatura

ALEXA, Janek. *Žil jsem jako pedofil*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 190 p. ISBN 80-717-8675-6.

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Vyd. 1. Překlad Daniel Bogušovský, Vratislav Janda. Praha: Grada, 1998, 117 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9629-3.

BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 140 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-915.

BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, 108 p. ISBN 80-851-2116-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí: Naléhavé problémy prevence a intervence v ČR. *Zpravodaj BKB*. 2001, roč. 10, č. 4, s. 5-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Kriminalistika*. 2003, roč. XXXVI, č. 4, s. 241 - 250. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 1998, 255 p. ISBN 80-858-5870-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000, 254 s. ISBN 80-717-8475-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 1995, 245 p. ISBN 80-716-9192-5.

ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 206 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0182-0.

HLAVÁČEK, Jan a Miroslav PROTIVÍNSKÝ. *Praktická kriminalistika*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie České Republiky, 2007, 240 s.

HUTYROVÁ, Miluše. *Etopedie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 45 s. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1190-3.

- CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-717-8739-6.
- CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 532 s. ISBN 80-868-9836-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, roč. XXXVI, č. 4, s. 252. ISSN 1210-9150.
- KOLÁŘSKÝ, Aleš. *Jak porozumět sexuálním deviacím*. 1. vyd. Praha: Galén, 2008, 108 s. ISBN 978-807-2625-048.
- KOLÁŘSKÝ Aleš, Slavoj BRICHČÍN. Priorities in male erotic activation. *Psychiatrie* 1999.
- MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 210 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3673-208.
- MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-717-9878-9.
- PJEŠČAK, Ján. *Kriminalistika: Učebnica pre právnické fakulty*. Bratislava: Obzor, 1981.
- PRAŠKO, Ján, Petr MOŽNÝ a Miloš ŠLEPECKÝ. *Kognitivně behaviorální terapie psychických poruch: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007, 1063 s. ISBN 978-807-2548-651.
- PRIMUSOVÁ, Hana. *Zločin jako nemoc*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2001, 98 p. ISBN 80-247-0067-0.
- REŠOVÁ, Venuše. *Řízení ve věcech mladistvých*. Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
- Slovník cizích slov: slova známá a neznámá*. 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1993, 251 s. ISBN 80-901-6470-6.
- SMOLÍK, Petr. *Duševní a behaviorální poruchy: průvodce klasifikací, nástin nozologie, diagnostika*. 2., rev. vyd. Praha: Maxdorf, 2002, 506 s. ISBN 80-859-1218-X.
- STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 310 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9866-0.

- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004, 197 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0586-9.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, 156 s. ISBN 80-861-3144-0.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2. dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007, 141 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 978-802-4722-184.
- VANÍČKOVÁ, Eva, Kamil PROVAZNÍK a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 82 s. ISBN 80-718-4479-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-802-6202-257.
- WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 351 s. ISBN 978-80-7367-419-9.
- WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2000, 212 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9795-8.
- WEISS, Petr. *Sloupky o sexu: [40 úvah o sexu a vztazích]*. 1. vyd. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Mladá fronta, 2010, 142 s. Moje psychologie. ISBN 978-80-204-2188-3.
- WIRTZ, Ursula. *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 215 s. Spektrum (Portál), 42. ISBN 80-717-8975-5.
- ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 135 s. ISBN 978-807-3672-362.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR [online]. 21.4.2009 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/>

METODICKÝ POKYN UPŘESŇUJÍCÍ PODMÍNKY ČINNOSTI STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2006-2012 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/metodicky-pokyn-upresnujici-podminky-cinnosti-stredisek-vychovne-pece>

Prezentace k semináři "Zákon o soudnictví ve věcech mládeže". AUEROVÁ, Jaroslava. *SOCIÁLNÍ PORTÁL KRAJE VYSOČINA* [online]. 16.3.2011 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/prezentace-k-seminari-zakon-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze/ds-301771/archiv=0&p1=37216>

Služby: Středisko výchovné péče (SVP). *Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR: Školské poradenské zařízení a zařízení pro vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://www.ippp.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=2

Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. © 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.nahradnirodina.cz/soucasny-system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-ceske-republice>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Výslechová místnost pro výslechy nezletilých

Příloha č. 2 Technické zázemí pro výslechy nezletilých

Příloha č. 3 Technické zázemí 2

Příloha č. 4 Jája a Pája

Příloha č. 5 Jája a Pája 2

Policejní prezidium ČR				
Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za rok 2010				
Kraj: KŘP PARDUBICKÉHO KRAJE				
Okres: ÚO CHRUDIM				
		Zjištěno	z toho	Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno prověřování	
201	Znásilnění	5	4	1
202	Sexuální nátlak	0	0	0
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	0	0	0
212	Pohlavní zneužívání ostatní	4	4	1
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0	0
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	0	0	0
231	Ostatní pohlavní úchytky	0	0	0
241	Šíření pornografie	0	0	0
251	Ohrožování pohlavní nemocí	0	0	0
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	0	0	0
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	0	0	0
271	Kuplířství	0	0	0
280	Soulož mezi příbuznými	0	0	0
281	Obchodování s lidmi	2	2	0
290	Ostatní mravnostní trestné činy	3	3	0
201-290	Mravnostní činy celkem:	14	13	2

Policejní prezidium ČR					
Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za 2011					
Kraj: KŘP PARDUBICKÉHO KRAJE					
Okres: ÚO CHRUDIM					
		Zjištěno	z toho		Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno	prověřování	
201	Znásilnění	3	2	1	
202	Sexuální nátlak	0	0	0	
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	0	0	0	
212	Pohlavní zneužívání ostatní	1	0	2	
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0	0	
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	0	0	0	
231	Ostatní pohlavní úchytky	1	1	0	
241	Šíření pornografie	0	0	0	
251	Ohrožování pohlavní nemocí	0	0	0	
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	0	0	0	
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	0	0	0	
271	Kuplířství	0	0	0	
280	Soulož mezi příbuznými	0	0	0	
281	Obchodování s lidmi	0	0	0	
290	Ostatní mravnostní trestné činy	3	2	1	
201-290	Mravnostní činy celkem:	8	5	4	

Policejní prezidium ČR				
Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za rok 2012				
Kraj: KŘP PARDUBICKÉHO KRAJE				
Okres: ÚO CHRUDIM				
		Zjištěno	z toho	Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno prověřování	
201	Znásilnění	6	5	1
202	Sexuální nátlak	0	0	0
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	1	1	0
212	Pohlavní zneužívání ostatní	6	6	1
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0	0
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	0	0	0
231	Ostatní pohlavní úchytky	0	0	0
241	Šíření pornografie	0	0	0
251	Ohrožování pohlavní nemocí	0	0	0
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	0	0	0
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	0	0	0
271	Kuplířství	0	0	0
280	Soulož mezi příbuznými	0	0	0
281	Obchodování s lidmi	0	0	0
290	Ostatní mravnostní trestné činy	1	1	1
201-290	Mravnostní činy celkem:	14	13	3

Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za rok 2010				
Česká republika				
		Zjištěno	z toho	Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno prověřování	
201	Znásilnění	586	493	104
202	Sexuální nátlak	22	19	3
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	86	58	30
212	Pohlavní zneužívání ostatní	643	531	114
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0	0
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	5	4	1
231	Ostatní pohlavní úchytky	146	136	11
241	Šíření pornografie	88	78	12
251	Ohrožování pohlavní nemocí	3	2	1
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	1	1	0
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	0	0	1
271	Kuplířství	33	27	7
280	Soulož mezi příbuznými	10	7	3
281	Obchodování s lidmi	24	13	11
290	Ostatní mravnostní trestné činy	164	124	42
201- 290	Mravnostní činy celkem:	1 811	1 493	340

Policejní prezidium ČR					
Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za rok 2011					
Česká republika					
		Zjištěno	z toho		Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno prověřování		
201	Znásilnění	675	534		152
202	Sexuální nátlak	27	24		3
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	82	63		21
212	Pohlavní zneužívání ostatní	672	533		146
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0		0
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	3	3		0
231	Ostatní pohlavní úchytky	211	186		26
241	Šíření pornografie	77	68		11
251	Ohrožování pohlavní nemocí	6	4		2
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	2	2		0
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	2	1		2
271	Kuplířství	44	33		11
280	Soulož mezi příbuznými	6	6		0
281	Obchodování s lidmi	19	11		12
290	Ostatní mravnostní trestné činy	260	191		73
201- 290	Mravnostní činy celkem:	2 086	1 659		459

Policejní prezidium ČR					
Statistický výkaz č. 1 - kriminalita za rok 2012					
Česká republika					
		Zjištěno	z toho		Celkem v prově- řování
TSK	Název		ukončeno prověřování		
201	Znásilnění	669	553	129	
202	Sexuální nátlak	46	41	5	
211	Pohlavní zneužívání v závislosti	91	75	18	
212	Pohlavní zneužívání ostatní	604	503	111	
213	Komerč.forma sex.zneuž.v závisl.	0	0	0	
214	Komerč.forma sex.zneuž. ostatní	8	8	0	
231	Ostatní pohlavní úchytky	218	205	14	
241	Šíření pornografie	35	31	4	
251	Ohrožování pohlavní nemocí	3	3	0	
252	Ublížení na zdraví pohl. nem.	12	9	3	
253	Ubl. na zdr. pohl. nem. z nedb.	10	9	3	
271	Kuplířství	42	30	12	
280	Soulož mezi příbuznými	7	4	3	
281	Obchodování s lidmi	24	18	10	
290	Ostatní mravnostní trestné činy	212	159	59	
201- 290	Mravnostní činy celkem:	1 981	1 648	371	

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Iveta Plíšková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Ph.D. Martin Nasswetter
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Mravnostní trestná činnost páchaná mládeží a na mládeži
Název v angličtině:	Vice crime committed by youth and on youth
Anotace práce:	Tato práce se zabývá problematikou sexuálního zneužívání. Řešíme příčiny a následky u oběti a pachatele a způsoby řešení.
Klíčová slova:	sexuální zneužívání, mladistvý pachatel, oběť, sexuální deviace, vyšetřování, soudnictví
Anotace v angličtině:	The theme of the thesis deals with the sexual abuse of children. We look into the causes and consequences of the victims and perpetrators and we try to find every possible way of a solution.
Klíčová slova v angličtině:	sexual abuse, young offender, victim, sexual deviation, investigation, justice
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Výslechová místnost pro výslechy nezletilých Příloha č. 2 Technické zázemí pro výslechy nezletilých Příloha č. 3 Technické zázemí 2 Příloha č. 5 Jája a Pája 2 Příloha č. 4 Jája a Pája Příloha č. 6 Statistika mravnostní trestné činn.(MTČ) ÚO Chrudim 2010 Příloha č. 7 Statistika MTČ ÚO Chrudim 2011 Příloha č. 8 Statistika MTČ ÚO Chrudim 2012 Příloha č. 9 Statistika MTČ České Republiky 2010 Příloha č. 10 Statistika MTČ České Republiky 2011 Příloha č. 11 Statistika MTČ České Republiky 2012
Rozsah práce:	134 stran
Jazyk práce:	Český